

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 12 27. marca 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA ŠTRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročniški oddelček:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

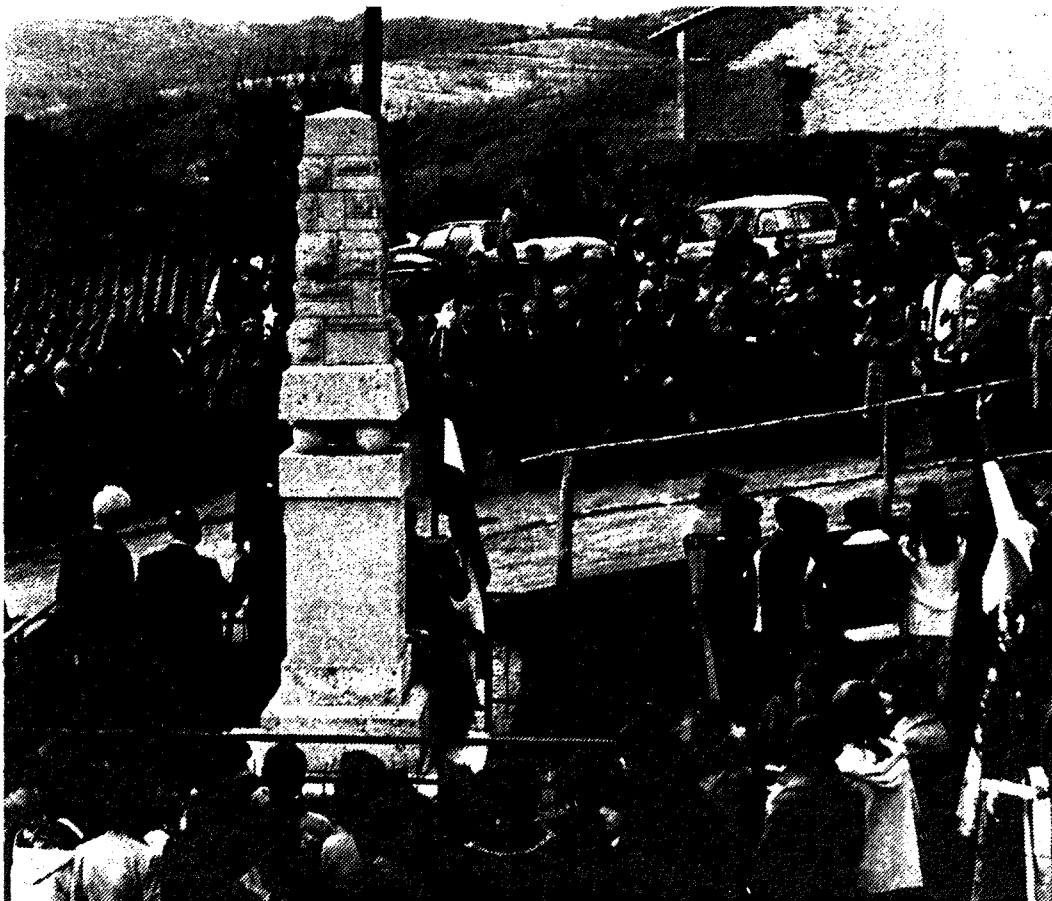
Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Na veličastno pot je v nedeljo, 23. marca 1980, opoldne z novosadskega Trga svobode krenila štafeta mladosti. Prvi jo je ponesel kovinar Zoran Ostojić. Slovesnosti, spremljane z revolucionarno pesmijo vojvodinske mladine, cvetjem, ponosom, upanjem in željo za čim uspešnejše ozdravljenje ljubljene Tita, se je udeležilo blizu 150.000 ljudi.

Več kot 3000 pohodnikov, med njimi Viktor Avbelj-Rudi, se je v nedeljo v snežnem metezu povzpelo na Porezen in se pri spominskem obeležju poklonilo spomenu 24. marca 1945 padlim borcem; nekaj ur kasneje pa je bila pri spomeniku 97 ustreljenim na Poreznu ujetim borcem pred Feltrinovo domačijo v Jesenici nad Cerknom (na fotografiji) osrednja spominska slovesnost.

Vsako leto se zbero Brkinci v napol zapuščeni vasi Kozjane, kjer je peščica borcev Brkinske čete 13. marca 1943 pogumno odbijala napade nekajkrat močnejšega sovražnika. Tako je bilo tudi tokrat. V neposredni bližini zagrizenega spopada, kjer je za vedno obležalo sedem borcev, so se oddolžili junakom s kratkim, toda toplo prisrčnim programom in množično udeležbo Brkincev.

Tesno sodelovanje na različnih področjih dela in med različnimi ljudmi, skupinami ali narodi, največkrat, če so ta prizadevanja seveda odraz vsestranske pripravljenosti in razumevanja, rodijo zaželjene uspehe. Ti so seveda tem večji, čim večja je iskrenost prizadevanj, iskrenost pripravljenosti.

Borčevska organizacija se že dalj časa trudi, da bi svojo razvejano in v mnogočem bogato, raznoliko, s pečatom humanosti prežeto delovanje razširila še tja, kamor ji doslej ni uspelo prodreti, ali pa vsaj ne v toliki meri, kot bi bilo prav in zaželeno. Precej težav vendarle še križa pot borcem, kadar žele ustvariti boljše življenjske pogoje svojim sotovarišem, ki so onemogli, socialno ogroženi, osamljeni, odrezani od sveta ali tako in drugače na robu dogajanj. Večja navezanost, vsestranska povezava z Rdečim križem Slovenije je prav gotovo korak v tej smeri, korak najbrž, ki bo priza-

Včasih zadostuje prijateljski nasmeh

devanje borcev vendarle lahko pripeljal v zaželjene kolesnice. Predvsem patronažna služba je ena tistih humanitarnih dejavnosti, ki jo borci v skrbi za svoje tovariše najbolj pogrešajo, to pa je hkrati služba, kjer je kadrov najmanj. Rdeči križ Slovenije si prizadeva ta primanjkljaj odpraviti z vrsto tečajev in podobnih oblik izobraževanja, na to vse bolj pogosto mislijo krajevne skupnosti, šolske skupnosti. Dobro organizirana patronažna služba za onemogle in osamele borce je v prvi vrsti potrebna predvsem v krajih, ki smo jih nekoč nelaskavo in – priznajmo – tu in tam tudi neradi, kot da nas je nečesa sram, poimenovali nerazvite. Tam osamelost in nemoč še posebej bodeta v oči, dobivata drugačne razsežnosti, puščata za seboj očitke, razočaranje in težke misli. Toda še prej bo treba spremeniti naš odnos, kajti obisk patronažne sestre na domu borca ali borke, potrebne pomoči, še zdaleč ni vse.

Neka borka v Ljubljani je nekomu zaupala, da je srečna, kadar ji ob tej ali oni priložnosti otroci prinesejo rože, se je spomnijo predstavniki krajevne skupnosti... Navadno se to dogaja za dan žena, prvi maj, novo leto. Presrečna pa bi bila, če bi jo kdaj prišli obiskat tudi njeni vojni tovariši.

Pomagati, čudovita človekova lastnost. Včasih je treba začeti kar pri sebi. Henry Dunant, čigar ideja o ustanovitvi narodnih odborov in društev za pomoč ranjenim, kasnejšega Rdečega križa, je v svoji knjigi Spomini na Solferino zapisal:

»Včasih zadostuje požirek vode, cigareta, prijateljski nasmeh ali beseda in že imate pred seboj spremenjenega človeka.«

Beseda tovariša, ki je s teboj zrl v smrt in jo s teboj vred premagal, pomeni spremenjenega človeka.

Milenko Strašek

Drago Košmrlj Palestinsko vprašanje str. 3

Milenko Strašek Vrnitev Rožankovega poba, Zdovčevega Zorka str. 5

Milena Štrajnar Imajo se s čim pohvaliti str. 6

Živa Drole Kurirčkova pošta spet na poti str. 14

Misli na tovariša Tita

Iz dneva v dan spremljamo sporočila o težki bolezni našega predsednika. Pri intenzivnem zdravljenju pljučnice, ki še vedno traja, zdravniki uporabljajo nove antibiotike. Zaskrbljujoča je zvišana temperatura in motnje v delovanju drugih organov.

Krajanom Novega Sada, od koder je krenila na pot štafeta mladosti z najlepšimi željami tovarišu Titu, je nedeljsko jutro 23. marca pomenilo največje darilo tega trenutka. Štafeto so spremlili z besedami: »Jugoslavija – to je Tito; Tito – to je Jugoslavija.«

Obenem neprenehoma prihajajo pisma in poslanice tovarišu Titu, ki jih lahko strnemo v eno samo željo: »Zdravje ti želimo!« Pišejo družbenopolitične organizacije in skupnosti, združenja, zveze in klubi. Pišejo delovni kolektivi, tovarne in instituti, delavke in delavci. Pišejo vojaške enote, vojaki in častniki, veterani in rezervni starešine. Pišejo moški in ženske, starčki in starke. Pišejo kulturne in umetniške ustanove, univerze in druge šole, pišejo mladinci in mladinke, pionirji in pionirke...

Studentki angleškega jezika v Tokiu Joko Otani in Rumi Nakamura sta skupaj s svojimi kolegicami izdelali za tovariša Tita tradicionalni venec »Tisoč žerjavov«. Venec simbolizira izpolnjene želje, da ozdravi človek, ki mu je namenjen, obenem pa je v njem izražena želja za mir na svetu.

Predsednik Tito je človek, ki je že ogromno storil za mir med ljudmi. Tako je zbrana množica več deset tisoč Firenčanov, katerim se je pridružil tudi Enrico Berlinguer, z gromkim aplavzom in iskrenim navdušenjem pozdravila predlog, naj bi nagrado za mir podelili predsedniku Titu. Mestni župan Firenc Elio Gabugiani je med drugim poudaril pomen potovanja tovariša Tita za mir.

Pot ljubezni in predanosti, bratstva in enotnosti – Titova pot

S Trga Svobode v Novem Sadu je 23. marca krenila na pot štafeta mladosti – simbol jugoslovanske mladine, vseh narodov in narodnosti. Večnacionalna in večjezična Vojvodina je pripravila bogat program, da v šestih dneh, kolikor se bo štafeta zadržala v tem delu naše domovine, izrazi svoje skupne želje, ljubezen, svojo enotnost in ustvarjalnost.

Štafeto spremljajo najprisrčnejše želje za čimprejšnje okrevanje. Tovarišu Titu so namenjena vsa naša upanja, naša srca bijejo zanj, naša mladost je njegova nova moč. Od Tita smo se mnogo naučili: kako se ljubi domovino in kako jo je treba graditi, braniti, čuvati mir... Zato poznamo svojo pot. Mladina želi, da z delom potrjuje sebe na Titovi poti razvoja naše socialistične družbe. Ogromno je naše zaupanje v to pot, v lastno moč in ustvarjalnost... Take in podobne misli mladih so odšle na pot s štafeto mladosti.

Z veličastne slovesnosti na novosadskem Trgu svobode so mladina, narodi in narodnosti Socialistične avtonomne pokrajine Vojvodine poslali predsedniku republike Josipu Brozu Titu poslanico, napisano v petih enakopravnih jezikih:

»Ljubljeni naš tovariš Tito, štafeta mladosti, neponovljivo znamenje privrženosti in spoštovanja mladih naše dežele, vseh narodov in narodnosti Socialistične federativne republike Jugoslavije do tvojega dela in vsega tistega, kar že dolgo pomeniš za nas in miroljubni svet resnice in človeka, odhaja na veliko pot ljubezni iz Novega Sada, iz svobodoljubne Vojvodine.

Simbole naše predanosti tvoji ideji bodo roke in srca mladosti ponesla po deželi, da bi ti povedala, kako te ljubimo in da smo pripravljeni vztrajati na poti, po kateri nas na čelu Zveze komunistov Jugoslavije vodiš v svetlo prihodnost.

Tudi v to štafeto mladosti je zlito vse, kar smo skupaj dosegli; zlita je mladost naše revolucije; naša bratstvo in enotnost; naša čvrsta in nepremagljiva opredelitev za socialistično samoupravljanje, neuvrščeno in neodvisno Jugoslavijo; naša pripravljenost, graditi in braniti svojo deželo; naša ljubezen, ki se je ne da izraziti z besedami.

Našo željo, da ozdraviš, izrekajo naše besede, in močno odmeva v srcih vseh Jugoslovancev. Ti si v vseh nas naš, kakor smo tudi mi tvoji, saj ti izrekamo ljubezen, katere si nas učil. Ljubimo te, naš dragi tovariš Tito.«

Nekaj pojasnil

Odmev na Spomini na dogodke na Stari Pokljuki, 8. št. TV-15

Na objavljeni članek Jožeta Ambrožiča ima odbor ZB NOV Gorje pomisleke o resničnosti nekaterih navedb. Zato dajemo nekaj pojasnil piscu, krajanom Gorij in širši javnosti.

Za pokojnega tovariša Štefana Mitrija, ki je med NOB živel na Pokljuki, je nesporno dokazano, da je bil velika opora osvobodilnemu gibanju. Zanj je bilo urejeno, da se je ob osvoboditvi zaradi zdravstvenega stanja in zaslug preselil v lepo sobo na krajevnem uradu v Zgornjih Gorjah. Tudi nošenje orožja (puške) so mu takratni pristojni organi dovolili na našo pobudo. Morda je bilo to tudi usodno, ker si je z njo zaradi hudih bolečin vzel življenje. Pisec članka navaja, da tovariš Mitri počiva nekje v popolnoma zapuščenem grobu, kar je popolna laž. Resnica pa je, da je tovariš Mitri pokopan na pokopališču padlih borcev NOV v Zgornjih Gorjah, torej med borci, s katerimi je sodeloval v boju za osvoboditev domovine. Kakor ostali borci ima tudi on svoj grob z lepim kamnom in napisom. Tudi pisec članka bi moral priznati, da je to grobišče zelo vzdrževano, za kar je odbor ZB NOV Gorje prejel že vrsto priznanj.

Glede krajanja las na Pokljuki pri tovarišu Mitriju pa odbor ZB NOV Gorje trdi, da pisec članka močno pretirava. Pripominjamo, da imajo Gorje še precej borcev, nekaj starejših, pa se ne spominjajo, da bi jim kdo iz doline hodil na Pokljuko krajšat lase. Vprašali smo tudi nekaj kurirjev, ki so se stalno zadrževali na Pokljuki, pa se krajanja las ne spominjajo. Odbor ZB NOV Gorje ne izključuje možnosti, da je tovarišica Pokljukarjeva res morda katerega partizana ostrigla, vendar tako delo ne bi pripisali politični aktivnosti, mogoče celo z dvojnimi štetjem let, na kar pisec članka namiguje. Tovarišica Pokljukarjeva niti z besedico ni omenila krajanja las v anketi, izvedeni 1973. leta predvsem pri članih ZB. Pri tovarišici Pokljukarjevi je bil popis izveden 5. 12. 1973 in čeprav je bilo že 28 let po vojni, še vedno ni bila članica organizacije ZB NOV Gorje. Glede Zupana iz Zgornjih Laz pa se borci spominjajo, da je v resnici kakemu partizanu skrajšal lase, vendar se je proti koncu vojne izneveril našemu gibanju.

Za ženo pisca članka, tovarišico Ambrožičevo, kot nekakšno pomočnico Pokljukarjevi ali nekakšno (for) patrolo, kakor smo jih včasih imenovali, pa odbor ZB NOV Gorje ocenjuje kot neresno pisanje. Trditve pisca, da je bil teren od Gorij proti vznožju stare Pokljuke vedno opazovan, tudi ni resnična. Kako more pisec članka trditi nekaj takega, saj mu takratne razmere niso poznane, ker je bil 9. 8. 1943 izseljen v taborišče Innsbruck. Takrat je bil v najlepših letih in je imel možnost, da bi pravočasno pred izselitvijo vstopil v NOV, kot so to storili še mnogi mlajši od njega. Lahko je iskati napake in pomanjkljivosti, težje pa je postavljati spomenike in spominske plošče brez potrebnih finančnih sredstev.

Na območju KS Gorje živi še več kot 100 borcev NOV, precej pa jih je že pomrlo. Do sedaj smo vzdali dve spominski plošči in sicer narodnemu heroju Borisu Zvanu in predvojni revolucionarki Zmrovci. Odbor ZB NOV bo še naprej iskal možnosti za odkrivanje spominskih plošč zaslužnim.

JANEZ KOCJANČIČ
Zgornje Gorje

O romunskem filmu Zabloda

Tudi borci NOV radi gledamo kvalitetne filme. Dne 19. marca smo ob 20.00 uri gledali na televizijskem ekranu film tedna mladega romunskega ustvarjalca Aleksandra Tatosa z naslovom Zabloda.

Zdi se mi, da je to več kot film tedna; to je najvišji filmski dosežek, film, ki zasluži Oskarja. Uvrščen je bil v cikel balkanskih kinematografij, ki bo v prvi polovici aprila v Ljubljani.

Zakaj tolikšno navdušenje? Preprosto zato, ker je ta film prvič naš današnji – resnično človeški, obenem pa še včerajšnji in jutrišnji. Prikazuje zdomce, in to prav tisti del zdomcev, ki sodi med izobražence. Zapelje jih sijaj in navidezno bogastvo potrošniške mrzlice. Del družbe izobražencev, ki sili v klub privilegirancev na zahod, doživi grenke izkušnje, duševni krah.

Televizijski komentator filma med drugim navaja, da je to odprta izpoved, ki govori o zadevah v romunski družbi, tudi o tistih, ki so še pred kratkim sodile med čiste tabuje. Upravičeno pa lahko trdimo, da ne govori samo o romunskih zadevah, temveč prav tako o naših slovenskih, jugoslovanskih, o vseh deželah v razvoju ter o razvitih deželah. Tako hkrati govori o vseh ljudeh sveta.

Delo, naše glasilo SZDL, je 5. junija 1973 na str. 4 v rubriki Notranja politika in gospodarstvo objavilo moj prispevek Krokodilove solze, na isto temo kot letošnji film Zabloda. Takratni časnik TT je 13. junija 1973 na celi 6. strani skušal pobiti moje trditve z vzhienimi klici, koliko zrn in pleva da je bilo v mojem članku. Nekaj mesecev so takrat odmevale kritike in mnenja v raznih časopisih, za in proti. Vsem, ki so odgovarjali na moj prispevek Krokodilove solze, lahko še enkrat ponovim vse moje misli o zdomcih in misli vseh udeležencev polemike, ki so mi takrat odgovarjali. Mišlim pa, da si vsi takratni udeleženci razprave o zdomcih in vsa slovenska javnost doma in v tujini lahko ogleda film Zabloda.

Ustvarjalec A. Tatos sodi v skupino mladih romunskih filmskih ustvarjalcev, sam pa sodim v partizansko jugoslovansko medvojni in povojno mladež, današnjo že starejšo generacijo. Prav to potrjuje dejstvo, da ni razlike med generacijami, da ima mlada generacija, ne glede na to, kje v svetu živi, povsem skupni imenovalec, če le uporablja pamet pri družbenem vrednotenju resnic.

Film Zabloda je hkrati film, ki je akcijsko izpovedni, torej popolno nasprotje tistih neštetihih dolgočasenih filmov, s katerimi smo gledalci prepogosto ogoljufani z gledanjem nekih slik, ki se nikamor ne premaknejo in ničesar ne povedo. Taki filmi izivajo ogorčenost javnosti.

Borci NOV in povojni graditelji družbe in človeške notranjosti si filmov, kot je Zabloda, od srca želimo, saj potrjujejo, da naše žrtve niso bile zaman, da imamo inteligentno mladež, ki zna v današnjem zapletenem svetu izluščiti srčiko napredka in zdrave družbe.

VALENTIN TRATNIK
Spodnja Idrija 152

Zdravljenje borcev uspešno napreduje

Vse ankete in ugotovitve letnih skupščin in naših dispanzerjev za borce ugotavljajo, da se starostna struktura naših članov naglo bliža 60. do 80. letom, da smo večinoma bolni in jih precej umre, da pa nekateri borci v svoji skromnosti vse premalo izkoristijo zdravstvene storitve in možnosti, ki nam jih nudi borčevska organizacija.

Prav in pohvalno je, da se krog dispanzerjev za borce zadnja leta naglo širi in prav tako sistematski pregledi borcev v njih.

Temu krogu se je lansko jesen pridružil dispanzer v Velenju, ki ga vodi primarij dr. Fijavž. Zasluga za ustanovitev pa gre zlasti predsedniku občinske ZZZ, tovarišu Zgan-

ku, podpredsedniku Tekavcu in tajniku Lesnjaku. Pregledi so se začeli oktobra. Odkrili so marsikatero obolenje in izdali potrebne recepte ter brezplačna zdravila. Po ugotovitvi našega primarija pa niso boleznijo samo posledica vojnih tegob, pač pa tudi pretiranega garanja v hribovitih kmečkih predelih. Ker delovne sile primanjkuje, si prizadeži ne morejo na stara leta privoščiti potrebnega in zdravilnega počitka. Zato si bo dispanzer prizadeval vsaj to, da najpotrebnejšim oskrbi možnost okrevanja v zdraviliščih.

Poleg številnih dispanzerjev pa imamo borci z daljšo dvojno dobo in prvoborci še vrhunsko republiško zdravstveno ustanovo v Ljubljani v bolnišnici Petra Držaja v Šiški. V njej je poseben oddelek Emona ali specialistična hospitalna klinika, ki boremcem omogoča najmodernejše metode zdravljenja. V njej sem se pred kratkim tri mesece zdravil tudi jaz. Zdi se mi, da je ta ustanova na Koroškem in Štajerskem skoraj neznana in imajo le redki možnost, da se je poslužijo. Tudi jaz bi se je ne, če ne bi imel priporočila tovariša Leskovška in tajništva sveta republike. Zdravljenje v Emoni pa je omejeno tudi zato, ker obsega samo 10 sob, ki so vedno prenapolnjene. Trenutno se zdravijo v njej tudi heroj Daki, slikar Dore Klemenčič in še desetine drugih.

Celotna bolnišnica v Šiški je najmodernejša klinika zaprtega tipa in je imenovana po padlem partizanskem zdravniku Petru Držaju. Ta zdravnik je po komaj končanih študijah šel takoj med partizane. Padel je 25. decembra 1944 v starosti 32 let pri Česnjicah v Tuhinjski dolini. Leta 1944 ga je poslal glavni štab v 4. operativno cono organizirat saniteto in bolnišnice za ranjence. Ker smo bili saniteta, kultura in verski referat najožje povezani, sem ga v coni spoznal tudi jaz in sva se dostikrat srečala. Skupaj smo počivali v kmečki kamrici, ko so Nemci bombardirali Gornji grad in v bližnji hiši pobili deset domačinov. V zimski ofenzivi sva 24. decembra 1944 prav tako skupaj doživela napad Nemcev in belogardistov na štab 4. cone v Veliki Lašni nad Tuhinjsko dolino. Kolikor nas je ostalo živih, smo se zbrali v gozdiču nad vasjo, nakar smo se s 4. cono in Tomšičevo podali čez cesto na Menino. V dolinah so gorele hiše, vmes pa doneli božični zvonovi. Pri neki hiši pred prehodom čez Tuhinjsko cesto se je saniteta z Držajem na čelu od nas ločila. Popoldne smo zvedeli, da je ta skupina jutraj pri prehodu čez cesto padla. Pokosil jih je nemški šarec.

V avli bolnišnice stoji Petrov kip, njegovi dokumenti, spričevala, ura in fotografije, obenem pa še življenjepis in opis slovesnosti pred štirimi leti, ko je bila bolnišnica po njem imenovana.

Ze lani spomladi sem bil v njej dvakrat na pregledu. Bila pa je Emona tako polna, da so me sprejeli šele čez pol leta. Za uspešno zdravljenje na tem mestu izrekam pri srčno zahvalo zdravnikom dr. Duškani Pertotovi in dr. Skokovi ter kirurgu primariju dr. Končanu, ki me je operiral. Prav tako zahvala ostalemu medicinskemu in stražnemu osebju Emona, skrbnim sestram Albinci, Minki, Miri in vsem ostalim. Hvaležen sem tudi toliko boremcem in znanecem, ki so me obiskovali, oskrbovali s čitvom in vsem potrebnim. V prvi vrsti seveda stalnemu obiskovalcu partizanskih bolnikov tovarišu Luku Leskovšku, članom sveta republike Diaciju, Žumru in Kovaču, predsedniku VK Kolmanu, vodstvu SDD Jeriču in Kavčiču, ZZZ občine Velenje Tekavcu in Gušiču, Tonetu Fajfarju, S. Kraigherju, Brileju, dr. Cestniku, Žavcerju, Azmanovim itd. Nikdar me niso pustili osamljenega. Vedno se bom spominjal tudi sobolnikov, s katerimi sem bil v sobi in na hodniku, zlasti še šaljivca Joca iz Trsta. Želim, da bi tudi vsi ti tako ozdraveli, kot sem jaz.

Ob koncu še ena misel: res, da stori ZB za zdravljenje borcev vse, kar je trenutno možno in potrebno; tako v dispanzerjih in tudi posvetov z zdravstvenim osebjem ni manjkalo. Želimo, da dispanzerji pokrijejo vso Slovenijo, tudi Štajersko, Koroško in Pomurje. Dnevne specialistične ambulante v Emoni pa bi se lahko v večji meri posluževali tudi drugi borci, iz oddaljenih in obrobni predelov. Želim tudi, da bi se vsi dispanzerji za borce še bolj poživeli, da bi se zdravniki, ki jih vodijo, med seboj še bolj povezali in dogovarjali, pa tudi stopili v stalen stik s kliniko Emona. Končno pa, ali ne bi mogli kaj podobnega Emoni vsaj v manjšem obsegu ustanoviti tudi kje v Mariboru, Celju, Slovenj Gradcu ali kje drugje v Sloveniji?

FRANC ŠMON
Zavodnje 23
Šoštanj

Palestinsko vprašanje

Oljna vejica ali puška borcev za svobodo

Kriza na Bližnjem vzhodu, ki je svetu povzročila v zadnjih dobrih treh desetletjih kar štiri zapovrstne izraelsko-arabske vojne, ni le ena najdalj trajajočih virov napetosti, pač pa sodi med primere, kako so dandanes, po vseh spremembah na svetu, teptane in zaničevane pravice narodov do samoodločbe, neodvisnosti in svobodnega življenja. Gre za pravice palestinskega naroda, ki so in ostajajo jedro krize in vseh napetosti na Bližnjem vzhodu. Nekdo je nekoč zapisal, da je kriza na Bližnjem vzhodu tempirana bomba, ki jo je pustil Hitler, da bi se svet tudi po drugi vojni še naprej loteval sporov in vojn. Dejansko je bila nacistična protizidovska uničevalna politika tista, ki je prispevala k uresničitvi zamisli o naselitvi Židov iz raznih delov sveta na ozemlju Palestine. Toda tu ni bilo praznega prostora, pač pa je bil pretežno naseljen s palestinskim arabskim prebivalstvom, Židje so bili le večji ali manjši otoki znotraj strnjenega arabskega življa.

Naseljevanje Židov je sprožilo vojno z Arabci in njena posledica je bil beg nekaj milijonov Palestincev, ki so iskali zatočišče po raznih arabskih državah. Vendar se ni zgodilo tisto, kar so pričakovali zaščitniki izraelske države, da se bodo namreč palestinski begunci sčasoma povsem stopili z Arabci v drugih arabskih deželah in tako postopno prenehali obstajati kot narod. Zgodilo se je prav nasprotno; kljub temu, da so živeli raztreseni po vsem Bližnjem vzhodu in kljub temu, da so bili kaj pogosto izpostavljeni celo zelo krvavim poskusom iztrebljanja s strani samih nekaterih arabskih držav in četudi so bili vsa desetletja tarča oboroženih napadov Izraela, so se Palestinci obdržali kot narod. Celotno več, v tem času težkih preizkušenj je njihova narodna zavest nenehno spodbujala osvobodilne težnje, te se kažejo v trdnosti osvobodilne organizacije, ki je postala že mednarodno priznani predstavnik palestinskega naroda in borec za njegove narodne pravice.

Palestinski narod se je mogel obdržati in razviti svoje osvobodilno gibanje tudi zaradi široke in mnogostranske mednarodne podpore. Neuvrščene države so že zdavnaj sprejele palestinsko osvobodilno gibanje medse kot enakopravnega člana in z vrsto akcij v Združenih narodih in drugod dosegle, da je to gibanje dobilo tudi skoraj vsesplošno mednarodno priznanje. Tisto, kar je bilo v tej podpori Palestincem najbolj pomembno, je vsekakor vztrajen zagovor njihovih pravic do samoodločbe in neodvisnega življenja, se pravi pravice do lastne države. Prav neuvrščene dežele so vselej in na vsakem mestu odločno zagovarjale te osnovne pravice palestinskega naroda.

Ko se je pokazalo, da vojna ne more prinesiti konca krize na Bližnjem vzhodu, so se pojavljale mnogotere miroljubne pobude. Vse te pobude pa so hkrati pokazale, kako močno je bližnjevzhodno vprašanje prepleteno z blokovskimi interesi in kako močno velike sile posegajo v razpletanje (v resnici je to pomenilo večkrat še hujše zapletanje) krize na Bližnjem vzhodu.

Egiptovsko-izraelski mir kot sad ameriških prizadevanj doseči pretežno ameriški vpliv na Bližnjem vzhodu, je kot vse kaže zašel v do-

končno slepo ulico. Zopet se je izkazala bistvena resnica – ni rešitve krize na Bližnjem vzhodu brez rešitve palestinskega vprašanja. Kazno je, da je zdaj do tega spoznanja prišla tudi zahodna Evropa, kar se najbolj očitno kaže v nedavnem potovanju francoskega predsednika po arabskih deželah in še posebej v njegovi uradni izjavi, da imajo Palestinci vso pravico do neodvisnosti. Zdaj se palestinsko vprašanje v tej novi luči postavlja v ospredje političnih prizadevanj vrste zahodnoevropskih držav.

Prav zahodne države, ki niso bile voljne podpreti Carterja niti v vseh njegovih akcijah proti Iranu, še bolj odločno pa so zavrnille njegove povračilne ukrepe proti Sovjetski zvezi kot škodljive za politiko popuščanja, vidijo v rešitvi palestinskega vprašanja nujnost, če hoče Evropa zavarovati svoje interese in odvrniti še večjo nevarnost novih zapletov. Pomiritev na Bližnjem vzhodu bi prispevala tudi k ublažitvi napetosti, ki jo je sprožila sovjetska akcija v Afganistanu. Če drugega ne, se je vnovič pokazalo, kako je svetovni mir nedeljiv in kako vsak dogodek nujno odmeva v vsem svetovnem prostoru.

Drago Košmrlj

Palestinski »politični« zaporniki v enem od izraelskih zaporov

Stabilizacija zahteva odgovorno ravnanje vseh

Svarilo

V teh dneh so nas statistični in drugi zavodi iz vse države obsipali s številnimi podatki o gospodarskih gibanjih v začetku letošnjega leta. Številke naj bi pokazale, kaj smo doslej že postorili za ustalitev gospodarskih tokov in kaj je tisto, česar še vedno nismo uspeli uskladiti z našimi realnimi možnostmi.

Seveda bi veljalo takoj v začetku reči, da na podlagi rezultatov dveh mesecev še ne bi smeli delati nobenih zaključkov. Tega se sicer nekateri ne držijo, saj že na veliko kalkulirajo občutno povečanje izvoza do konca letošnjega leta, ki da ga je mogoče doseči brez dodatnih naprezanj, umiritev cen in podobno. Najbrž ni treba posebej poudariti, da za takšne napovedi – vsaj v tem trenutku – ni nobene podlage.

Res je, da smo lahko z izvozom v začetku leta zadovoljni, ne pa tudi z uvozom. Cene so v prvih dveh mesecih (vsaj v Sloveniji) poskočile manj, kot smo predvidevali, toda v zveznem zavodu za cene že od konca lanskega leta čaka na podpis okrog tisoč samoupravnih sporazumov. In v vseh je ena sama zahteva: povečanje cen.

Nujna je enotnost jugoslovanskega trga

Za pretirano zadovoljstvo potemtakem ni nobene podlage. Mnogi menijo, da bi veljalo ta čas v ospredje postaviti predvsem vprašanje enotnosti jugoslovanskega trga. To zlasti zaradi tega, ker smo priča številnim kršitvam tega trga. Največ jih je na področju gospodarskih odnosov s tujino in pri cenah. Tu veljajo različna merila, kar pelje k neenakopravnosti posameznih temeljnih organizacij.

Opozarjajo, da je pri cenah vse več izjem, ki kvarno vplivajo na enotnost trga. Mimo tega zvezni inšpektorji ugotavljajo, da je prav tu tudi največ drugih kršitev. Predpisov o cenah po njihovih ocenah ne spoštuje kar okrog 70 odstotkov organizacij združenega dela. Če so ti podatki vsaj približno točni – in nobenega razloga ni, da jim ne bi verjeli – potem je zares čas, da zaostriamo odgovornost vseh, ki so zadolženi za uveljavljanje dogovorjenih načel.

Izgube niso majhne

Zamisliti bi se nadalje veljalo nad odpravljanjem izgub, ki smo jih zabeležili ob koncu lanskega leta in ki niso tako majhne. V naši republiki je lani končalo z izgubo 64 organizacij združenega dela, v katerih je zaposlenih več kot deset tisoč ljudi. Med njimi so tudi take delovne organizacije, kot so cementarna Anhovo, Ina-Nafta iz Lendave, Tomos iz Kopra in železarna v Štorah.

Že prvi podatki kažejo, da gre pretežno za organizacije, ki so poslovale z izgubo že v prejšnjih letih. To pomeni, da vzrokov, zavoljo katerih so se znašli v težavah, niso uspeli odstraniti. Najbrž bi bilo prav, če bi v teh kolektivih najprej skušali ugotoviti, zakaj lanska sanacija ni bila uspešna, kajti vse bolj postaja očitno, da so mnogi poskrbeli le za finančno pokritje primanjkljaja, ne pa tudi za drugačno gospodarjenje.

Pa vendar je slišati sodbo, da kaže največ izgub pripisati neurejenim odnosom v primarni delitvi. Cene, denirno, metanola in cementa so prenizke in dokler jih ne bomo povečali, bosta kolektiva kljub lastnim prizadevanjem, poslovala z izgubo. Tako je vsaj mnenje gospodarske zbornice in slovenskih sindikatov.

Drugi del izgub velja pripisati napačnim naložbenim odločitvam. Investiramo tam, kjer ne bi smeli. Po eni strani vlagamo preveč denarja na negospodarskem področju, po drugi pa iščemo izhod v novih predelovalnih zmogljivostih. Ker zanje ni surovin, se seveda težave ob vsaki zaostritvi gospodarskih odnosov znatno povečajo. In tako se je primerilo tudi tokrat.

Preusmerjanje proizvodnje

Na dlani je, da bo v teh primerih rešitve treba iskati v preusmerjanju proizvodnje, saj je znano, da je, na primer, sestava slovenskega gospodarstva še vedno močno neustrezna. To svarilo je še kako na mestu. Ne velja samo za dosedanje »izgubaše«, ampak tudi za mnoge nosilce načrtovanja gospodarskega razvoja v prihodnjih petih letih. Podatki namreč kažejo, da bi tudi v prihodnje mnogi želeli izdelovati blago, ki ga bo težko prodati doma, pa tudi v tujini. Če takih ambicij ne bodo opustili, se kaj lahko zgodi, da se bo spisek letošnjih izgub povečal, namesto, da bi se zmanjšal.

Pa ne gre samo za »izgubaše«, ampak tudi za številne temeljne organizacije, ki že nekaj časa poslujejo na robu rentabilnosti. Te organizacije ne ustvarjajo nikakršne akumulacije, zato je njihov bodoči razvoj vprašljiv. Ob snovanju novih srednjeročnih načrtov bi morali biti zato nanje še posebno pozorni.

Koš števil, s katerimi imamo te dni opraviti, nas na te probleme sicer opozarja, ne daje pa odgovorov na vprašanje, kako jih razrešiti. To delo je naloženo samoupravnim in poslovnim organom, družbenopolitičnim in drugim organizacijam.

Mnogi kažejo s prstom na državo in jo krivijo za stanje, v kakršnem so se znašli. Pretiranega administriranja ni mogoče spregledati, saj tu in tam že bolj škoduje, kot koristi. Vendar pa je mogoče marsikaj postoriti tudi v samem združenem delu. Če bomo čakali samo na to, kaj bo naredil nekdo drug zunaj nas, se bomo s težavami še naprej otepali.

Darko Marjan

Seja komisije za mednarodne stike pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Mednarodna aktivnost ZZB NOV Slovenije v letu 1980

Mednarodna aktivnost slovenske borčevske organizacije je tudi za to leto naravnana na poglobljanje in utrjevanje tistih vezi, ki so že v preteklih letih pokazale dobre rezultate in so že vezane na sodelovanje zlasti z borčevskimi in drugimi protifašističnimi organizacijami v sosednjih državah.

Delovni program komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije pa nikakor ne pomeni ozko določenih nalog, ampak ostaja odprt tako, da ga bo tudi med letom lahko dopolniti, v skladu z razvojem problematike, ki jo obravnava in glede na aktualna politična vprašanja.

Na področju sodelovanja z Italijo bo omenjena komisija še naprej, skupaj z Deželnim odborom VZPI (ANPI) za Furlanijo-Juljsko krajino, pokrajinski odbori te organizacije in drugimi odporniškimi organizacijami sodelovala na osnovnem področju: utrjevanju in razvijanju medsebojnega sodelovanja, iskanju skupnih stališč in izhodišč ter nastopov pri postavljanju pomnikov skupnemu boju proti fašizmu, reševa-

nju socialnozdravstvenih vprašanj borcev, pri predlaganju odlikovanj in priznanj ter v boju proti pojavom nasilja in terorizma, v podpori uresničevanja osimskih sporazumov in sodelovanju v zgodovinopisju o NOB in odporniškem gibanju.

Slovenska komisija bo sodelovala na konferenci združenj nekdanjih borcev in vojaških invalidov, internirancev ter vojnih žrtev in deportirancev iz Avstrije, Slovenije, Hrvaške in Italije, ki bo v Udinah. Naši predstavniki se bodo udeležili tudi petega delovnega sestanka delegacij deželnega odbora VZPI (ANPI) Furlanije in Julijske krajine, RO ZZB NOV Hrvaške, RO ZZB NOV Slovenije ter Zveze koroških partizanov iz Celovca, ki bo v zadnjem četrtletju tega leta v Udinah. Aktivno delovanje bodo nadaljevali tudi na področju zgodovinopisja ter sodelovali s predlogi za izdajo publikacij v treh jezikih (tako naj bi v srednjeročnem obdobju izšel izbor dokumentov iz obdobja NOB in odpornišva: kronologija dogodkov s kratko razlago, izbor krajših zgodovinskih sestavkov posameznih avtorjev iz obmej-

nih dežel ter (kot dolgoročnejša naloga) prevodi pomembnejših zgodovinopisnih del posameznih avtorjev, ki obravnavajo obdobje druge svetovne vojne.

Na področju dela, stikov in sodelovanja z borčevskimi organizacijami v sosednji Italiji je seveda še vrsta drobnih stikov in nalog, ki jih letni delovni načrt ne zajema, saj so le nadaljevanje že ustaljene prakse.

Kar zadeva sodelovanje z Avstrijo oziroma Zvezo koroških partizanov v Celovcu, bo ZZB NOV Slovenije tudi letos sodelovala, tako tudi navezovala stike z borci avstrijskega bataljona NOV in POS ter drugimi enotami, vse v sodelovanju z zvezno komisijo ZZB NOV Jugoslavije, ki bo ohranjala stike in sodelovanje tudi z drugimi protifašističnimi organizacijami in naprednimi organizacijami na Koroškem in drugod v Avstriji na širši programski osnovi.

V letnem načrtu dela komisije za mednarodne stike in zamejstvo je tudi zbiranje podatkov o udeležbi Madžarov v enotah NOV in POS ter navezovanje stikov z združenjem madžarskih partizanov z območja Železne Županije.

Na področju dela in stikov z drugimi državami pa bo slovenska borčevska organizacija delovala tako kot doslej, da bodo delegati slovenske borčevske organizacije in njene komisije za mednarodne stike zastopani v mednarodni dejavnosti ZZB NOV Jugoslavije in zvezno komisijo za mednarodne stike in sodelovanje. Kaže, da bo delo na tem področju pestro, saj navezuje jugoslovanska borčevska organizacija stike z borčevskimi in drugimi organizacijami kar v osemdesetih državah sveta.

Člani komisije za mednarodne stike in zamjstov so na svoji zadnji seji z minuto molka in kratkim orisom življenja počastili spomin nedavno umrlega člana te komisije, sicer pa Korošca, partizana in borca za pravice koroških Slovencev Karla Prušnika-Gašperja.

Predsednik te komisije, Bogo Gorjan je podal članom komisije informacije o nekaterih sestankih v zamejstvu v minulemu letu, obravnavali pa so tudi predlog Statuta ZZB NOV Slovenije ter se ustavljali v prvi vrsti pri tistih členih Statuta, ki obravnavajo sodelovanje z drugimi državami in zamejstvom.

B. Ž. J.

Z letnih konferenc borčevskih organizacij

Ljubno na Gorenjskem

Sredi dogajanj v krajevni skupnosti

V soboto, 15. marca 1980, je bila redna letna konferenca ZB Ljubno, ki združuje borce naselij Ljubno, Otoče, Posavec in Praproše. Na konferenci so bili navzoči tudi prestavniki skoraj vseh krajevnih družbenopolitičnih organizacij kakor tudi zastopnik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica.

Iz poročil odbora in razprave predstavnikov kakor tudi drugih udeležencev je bilo razbrati, da člani borčevske organizacije kljub razmeroma visoki povprečni starosti še vedno sodelujejo v družbenopolitičnem življenju celotne krajevnne skupnosti in prenašajo tradicije NOB na mlajše generacije.

V preteklem letu je bilo delo borčevske organizacije še zlasti opazno v sodelovanju z odborom za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito (v zaključnem delu akcije Nič nas ne sme presenetiti so borci ob spomenikih padlim za svobodo v svojih govorih ne le predstavili zasluge padlih, temveč so opozorili tudi na dragocene izkušnje iz NOV, ki so pomembne tudi pri sodobnem načinu bojevanja). Dejavnost borčevske organizacije se bo odražala tudi pri narodni zaščiti, ki se pravkar oblikuje.

Na območju KS Ljubno je 5 spomenikov NOB: dve spominski plošči in troje spomenikov. V preteklem letu je bila posebna skrb namenjena popravilu spomenika na ljubenskem pokopališču, ki se je nevarno nagnil, kakor tudi obnovi napisov na vseh spomenikih. Delo je bilo, ob finančni pomoči obč. odbora ZZB NOV v glavnem uspešno opravljeno do krajevnega praznika, 24. avgusta 1979. Toda nekatera zavarovalna dela pri spomeniku na Posavcu bodo še potrebna.

Skrb za spomenike NOB je bila doslej v ljubenski KS v prvi vrsti poverjena borčevski organizaciji. Pri tem je pa vzorno pomagala pionirska organizacija na šoli v Ljubnem. Pionirji in učitelji namreč skrbijo, da so spominske plošče in spomeniki ob vseh spominskih dnevih okrašeni in okolica spominskih obeležij urejena. Udeleženci konference so zato pionirjem in učiteljem sporočili posebno zahvalo in priznanje.

Na osrednjem spomeniku v Ljubnem je vklesanih 40 imen padlih za svobodo z območja nekdanjega krajevnega ljudskega odbora Ljubno, ki je zajemal vasi Ljubno, Posavec in Praproše. Več let po vojni pa so se tej skupnosti iz gospodarskih, zemljepisnih in drugih razlogov priključile še Otoče. Zato so imena padlih iz Otoč vklesana le na pokopališču na Dobravi. To pa je pri sedanji politični ureditvi za Otoče vse bolj oddaljeno in oddaljeno. Zato se že nekaj let v krajevnih družbenopolitičnih organizacijah pojavlja predlog, da se imena za svobodo padlih Otočanov pridruži imenom na osrednjem spomeniku v Ljubnem. Prav na sobotni konferenci v Ljubnem je bil o tem sprejet dokončen sklep. Mogoče

pa ga bo uresničiti šele po tem, ko bodo v Ljubnem posneli del filma Dražgoška bitka. Del vasi okrog spomenika je namreč z več kulisnimi zgradbami povsem spremenjen in tudi centralni spomenik je vgrajen v eno izmed kulisnih stavb, tako da sedaj sploh ni viden.

Borčevska organizacija v Ljubnem je ponosna, da so se tudi borci iz tega kraja bojevali v dražgoški bitki. Toda evdencia o ljubenskih prvoborcih še vedno šepa, zato ji bo treba nameniti vso pozornost. Hvalevredna je tudi navada te borčevske organizacije, da njena delegacija med letom obiskuje vse bolne člane (in še zlasti članice ob 8. marcu).

Na konferenci so izvolili novo vodstvo organizacije in predsedniku Titu poslali izraze najglobljšega spoštovanja, z iskreno željo, da bi čimprej ozdravel.

F. C.

Ljubljana Vič-Rudnik

Priprave na organizacijske spremembe v KS

V viški občini v Ljubljani imamo 29 krajevnih odborov borcev, sedem združenj vojaških invalidov, osem njihovih sekcij in enajst borčevskih aktivov (tam, kjer je premalo borcev, da bi ustanovili združenje).

»V aprilu predvidevamo referendum o referiranju krajevnih skupnosti v naši občini,« nam je povedal sekretar občinskega odbora ZZB NOV Vič-Rudnik, tovariš Zore. S to reorganizacijo v zvezi pa predvidevajo tudi nekatere spremembe in novoosnovana borčevska združenja, vsaj pet novih krajevnih združenj. Vendar pa ponekod borci, ki jih je na določenem terenu le majhno število, že težko sestavijo »četo«, potrebno za krajevno združenje, zato bo bržkone z usihanjem nekaterih in nastankom novih, ostalo število krajevnih odborov v viško-rudniški občini nekako enako.

Bolj kot o samih organizacijskih vprašanjih pa so na minuli letni konferenci ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik obravnavali aktivnost občinskega odbora, njegovih komisij in članstva nasploh. Ugotovitve so zvečine zadovoljive, saj se je iz poročil zrcalila aktivnost borcev na najrazličnejših področjih dela. Še zlasti pa je njihova aktivnost vsestranska v delu krajevnih skupnosti, kjer se šele v zadnjem času vključujejo v aktivno delo (tudi vodstvene funkcije) mlajši krajanj.

Sicer pa je že tako, da je dobro delo možno tam, kjer organizacije borcev sodelujejo in so tesno povezane v skupnem frontnem delu. Zato viški borci radi poudarjajo svojo tesno povezanost z delom občinske konference socialistične zveze in tudi z delom skupščine občine.

Kar zadeva načrte za delo v tem letu, so na občinski letni borčevski konferenci sprejeli letni načrt, tako imenovani akcijski program, v katerem so zajeli sodelovanje z družbeno-

političnimi organizacijami v občini, sodelovanje s krajevnimi borčevskimi združenji in krajevnimi skupnostmi ob delu za odkritje novih pomnikov NOB, redno spremljanje dela krajevnih organizacij...

Med posebej zapisane naloge za letošnje leto sodi tudi sodelovanje pri evidentiranju članov ZZB NOV in VI, ki so v domovih starejših občanov, hkrati pa ima vsaka posamezna komisija pri občinskem odoru ZZB NOV še posebne naloge: tako mora na primer komisija za socialno zdravstvena vprašanja tja do konca maja izdelati predlog za revalorizacijo priznavalnin, medtem ko bodo za reševanje stanovanjskih vprašanj na občinskem odboru izdelali pregled stanovanjske problematike borcev in vojaških invalidov v občini.

Celo vrsto nalog bodo borci z Viča in Rudnika reševali povezano v socialistični zvezi. Med temi je kot prvo in najpomembnejše naloge treba omeniti sodelovanje pri delu z zbiranje zgodovinskega gradiva, ki bo dopolnjevalo občinsko kroniko NOB.

B. Ž. J.

Slovenska Bistrica

Borci povsod v ospredju

V občini Slovenska Bistrica živi 1210 članov zveze združenj borcev NOV, od tega 148 žensk. Zanimivo pri tem je, da je največ članstva iz območja krajevnne skupnosti Oplotnica. To je vas pod vznožjem Pohorja, kjer je bilo delo za OF v času vojne tudi najbolj razgibano. Mnogo krajanov pa je bilo pri partizanih.

Prav iz območja Pohorja pa je včlanjenih tudi mnogo takšnih borcev in aktivistov, ki so danes potrebni družbene podpore, oziroma dobivajo posebne priznavalnine. V občini so v lanskem letu dali za priznavalnine nekaj več kot tri milijone novih dinarjev. Razumljivo je, da dobivajo priznavalnine le tisti, ki so do le teh upravičeni.

Velja omeniti, da so člani ZZB NOV v občini kot tudi v vseh krajevnih središčih v ospredju pri prizadevanjih za utrjevanje naše samoupravne socialistične ureditve. Pri tem je zanimivo, da tudi ženske prav nič ne zaostajajo v svoji družbeni aktivnosti. Razumljivo, da so borci še posebno aktivni v zdravstvenih in socialnih komisijah kot tudi v komisiji za obujanje in razvijanje tradicij NOB.

Ne smemo pozabiti zapisati, da borci NOV, na tem območju sodelujejo tudi s šolskimi organizacijami, z mladinsko in pionirsko organizacijo, ki jih seznanjajo z veličino epopeje naše revolucije. Prav tako skrbijo, da so vsa spominska obeležja na njihovem območju vedno oskrbovana, kar še zlasti velja za spomenik pri Treh žet jih nad Osankarico, kjer je osmega januarja leta 1943 izkrcavalo kar 69 bork in borcev.

F. H.

Ukročena Hotuljka in kar je še drugega

Vrnitev Rožankovega poba, Zdovčevega Zorka

»Človek mora biti naravnost ponosen, da se je rodil v taki vasi...«

Vrnil se je Rožankov poba, Zdovčev Zorko, vrnil se je po sedemintridesetih letih, in nekam svečan je bil njegov prihod, brez zastav in govornikov, trudno svečan in razpet med mrzlo sapo izpod Prežihovine, ki ni in ni hotela pojenjati. Pripeljali so ga z avtom in tudi odpeljali so ga tako. Kdove, je bil tudi tistega sedmega decembra 1943, v hotuljski dolini, ko so esesovci prišli po Rožankove tri, Maksa, Zorka in Franca pa njihovega hlapca Ivana, razpet med veje starodavne lipe sredi Kotelj veter kot danes, ta dan, ko se je Zorko vendarle vrnil domov iz Celovca?

V črno oblečeni ljudje, Zorkovi domači, so se zgrnili okoli jame, čisto blizu lipe, kjer so se sredi okupacije, zadnje oktobrske nedelje 1943, Hotuljci s partizani zbrali in zakleli smrt fašizmu in pridžali svoboda narodu. Le malo dni zatem so prišli po Zorka in njegove in jih odpeljali s kamionom. V Smrečnikovem klanu je Maks skočil – in ušel. Ko so Nemci vendarle došli, kaj se je zgodilo, je skočil Zorko – in obležal prestreljen na cesti. Franc ni mogel storiti ničesar: že na Ivarti so ga tako pretepli, da je brezmočno ležal na vozu. Zorka, prestreljenega in ubogega, so položili k bratu. Dan pozneje je Zorko umrl v Celovcu, kjer so ga zagrebili.

Zdaj se je vrnil. V majhni, svetleči krsti. Da bi bil za vedno med svojimi. V domači, posvečeni zemlji bratov in dedov, v senci stoletne lipe, v sosesčini Prežihovega Voranca, ki je v svoje Hotuljce vsadil uporni duh, ki je zaznamoval te čvrste Korošce za vse večne čase.

»Sicer so se pa Kotlje, je pozneje napisal Prežihov Voranc, v našem osvobodilnem boju držale tako sijajno, da mora biti človek naravnost ponosen, da se je v taki vasi rodil. Hotlje so dale veliko partizanov, a bilo je dosti žrtev za tako majhno občino. Padli so med drugimi Janeči sin, trije Roženkovi pobje, edini Protičev sin, dva Štručeva sinova, Mihevov sin, Naceski sin in še mnogo drugih, pa se jih ti, dragi brat, ne boš spominjal. Tako so tudi naše Hotlje častno doprinesle k naši veliki osvoboditvi...«

Z bratom med partizane

Kot da bi se zmenili, lepo po domače: Kotuljci so ponosni na Voranc. Najbrž ga ni dneva, da se ne bi spomnili nanj. Kadar napno oči, da bi iz oblakov razbrali, kakšno bo neki vreme jutri ali odkod prihaja neurje, zadenejo nanj. Voranc kraljuje v vsej svoji močnatosti na gričku nad Kotljami, za nekaj kolcev od preproste kmečke bajte, kjer tisoči obiskovalcev željno vpijajo lepo izpisane črke Prežihovih rokopisov, prebirajo imena njegovih knjig, se čudijo preproščini velikega moža, ohranjeni na redkih fotografijah Kuharjevega muzeja.

Marjana Potočnik, ki skrbi za Prežihovo ostalino, njegovo bajto, v kateri je živel dvanaest let in okusila vsa trdoto njegovih samorastnikov, spočetih v neskončnih globačah koroške zemlje, s ponosom pove, da je od lani, konec leta, ko je bila Prežihova bajta naposled vendarle odprta za javnost, vstopilo v to posvečeno skromnost več kot pet tisoč ljudi. In kot da se ji je že tako velika številka zdela nekam premajhna, je precej zračunala, da bi ji lahko mirno dodali še kaj zraven, saj vsi niso zapisani, sploh pa ne šolarji.

Na Prežihovini je doma mir. Če ne bo drugače, bodo Kotuljci čez leta samini ta mir še kako zavidali. Kotlje so resda narasle kot goba, z vodo napojena, stare Kotlje, okoli stoletne lipe v koroškem reju zbrane, pa so ostale stare. Tako je želel Voranc.

Milenko Strašek

Kotlje s Prežihovega brega

dobom, z nežno viharo lju-beznijo Solzic, s prekletstvom zemlje, izpričanem v Boju na požiralniku. In v Kotljah moraš spregovoriti o hotuljskem samorastniku Vorancu.

Vse to sva dorekla z Mojco, Marijo Petričevno. Ženica, v črno odeta, je tisti dan spremila na zadnjo pot v slovensko zemljo, na domače pokopališče, Zdovčevega Zorka, sorodnika. Groza, obup in veličastje tistih dni so se povrnili v tem sončnem dopoldnevu, prebičanem z mrzlim vetrom. Podobna usoda kot Rožankove je doletela tudi Petričeve: pet otrok se je podalo k partizanom!

»Skupaj z bratom Tone-tom sva odšla štiriinštiridesetega leta, neke v sredini, v partizane. Napotila sva se k Lubasovemu lesu, kjer sva dobila zvezo s partizani. Töne je odšel na Dolenjsko, jaz pa v tehniko Netopir na Smrekovcu. Septembra 1944 smo se premaknili na osvobodeno ozemlje v Zgornjo Savinjsko dolino, v ofenzivi istega leta pa sem se pred Nemci umaknila na Bele vode pri Šoštanju, kjer sem ostala do svobode.«

Petnajst let ji je bilo, Mojce, ko se je vojna vihra vendarle umirila, toda otroštvo je odšlo za vselej in pustilo za seboj bolezen, s katero se Mojce trmasto bori.

Kotuljski jutri

Vrnili so se, ne vsi, večina pa le. Po sedemintridesetih letih se Zorko. Drugi so spet odšli. Le malo časa je bilo usojenega uživati sadove svojega dela med rojaki, Prežihu.

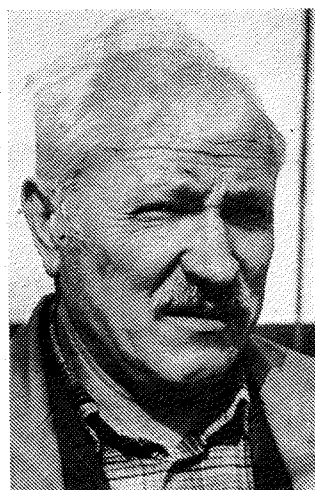
Sedaj prihajajo drugi. Na nasprotni strani Prežihovega brega, kjer se ponosno razgleduje na vse strani bronasti Voranc, je zraslo novo naselje. Brez imena.

»Sedaj so Kutuljci, a so 'prišlovci', mi pa nesramni Kotuljci,« razloži nenadno rast svoje domače vasi Petričeva Mojce. Tajnik krajevne skupnosti Silvo Turk je jasnejši.

»To je le del novograđenj. Predvidevamo še dve podobni naselji in v vsakem po približno dvestotirideset stanovanj. Zakaj prav v Kotljah? V Ravnah ni moč več graditi. Ravne so stisnjene med bregove, mi pa smo odprt. Že res, da je šla na primer pri sedanjem novem naselju (ki je, resnici na ljubo, zelo posrečeno vključeno v okolico in bi le redkokje na-

leteli na takšno kolikor toliko uspelo sožitje arhitekture z naravo) k vragu rodna, dobra zemlja. No, kaj podobnega se ne bo zgodilo pri naslednjih dveh. Izkoristili bomo zemljišče slabše kakovosti.«

»Prišlovci« prinašajo

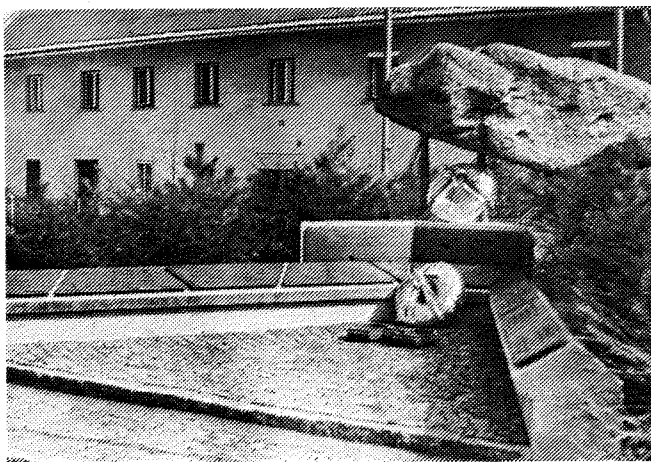

Silvo Turk, tajnik krajevne skupnosti Kotlje: »Našim cestam bi težko rekli ceste!«

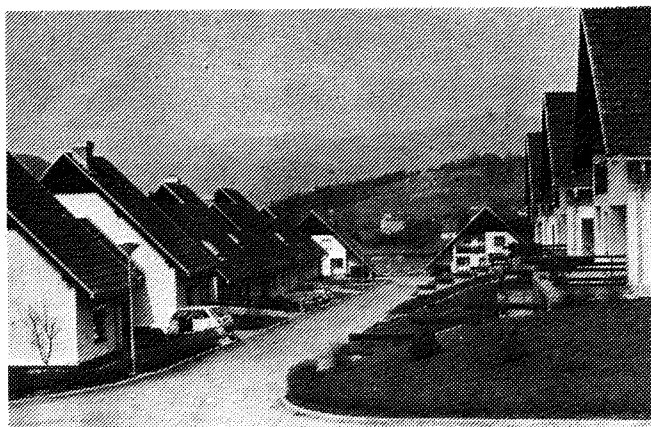
skrbi. Ko so se Kotuljci odločevali za prvi samoprispevek, so zapisali, da naj bi prav kmalu zrasel otroški vrtec. Toda tehničar se je nagnila na drugo stran, kjer je bilo nagradnega mnogo potrebnejšega. In Kotuljci so lani aprila spet dorekli,

Marija Petrič-Mojca: »Le malo jih je bilo iz naše vasi, ki bi ne bili v taboriščih, zaporih ali pa v partizanskih enotah...«

Hotuljski spomenik žrtvam

Novo naselje v Kotljah je le del velikega načrta.

da bodo zbirali denar. Silvo Turk odločno zatrdi, da bo tokrat otroško veselje poplačano in da vrtec na vsak način bo. Zaenkrat se je gradnja zapletla v žice daljnove, ki ga bo treba spraviti pod zemljo, v kable, a je vendarle vse dogovorjeno.

»Letos vrtec mora biti,« z vnemo zatrjuje tajnik in mrzlično premetava po omari različne papirje, med katerimi se skrivajo načrti, ki bodo v nekaj letih postavili Kotuljce na glavo. Nova trgovina, vrtec, na vse strani razvejana stanovanjska gradnja, ceste, da bi jih vrag.

»Temu, kar imamo, bi težko rekli ceste. Tudi republiški cesti, ki nas trga od sosedov. V glavnem so to še danes gozdne ceste, ki so jih vzdrževali gozdarji, dokler je hlobovje grmel po drčah v dolino, ko pa les ni več zanimiv, je prenehalo tudi vzdrževanje. Tako je z brdsko cesto, ki jo bomo morali nujno rekonstruirati zaradi nameravane blokvske gradnje, tako je tudi s cesto od Šrotneške žage do Roževega križa, nič boljše ni z drugimi. Toda zdaj je najpomembnejša republiška cesta proti Slovenj Gradcu.«

Štiri milijone ima za to cesto pripravljene ravska občinska skupščina, preostali milijoni pa vise v zraku. Zdaj, ko strizemo na vse konce in kraje, se tudi Kotuljci zavedajo, da je težko, pa vendarle kdaj pa kdaj pobarajo, ali ne bi bilo prav, da bi tudi republiška cestna skupnost primaknila kakšen dinar. Vožnja po tej »republiški« cesti res ni kakšna posebna udobnost, ki pa jo vendarle morajo dan za dnem prenašati, nesrečo makadamsko, številni delavci in šolska mladež.

V praznično obleko odeta Hotuljka

Bistra in kot studenčnica čista (o, blagor vam, Kotuljci!) rečica, ki se zvija skozi Kotlje, Hotuljka ji pravijo, bo zdaj zdaj opasana z močnim utrjenim bregom in po- slej bo konec njenega hudo-ourniškega groženja. Resda bo do temeljite in dokončne regulacije preteklo še precej te bistrine in se bo prevrgla na hrbet marsikatera postrv. Kotuljci pa so vendarle kar zadovoljni. Nasploh so Korošci tega kota nadvse do- brodušni ljudje, ki imajo radi naravo. Voranca, in ki ve- liko dajo na tradicijo. In, ni-

karte pozabiti, hudo radi pe- sačijo. Nič čudnega torej, če presenečeni gost, teh pa je menda vse več, tudi zaradi prenovljene Prežihove do- mačije, naleti na posebnost Kotuljcev: pešpoti. To je si- cer v navadi v raznih zdravi- liščih, toda Kotuljci radi krepko zastavijo korak. In tako se pešpoti in še se bodo, nove in nove, vijejo okoli ra- zličnih zgodovinskih spome- nikov vse tja do Prežihovine, Kefrovega mлина, Ivarčkega jezera in Javornika. Resnič- no, toda na eni teh pešpoti sem srečal, bilo je to v gozdu blizu bronastega Voranca, razgretga pešaka v trener- kah. To je tudi račun: vsaka drobtinica je dobrodošla, hlebec pa naj jih počasi pri- pelje do turizma. Seveda po- tem, ko bodo urejene vse po- ti, ko bo do kraja nared go- stinski lokal ob Ivarčkem je- zeru, obnovljeno gostišče v Rimskem vrelcu, razsvetlje- ne poti... in ko bo zgrajeno novo šolsko poslopje, krona prizadevanj in pika na i seda- nji celodnevni šoli z dvema oddelkoma.

Želel sem pobarati, kaj počnejo borci, pa so se na- ravnost vdrli v zemljo, po- begnili na vse štiri strani sve- ta po opravkih. Navsezadnje tudi ni bilo treba, odgovor je prišel sam od sebe. Mojce, Marija Petričeva in Jože Praznik, mož svetlih, igrivo prijaznih dobrotnih oči, ki je pospremil Rožankovega poba Zorka na kotuljski britof, nista skoparila z besedami, vse pa so se zile v en sam stavek: »Dobro nam je, sku- paj držimo, skrbimo za vsa- kega posebej in vsi skrbje za nas!«

Na Prežihovini

Spodaj iz vasi Kotuljcem nenehno blešči v oči bronasti Voranc. Najbrž ga ni dneva, da se ne bi spomnili nanj. Kadar napno oči, da bi iz oblakov razbrali, kakšno bo neki vreme jutri ali odkod prihaja neurje, zadenejo nanj. Voranc kraljuje v vsej svoji močnatosti na gričku nad Kotljami, za nekaj kolcev od preproste kmečke bajte, kjer tisoči obiskovalcev željno vpijajo lepo izpisane črke Prežihovih roko- pisov, prebirajo imena nje- govih knjig, se čudijo pre- proščini velikega moža, ohranjeni na redkih fotogra- fijah Kuharjevega muzeja.

Marjana Potočnik, ki skrbi za Prežihovo ostalino, njegovo bajto, v kateri je živel dvanaest let in okusila vsa trdoto njegovih samorastnikov, spočetih v neskončnih globačah koroške zemlje, s ponosom pove, da je od lani, konec leta, ko je bila Prežihova bajta naposled vendarle odprta za javnost, vstopilo v to posvečeno skromnost več kot pet tisoč ljudi. In kot da se ji je že tako velika številka zdela nekam premajhna, je precej zračunala, da bi ji lahko mirno dodali še kaj zraven, saj vsi niso zapisani, sploh pa ne šolarji.

Na Prežihovini je doma mir. Če ne bo drugače, bodo Kotuljci čez leta samini ta mir še kako zavidali. Kotlje so resda narasle kot goba, z vodo napojena, stare Kotlje, okoli stoletne lipe v koroškem reju zbrane, pa so ostale stare. Tako je želel Voranc.

SREČANJA

Imajo se s čim pohvaliti!

ali: Kako nastaja monografija o komandi goriškega vojnega območja

Dne 19. avgusta 1944 je začela v gradu Špinjolišče v Renčah delovati komanda goriškega vojnega območja, ki jo je od prvih korakov do 30. aprila 1945, ko se je po zasedbi Gorice preimenovala v komando mesta Gorice, vodil Karel Kumše-Tomaž. (»Jezi me in boli, da o partizanskem zaledju, kjer sta v narodnoosvobodilnem boju delovala vojaška oblast in civilno prebivalstvo, še ni napisano obširnejše besedilo; čudovit čas je bil to in čudoviti ljudje!«) Govori z žarom, velikim navdušenjem, ki bi ga človek najraje ponesel s seboj, v ta naš, včasih tako sivo obarvani delovni dan.

smo novembra 1944 mobilizirali osemstoštiriinšestdeset tovarišev, borci telefonisti pa so v zadnjih mesecih istega leta potegnili sedeminosemdeset kilometrov novih in obnovili petinšestdeset kilometrov telefonskih linij, katerih končne postaje so bile pred Gorico, Trstom, Postojno in drugimi mesti na robu osvobojenega ozemlja. Pri komandi območja so delovale tudi mizarske, čevljarske, mehanične in kovaške delavnice ter dva obrata za predelavo kože. V pogonu je bilo pet do deset žag in enako število mlinov. Ustanovili smo prvo vojaško gradbeno podjetje, imenovano Novgrad. V

Narodnoosvobodilno gibanje v Slovenskem Primorju je po italijanski kapitulaciji preraslo v pravo ljudsko vstajo, s katero je primorsko ljudstvo dalo duška svoji mržnji do fašizma in okupacije ter se z vsemi močmi vključilo v boj za dokončno osvoboditev in združitev v skupni domovini, Sloveniji in Jugoslaviji pod Titovim vodstvom. «

Tako se ne moremo čuditi ustanovitvi odbora štiriindvajsetih nekdanjih borcev komande goriškega vojnega območja, ki so se 3. maja 1976 dogovorili: ta čas je treba ujeti v pisano besedo in ga kot dragoceno dediščino zapustiti prihodnjim rodo-

O opravljenem delu pričajo tudi razstave, ki se jih je ogledalo več kot trideset tisoč ljudi. S ponosom govori Karel Kumše-Tomaž o pohvalah dr. Jože Vilfana, Janeza Vipotnika, dr. Aleša Beblerja, z ljubeznijo o stisku roke Mitje Ribičiča-Cirila in tisočih podpisov v knjigah vtisov.

Razstave? Kovinarske delavnice 9. korpusa goriškega vojnega območja so predstavili 4. julija 1978 v Lokovcu. Trebuša, Loke in še posebno Lokovec niso bile gnezdo odpora samo po vključevanju v operativne enote, ampak so za partizansko vojsko tudi proizvajale. Za potrebe vojske so iz

v narodnoosvobodilnem boju na območju goriškega vojnega območja. Razstavljeni predmeti so delo partizanskih rok iz partizanskih delavnic. (»Težko je danes za vse točno ugotoviti, kateri so pripadale, delale so vse za isti cilj.«) Tu so uniforme, izdelane ali predelane. Odvržena padala so bila pomemben vir materiala za šivanje moškega in ženskega perila, oblek, zastav, kamuflažnih plaščev za borce smučarje, zdravniške halje in drugo. Odvržen ni bil niti košček padala. Se tako majhen kos so uporabljali, če ne drugega, pa za skromen robček. Vrvice padal so uporabljali za sukanec in pletenine, ce-

vojni in obnove dotrajanih ostrejš redčijo že tako redke ostaline. Ne malo so kriva tudi skromna sredstva, ki jih namenjamo za zbiranje takšnih in podobnih primerkov. Za slednje nas bodo zanamci upravičeno grajali. «) In tako se pogovarjamo s Karlom Kumšetom-Tomažem, predsednikom skupnosti borcev komande goriškega vojnega območja. O sebi ne govori veliko. Nekako uspemo izvedeti, da je doma iz Vrbljena pri Igu, in da ga je partizanska pot najprej zanesla v Krinski odred, potem v Šerčerjevo brigado pa v Tomšičevo, kjer je bil namestnik komandanta bataljona. Ko so

Šiviljska delavnica v spodnjih Novakih pri Cerknem decembra 1944: podporočnik Zvone Kramar bere politično poročilo

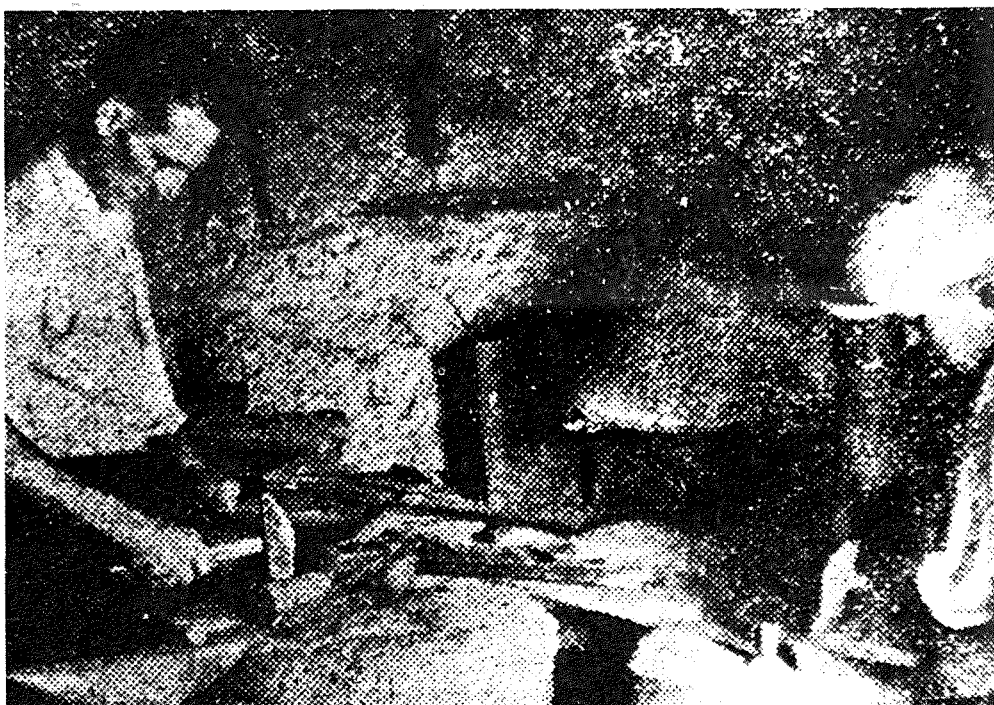
Brez podatkov ne gre. Komando goriškega vojnega območja so sestavljale komande mest Ajdovščina, Dornberk, Senožeče, Sežana in Gorica. Samo območje je imelo ekonomski, sanitarni, sodni, prometni in tehnični odsek, obveščevalni center in referata za kadre, propagando. Komandi so 11. novembra 1944 priključili komando idrijskega vojnega območja s komandami mest Idrije, Cerkno in Čepovan ter dober mesec kasneje še komando mesta Postojne. Naloge, ki naj bi razbremenile operativne enote vojaških poslov v zaledju, so bile raznovrstne:

Med osnovne štejemo mobilizacijo v narodnoosvobodilno vojsko in partizanske odrede Jugoslavije; preskrbo enot s hrano, opremo, orožjem in strelivom, organizacijo vojaških skladišč in delavnic, zdravstvene, veterinarske in obveščevalne službe, vzdrževanje cest in prometa ter poštne in telegrafskih zvez. (»Tako

njegovih vrstah so bili minerji, zidarji, mizarji, kovači, tesarji, žebjarji in nekvalificirani delavci, ki so delali pod strokovnim vodstvom inženirjev in tehnikov. (»Novgrad je oskrboval okoli štiristopetdeset cest in poti.«) Tako območje kot komande mest so bili izredno prizadevni pri organiziranju proslav in mitingov po vaseh. (»Nepozaben je bil miting v Renčah 27. avgusta 1944, ki ga je sklenila pogostitev borcev; takrat so mladinke iz Prvačine komandi goriškega vojnega območja poklonile ročno izvezeno zastavo.«) Povedati je treba, da je bila komanda zaradi dobre povezave in uskladišev dela s pristojnimi oblastnimi odbori, raznimi vodstvi in prebivalstvom, pravočasno obveščena o sovražnikovih vdorih na osvobojeno ozemlje in gibanju njihovih enot, zato je ves čas obstojala prebivala in se gibala na območju brez večjih izgub.

(»Vsi so delali, od pionirjev do stare mamice!

vom. Kot prvo so zaprosili skupščino občine Nova Gorica za domicil, saj so med vojno pretežno delovali na območju sedanje novogoriške občine, v srednjeprimorskem okrožju. (»Podelitev domicila je skromno priznanje organizatorjem, borcem, aktivistom in sodelavcem tega področja, ki so v najtežjih razmerah omogočili delovanje ljudske oblasti in skrbeli za raznovrstno preskrbo enot narodnoosvobodilne vojske in prebivalstva.«) Začeli so z delom, noč in dan pa brez kakršnekoli denarne nagrade, in danes se imajo s čim pohvaliti: zbrali so več kot tisoč primerkov lepega in zanimivega gradiva. Hodili so po cerkljanskem, idrijskem in čepovanskem, zavili na Kras, se ustavili v Pivki, Vipavi. (»Kako so nas sprejemali ljudje, kot takrat... nismo jim še segli v roke, ko so rekli: kdaj spet pridete?«) Posebno so veseli pohval poklicnih zgodovinarjev. (»Pravijo, da bi se od nas lahko marsikaj naučili.«)

Lokovski kovač Ivan Humar s sinom Albinom pri kovanju žebeljev; oktobra 1944 so mu Nemci požgali kovaško delavnico

domačih kovačev postajali mehaniki in strugarji, je v slavnostnem govoru na otvoritvi rekel Franjo Batagelj. V delo in pomoč zalednim enotam so se vključevali starci in otroci. Povezanost domačinov z delom za potrebe enot narodnoosvobodilne vojske je opogumljala borce in jih prepričevala v moč tako organizirane boja. Zaledne enote, ki so bile v tem kraju, so s srčnim delom domačinov ustvarile veliko. Želji, skovani za partizanske mostove, so vzdržali več in puške, preurejene ali popravljene v teh delavnicah, so bile zanesljivejše. (»V monografiji bo zapisano vse, da se bo vedelo.«) Morda še besede zahvale kolektivu Vozila Gorica iz Šempetra pri Gorici, ki je prevzelo pokroviteljstvo nad kovinarskimi delavnicami komande goriškega vojnega območja, kar je jamstvo nadaljevanja partizanskih tradicij.

Isto leto septembra so pripravili razstavo Medvojna tekstilna dejavnost

lo za ženske čevlje z lesenimi podplati, pleteni robovi padal so rabili v ortopedskih delavnicah za razne zdravstvene pripomočke. Na razstavljenih, več kot sto petdeset let starih statvah so pridne tkalčeve roke stkale premnogi kos blaga, ki so ga uporabljali za obveze. (»Zavest, da v zaledju nekdo bedi nad njihovimi potrebami in skrbi za njihova oblačila, da jih čaka, ko bodo prišli iz bojev, potrebno perilo in oblačilo, je borem dvigala tudi borbeni duh.«) Še besede zahvale Tekstilni iz Ajdovščine, ki je prevzela pokroviteljstvo nad šivilskimi in krojaškimi delavnicami komande goriškega vojnega območja.

Obe razstavi sta bili predstavljeni v Cerknem, nekaj manjših tudi drugod, da omenimo samo Staranzan v Italiji.

Tako nastaja monografija o komandi goriškega vojnega območja. (»Žal je mnogo lepega in dragocene gradiva za vedno izgubljenega. Dolga leta po

poleti 1943 plavogardisti napadli Ortnek in je bil huje ranjen, so ga poslali na Primorsko, kjer naj bi organiziral zaledno oblast. Jokal je, ko je odhajal iz Tomšičeve. (»No, kaj bi o meni! Naš odbor je treba pohvaliti, saj je opravljeno delo res veliko.«) Gradivo je zbrano, le preveriti ga bo treba, morda nekoliko dopolniti, in monografija o komandi goriškega vojnega območja bo že čez dve leti bogatila Knjižnico NOV in POS. Seveda bo, saj ne more biti drugače! Morda še misel: ne glede na to, da utrujenosti ni videti, je treba povedati, da bo stalo izza monografije šest let dolgega, trdega dela. To ob nastajanju knjig, kakršna je tudi monografija o komandi goriškega vojnega območja, radi pozabljamo. Če bi ne pozabljali, bi bila bera še bogatejša in čas nas ne bi tako presneto priganjal, kot nas priganja zdaj.

Milena Štrajnar

A large group of people, including men in military uniforms and women in civilian attire, posing in front of a modern, multi-story building with a flat roof and large windows. The group is arranged in several rows, filling the width of the frame. The building has a prominent corner and a series of windows with dark frames. The ground in front of the building is paved.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEI

POREZEN

Peti spominski množični pohod

V spomin na boj, preboj in žrtve v zadnji nemški ofenzivi, imenovani Winterende, na Poreznu in v vaseh pod njim je bil minulo nedeljo že peti spominski množični pohod. Skupaj z odbori borcev Gorenjskega vojnega področja, Kosovelove brigade, Inženirskega bataljona 31. divizije in DPO Cerkno je to akcijo pripravilo Planinsko društvo Cerkno. Pri organizaciji pa so seveda sodelovali tudi lovci in požrtvovalni gorski reševalci, ki jim tokrat na srečo ni bilo treba posredovati. Več kot tri tisoč pohodnikov, taborniki, lovci, pripadniki TO in JLA, pa tudi precej borcev udeležencev bojev pred 35. leti na Poreznu, je premagovalo strmino v snežnem metežu iz več smeri: iz Davče, Petrovega brda, Podbrda, iz Cerknega prek Labanj in Otavnika. Za vse je organizator nakuhal dovolj čaja, medtem ko žal ni predvidel organiziranega sestopa prek Otavnika v Jesenico na sklepno slovesnost. Tako je žal le manjšina udeležencev pohoda na Porezen sestopila prek Otavnika, po isti poti, po kateri so gnali nemški krvniki ujetje borce in jih 97 ustrelili 25. marca 1945. Po tej poti so sestopili tudi pripadniki enote JLA, ki nadaljuje tradicije Kosovelove brigade, in ki so na vrhu Porezna in v Jesenici v spomin in opomin izstrelili častni salvi. Prav gotovo bo organizator že prihodnje leto predvidel organiziran sestop prek Otavnika v Jesenico, tako da bo tudi udeležba planincev na sklepni slovesnosti številnejša. Sicer pa bi morda tudi kazalo poimenovati poti, ki vodijo na Porezen po enotah, ki so se marca 1945 prebijale iz sovražnega obročja. Npr.: pot iz Davče naj bi se imenovala Pot Gorenjskega vojnega področja, s Porezna prek Otavnika v Jesenico Pot Kosovelove brigade, ipd; pa tudi kakšno skromno brošurico bi kazalo izdati, tako da bi bili mladi udeleženci pohodov bolj seznanjeni z dogodki 24. in 25. marca 1945 na Poreznu in pod njim.

STAS

GRIŽE

Planinci in tradicije

V začetku marca se je več kot 200 planincev zbralo na rednem občnem zboru Planinskega društva Zabukovica.

Prvi so udeležence občnega zbora pozdravili pionirji osnovne šole Nada Cilenšek Griže. V preteklem letu so med drugim prehodili savinjsko in šaleško planinsko pot, pričeli pa so z zasavsko planinsko potjo. Razveseljivo je, da je večina izletov povezanih z gojenjem tradicij NOV. Sicer pa društvo veliko da na gojenje tradicij NOV. Lani sta bila organizirana dva pohoda krajanov ob spomenikih NOV, npr. pohodi na Stol, Porezen, Osankarico.

Načrt za leto 1980 predvideva več akcij, vsaj dva pohoda krajanov, planinci se bodo z različnimi akcijami vključili v praznovanje krajevnega praznika KS Griže in Liboje. Organizirali bodo tudi več izletov v sosednjo bratsko republiko.

V okviru meddruštvenega odbora Savinjska bodo organizirali še pohod po poteh 1. celjske čete in pohod Travnik – bolnišnica Celje. Zbrani planinci so soglasno sklenili, da bodo zagotovili množično udeležbo na teh pohodih.

FRANC JEŽOVNIK

ŠOŠTANJ

Delovno proslavili dan žena

V Šoštanju so mednarodni praznik žena proslavili delovno tako, da so na predvečer praznika v kulturnem domu pripravili cisticani VVZ, pionirji osnovne šole Biba Röck in Karla Destovnika-Kajuha, mešana pevski zbor Svobode v organizaciji krajevnih konferenc SZDL Šoštanja ženam in materam pester kulturni program. Pionirji so vsem ženam in materam pri vstopu v dvorano podarili rdeč nagelj in izročili čestitko. Prav tako so pionirji šole

Biba Röck na domu obiskali vse borke NOV, jih obdarili z nageljni in čestitko, kar je borke presenetilo in razveselilo. Združenje borcev NOV Šoštanj pa je vsem svojim članicam poslalo pismene čestitke za njihov praznik.

Združenje vojaških vojnih invalidov Šoštanj je v nedeljo, 9. marca 1980, imelo svoj redni letni občni zbor in ob tej priliki čestitalo vsem svojim članicam.

Delovni kolektiv Termoelektrarne Šoštanj pa je za praznik žena v dvorani gasilskega doma v Šoštanju pripravil proslavo s programom, ki so ga za žene in matere pripravili učenci COS Biba Röck, pod geslom »Žene – vaše delo – naša sreča«.

Za tako pozornost ženam in materam ob njihovem delovnem prazniku se iskreno zahvaljujemo vsem, ki so kakorkoli prispevali k taki delovni proslavi.

MILOŠ VOLK

ZATRNİK

Junaki Lipance so še vedno živi

Vsako leto se na Zatrniku zberejo mladi smučarji, da bi počastili spomin na mlade športnike, ki so omahnili v smrt visoko na zasneženi planini Lipanci v januarju 1942.

Smučarski klub Bled ima resnično dobre organizatorje, ki vneto skrbijo, da bi se njihov naraščaj dobilo seznanil s tradicijami. Letos se je spominskega slaloma udeležilo sto štirideset mladih tekmovalcev – mlajših mladink in mladincev ter starejših pionirk in picnirjev. V četrtek, dne 28. februarja, je na Zatrniku ležala megla, bilo je mrzlo in smuči je bilo treba dobro namazati.

Pred začetkom tekme je tekmovalce pozdravil predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica in jim izročil spominski venec, da so ga nesli k obeležju v Lipanci. Srečno smuko so jim zaželeli še nekateri predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Radovljica in krajevnih skupnosti Bled, nato pa je član krajevnih borčevske organizacije povedal nekaj besed o poteku boja na vrhovih okrog Lipance in Pokljuke.

Mladi smučarji so zavzeto poslušali, s pogledom proti Triglavu so počastili nesmrtni junake z minuto molka, nato pa so odšli proti žičnici, ki jih je popeljala na vrh Barjance. Prav tam so se pred osemindesetimi leti prebijali partizanski smučarji in nadaljevali svoj pohod k pastirskim kočam pod Lipanskim vrhom.

Tekmovalci so se spustili po strmini, sodniki so merili stotinke sekund, nazadnje se je še megla razkadila, da je bilo pri cilju bolj svetlo.

Organizatorji iz blejskega kluba so z velikim ponosom povedali, da so se tega tekmovanja udeležili vsi najboljši in najpogumnejši, kar je mladim v slovenskih klubih in celo iz drugih republik so prišli. Prehodni pokal pa so tokrat osvojili mariborski smučarji.

M. S.

VOJSKO

Praznik Vojskarjev

Letos spomladi bodo Vojskarji praznovali 38 let, odkar so ustanovili prvi odbor OF za Vojskarsko planoto. Ustanovili so ga na pobudo okrajnega odbora OF za to območje. Pomagal jim je tovariš Franc Platiša iz Idrije, eden prvih organizatorjev NOB na Primorskem, še posebno pa v idrijskem okraju.

Na Vojskem ni bilo lahko delati, saj je bila tam karabinjerska postaja. Karabinjerji so poznali vse ljudi in budno spremljali vse dogodke v kraju. Po razpadu fašistične Italije se je politično delo še bolj okrepilo.

Po razbitju goriške fronte so se na Vojskarsko planoto umaknili pokrajinski komite KPS za Slovensko primorje in štab operativne cone za Primorsko. V Gačniku je bila stalna podoficijska šola 9. korpusa in večkrat plenum okrajnih in okrožnih komitejev KPS, politična posvetovanja okrožnih političnih delavcev in drugih iz terenskih organizacij OF in partije.

Na Vojskem so bili še drugi zelo važni objekti, npr. tiskarna Slovenija.

Dvaindvajseti junij je dan ko, Vojskarji praznujejo svoj praznik in praznik socialistične revolucije.

Ob letošnji 38-letnici ustanovitve OF na Vojskem želimo vsem živečim tovarišem in tovarišicam še mnogo let zdravja, sreče in uspehov pri nadaljnjem delu.

ANGEL KOSOVEL-PETER

MARIBOR

Gradijo dom obrambne vzgoje

V Pekrah, nedaleč od Maribora, gradijo dom obrambne vzgoje, ki bi ga naj izročili svojemu namenu v začetku letošnje jeseni. Gradbena dela opravlja GP Kograd iz Dravograda. Celotna investicija doma pa bo veljala blizu 60 milijonov dinarjev.

Dom se bo po vsej verjetnosti imenoval po našem vrhovnem komandantu maršalu Titu, kar so predlagali člani teritorialne obrambe. V njem pa se bodo zbirali, snovali načrte vsi, ki se kakorkoli ukvarjajo z družbeno zaščito, varnostjo kot tudi splošno ljudsko obrambo.

Pri tem naj posebej zapišemo, da je pri začetni gradnji doma, gradnji temeljev veliko pomagala mladinska delovna brigada, ki nosi ime po Janezu Hribarju. In kot smo zvedeli, bodo mladi tudi pri zaključnih delih, urejanju okolice doma spet priskočili na pomoč, da bodo tako pač zmanjšali stroške gradnje, kar je še posebej vredno pohvale.

Ne smemo namreč pozabiti, da živino v času, ko svet sedi na sodu smodnika in je zato delo mladih še toliko večjega družbenega pomena, ko se zlasti še mladi zavajajo, da je njihovo mesto v vrstah in delovanju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v osnovah koncept NOB.

FRANJO HOVNİK

JESENICE

Sprejem delavk-bork

V jeseniški železarni dobri dve leti deluje aktiv ZZB NOV delavcev železarjev. Člani aktiva so aktivni na področju samouprave in v družbenopolitičnih organi-

Članice aktiva ZZB NOV Železarne Jesenice, ki so se 7. marca udeležile sprejema v počastitev dneva žensk.

zacijah. Prizadevno skrbje za gojitev tradicij NOB, se udeležujejo raznih spominskih svečanosti, podpirajo prizadevanja za postavitev spomenika štirim narodnim herojem železarjem.

V okviru tega aktiva deluje še 13 bork NOB. Zanje so 7. marca pripravili sprejem v počastitev dneva žensk. Od trinajstih se ga je udeležilo devet.

B. B.

PREDMEJA

P5 in OF

Predmeja, znana domala vsem borcem 9. korpusa in raznih drugih enot, se pripravlja na slovesnost za obnovo teh spominov, ki naj bi bila v nedeljo, 27. julija letos. Domačini z vso vnemo pripravljajo les in drugo, da bodo postavili dostojno brunarico na kraj, kjer je bila kurirska postaja P5. Prav tako bodo postavili ploščo na hišo, kjer je bil njihov prvi odbor OF.

Brunarica bo kot spominsko obeležje te kurirske postaje, v kateri bodo razstavljene še ohranjeni dokumenti, slike in drugo gradivo kurirjev. Ob hiši, kjer je padel komandir te postaje, pa bodo kurirji postavili ploščo.

Kurirji te postaje prosijo vse kurirje, naj pošljejo na ZB Ajdovščino vse predmete in spomine, ki lahko pridejo v poštev za tedanje delovanje te postaje. Prebivalci Predmeje pa, ki so za sodelovanje že povabili najširši krog, upajo, da jih bodo takrat, 27. julija, obiskali vsi, ki so hodili in partizani v njihovem kraju.

KAREL MAKUC

GANČANI

Odhod štajerske kurirčkove torbe

V soboto, 22. marca letos, ob 10. uri je krenila na pot ena izmed petih slovenskih tras Kurirčkove torbe 80 iz Gančan. To je bila štajerska trasa, ki zajema področje severovzhodne Slovenije in s tem tudi štiri občine Pomurja (Gornja Radgona, Ljutomer, Lendava in Murska Sobota).

Krzančevo hrastje pri Gančanih, kjer je padel narodni heroj Štefan Kovač-Marko (v noči 18. oktobra 1941), je tako minulo soboto komaj sprejelo vse, ki so se zbrali pri odhodu letošnje Kurirčkove torbe: pionirje iz beltinske osemletke 17. oktobra, pionirje murskosoboških osnovnih šol, mladince-prostovoljce TO, člane ZZB NOV, prosvetne delavce in ostale občane. Pod sliko tovariša Tita, državno trobojnico ter skico poti Kurirčkove pošte v občini Murska Sobota se je ob deseti uri dopoldne pričel kulturni program.

Torbica je prvi dan prispela do osnovne šole v Beltincih, tam prenočila in nadaljevala pot v ponedeljek skozi Bakovce, Mursko Soboto in Puconce do Tišine, kjer je prenočila drugič. V torek zjutraj so jo pionirji varno ponesli proti Goričkemu in je prenočila v Kuzmi, v sredo v Šalovcih, v četrtek v Bogojini.

FILIP MATKO

ČEDAD

Novi tečaji slovenskega jezika

Na zasedanju odbora za šolstvo pri Kulturnogospodarski zvezi v Trstu, podružnici v Čedadu, ki jo vodi profesor Viljem Cerno, so obravnavali nekatera specifična vprašanja. Tako so razpravljali o avtobusnem prevozu otrok v slovenske šole v Gorico, o oblikovanju in usposabljanju učiteljev, o štipendijah na ljubljanski univerzi in o poteku tečajev za slovenščino in o delovanju urada za slovensko izobraževanje v Čedadu. Omeniti velja tečaj slovenščine v Tipanu pri Čedadu, ki ima 2 oddelka: za mlajše in odrasle slušatelje. Poleg tega velja omeniti tudi tečaj za prevajalce in tolmače v Čedadu, ki je namenjen predvsem uslužbencem podjetij in trgovin s tega področja.

Tako je le viden napredek slovenskega šolstva v Beneški Sloveniji, ki so si ga pa morali priboriti sami z vnemo in požrtvovalnostjo.

STANKO SKOČIR

KOČEVJE

Sredstva iz občinskega proračuna

Minule dni so delegacije in delegati občinske skupščine Kočevje prejeli v pravo predlog proračuna občine Kočevje. Zanimivi so podatki tudi o tistih vprašanjih, ki posebej zanimajo organizacije zveze združenj borcev NOV in njene članice. Iz sredstev občinskega proračuna so lani izplačali za priznavalnine borcev NOV 2.761.872 dinarjev. Predlog za letos predvideva, da naj se bi denarni izdatki za te nemene letos povečali za 18 odstotkov, kar naj bi znašalo 3.250.000 dinarjev. Denarna sredstva za vzdrževanje pokopališč in spomenikov borcev NOV pa so za letošnje leto povečali za 15 odstotkov in načrtujejo, da bi za te namene porabili 132.000 dinarjev. Denarna sredstva za to so po vsej verjetnosti bolj skromna, saj je potrebno upoštevati, da je na območju te občine pravejših številnih spomenikov in obeležij iz NOB, ki jih je potrebno redno vzdrževati. Mnogi od teh niso pomembni samo za območje te občine, temveč za širšo družbeno skupnost. Zato bi bilo prav, ko bi se za te nemene določilo nekaj denarja tudi iz republiškega proračuna. Končno pa bodo o proračunu delegati razpravljali in odločali na seji vseh treh zborov, ki bo zadnji dan v marcu.

VIKTOR DRAGOŠ

JEŽICA

Zbirali bodo
zgodovinsko gradivo

Letna skupščina ZB NOV Danile Kumar – Ježica je bila 12. marca v novih prostorih krajevnne skupnosti, na Titovi cesti 238. Poročila so podali predsednik organizacije Miro Leban, tajnik Jože Rožman in predsednik socialnozdravstvene komisije Marjan Hočevvar. Predsednik občinske konference SZDL Joško Pirnar pa je navzočim posredoval današnjo mednarodno situacijo in dogodke v naši domovini. Mirko Jerman, predsednik občinskega odbora ZZB NOV, je v svoji diskusiji predvsem poudaril sedanje dolžnosti borcev NOV v splošnih naporih vse naše družbe za doseg ciljev stabilizacije, prav tako na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Glede na visoko povprečno starost udeležencev NOB so bila v ospredju vprašanja zdravstva in socialne varnosti članov. Narejen je korak naprej zlasti z organiziranjem splošne in zobozdravstvene ambulante v ZD Bežigrad, vendar tudi to še ni dovolj.

Potrebo za zbiranjem gradiva za zgodovinski opis revolucionarne dejavnosti pred vojno in med NOB za to območje so navzoči podprli kot zelo pomembno nalogo.

Ljubljenu tovarišu Titu so poslali telegram z željo za čim hitrejšo ozdravljenje.

DUŠAN REBOLJ

LJUBLJANA

Dobri rezultati

Krajevna organizacija ZB NOV Ivan Kavčič je bila ustanovljena šele aprila 1978. leta ob ustanovitvi te krajevnne skupnosti. Na začetku je štela 25 članov. V prvi polovici leta 1979 je narasla na 34 članov, sedaj pa jih ima že 110. Številčnost organizacije je še naprej v stalnem porastu, ker se v tej krajevni skupnosti še vedno gradijo stanovanjski objekti.

Letne delovne skupščine, ki je bila 18. marca, se je udeležilo veliko število članov, tako da je bila nova dvorana prepolna, kar dokazuje veliko pozornost članstva do organizacije. Predsednik organizacije je podal izčrpno poročilo o dosedanjem delu in predlagal program nadaljnjega dela. Člani se med seboj še ne poznajo dovolj, nimajo pregleda o njihovem delovanju v ostalih družbenopolitičnih organizacijah, raznih delegacijah in v organih krajevnne skupnosti, zato bodo organizirali ponovni popis članstva in ga dopolnili z vsemi potrebnimi podatki. Kljub kratki dobi samostojnega dela je ta ZB NOV dosegla dobre rezultate in so uresničili vse naloge iz zadnje skupščine, med drugim so ob krajevnem prazniku razvili tudi svoj prapor.

Krajevna skupnost Ivan Kavčič se bo delila v dve KS in 20. aprila bo referendum. Skupščina je z glasovanjem, dva sta bila proti, sprejela sklep, da tudi ZB NOV razdelijo v dve organizaciji.

Člani organizacije so zbrali in odposlali 10.000 din kot pomoč odboru za interniranje in izgnance ZZB NOV Slovenije za stroške, ki jih bodo imeli ob proslavljanju 35. obletnice osvoboditve in komemoracije v bivšem koncentracijskem taborišču Buchenwald.

Zbrane je pozdravil v imenu občinskega odbora ZZB NOV Stane Koman. Prisotni so tudi poslali pismo tovarišu Titu z najboljšimi željami.

DUŠAN REBOLJ

POSTOJNA

Mladinska akcija

Občinska konferenca ZSMS Postojna – komisija za ohranjanje revolucionarnih tradicij je vse krajevne odbore ZZB NOV obvestila, da imajo v svojem programu za leto 1980 zastavljeno nalogo: »Skozi vse leto bomo obiskovali starejše žene – borke ter matere padlih v NOB«. Zato naprošajo vse krajevne organizacije ZZB NOV, da jim dostavijo spiske le-teh.

Lepo in pohvalno, saj se tudi tako prenašajo revolucionarne tradicije NOB na

našo mlajšo generacijo. Morda ne bi bilo odveč, če bi se spomnili tudi na starejše in onemogle borce in vojne invalide NOB, kajti le-ti bi bili tudi hvaležni za tak obisk, zlasti pa tisti, ki so skoraj nepremični po domovih počitka ali pa v raznih odročnih vasicah in zaselkih.

Mogoče bi bilo dobro, da bi se ta komisija pri občinski konferenci ZSMS povežala s koordinacijskim odborom za ohranjanje revolucionarnih tradicij NOB pri občinski konferenci SZDL, ki tudi obstoja, in tako skupaj delovala na tem področju...?!

Skratka, taka zamisel občinske konference ZSMS je vsekakor hvale vredna. Zatu upamo, da jo bodo tudi realizirali!

IVAN MEZGEC

ADLEŠIČI

Ponosni na uspehe

Krajani Adlešič in okoliških vasi letos že šestindvajsetič praznujejo svoj krajevni praznik.

Že v petek popoldne so v osnovni šoli odprli razstavo ročnih del osnovnošolcev in razstavo etnografskih znamenitosti kraja, zvečer pa so se zbrali mladi ob kresu na Priložniku, kjer so jim borci pripovedovali o delu mladinske organizacije med NOB.

Kulturno prosvetno društvo Adlešiči in godba na pihala iz Črnomlja pa so ob

Krajani Adlešič so ponosni na vse, kar so storili za napredek svojega kraja.

odkritju spominskega obeležja na šoli v Adlešičih pripravili kulturni program v novem kulturnem domu v Adlešičih, na katerega so krajani še posebej ponosni.

Svoj krajevni praznik pa so obogatili še z asfaltiranjem ceste Purga–Velika Loka, pri čemer so posamezna gospodarstva prispevala svoj delež v delu in denarju, krajani pobratene krajevnne skupnosti Stara Ljubljana pa so v obliki obveznic posojila za ceste prispevali več kot sedem starih milijonov din.

Krajani, ki se zavzemajo za napredek vasi, pa so že priskočili na pomoč pri gradnji treh novih transformatorskih postaj v Adlešičih, Marindolu in Žuničih. Dve leti stara avtomatska štiridesetštevilična telefonska centrala pri pošti v Adlešičih ne zmore vseh naročil in zahtev krajanov, ki si želijo telefonski priključek. Zato so se vaščani Gorenjcev, Vrhovc in Marindola sami lotili napeljave telefona. Tudi tokrat so potrdili, da se da s skupnimi močmi in prizadevnim delom veliko storiti. Na tak način lahko kar največ prispevajo k praznovanju krajevnega praznika v Adlešičih, ki se ponaša z bogato revolucionarno zgodovino.

A. C.

FARA PRI KOČEVJU

Bratske vezi

Značilno za delo krajevnne organizacije zveze borcev NOV v tem kraju je, da tesno sodeluje s sosednjimi krajevnimi organizacijami in občinsko organizacijo ZB NOV iz delniške občine v SR Hrvaški. Tesne bratske vezi, ki so bile skovane od prvih dneh ljudske revolucije s skupnimi boji proti okupatorskim enotam, obstojajo tudi danes. Ko so delegati na letni skupščini občinskega odbora ZB NOV v Delnicah ocenjevali svoje delo za preteklo obdobje, so to sodelovanje ocenili kot zelo uspešno. Zavzeli so se, da bodo te bratske vezi tudi v prihodnje nadaljevali, in da bodo na proslave in zborovanja vabili predstavnike te borčevske organizacije.

VIKTOR D.

KOZJANE V BRKINIH

Srečanje preživelih
borcev Brkinske čete

V soboto, 22. marca, smo se na Kozjanah v Brkinah zbrali preživeli borci Brkinske čete na tradicionalnem srečanju v spomin na boje 13. marca 1943, ko je na Brkine pridrvelo skoraj dvajset tisoč italijanskih vojakov, ki so na Kozjanah obkolili Brkinsko četo, ki ni štela niti 20 borcev. V tem boju je padlo 7 borcev, ranjenih pa jih je bilo pet. Četa se je v tem boju z jurišnim zaletom prebila iz sovražnega obroča in rešila tudi vse ranjence.

Slovesnost, ki se je je udeležilo okrog 350 ljudi, je začel Maks Zadnik. Med udeleženci je bil tudi prvi komandir čete narodni heroj Karlo Maslo-Drago, spomeničar Anton Dolgan-Branko, ki je kot komandir 13. marca 1943 v boju na Kozjanah poveljeval četi, brkinski aktivisti in borci ter predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Sežana in Nova Gorica. Slavnostni govornik je bil Lojze Maslo-Zdenko, ki je v svojem govoru naštel številne akcije brkinske čete in njeno borbeno pot (ta je bila prej 1. primorska četa) vse od 1941. dalje. V svojem govoru je poudaril tudi krvavo pot v NOB vseh jugoslovanskih narodov in enotnost ter odločnost brkinskega ljudstva, ki se je ramo ob rami neuklonljivo borilo skupaj s slovenskimi in jugoslovanskimi narodi do dokončne zmage in osvoboditve.

Bogat kulturni program so izvajali moški pevski zbor iz Divače pod vodstvom Edija Raceta, pevski zbor osnovne šole Divača pod vodstvom Milene Benčič in recitatorska skupina osnovne šole VI. Benčiča iz Hrpelja pod vodstvom Vere Bernetič. Ubrano in čustveno zapete pesmi obeh zborov so segle vsem globoko v srce. Vsebinsko bogat in globoko čustven je bil tudi recital recitatorske skupine. Ob poslušanju so se tako starejšim kot mlajšim udeležencem utrnile solze in omočila lica. V vsem recitalu smo poslušali besede: krvava pot jugoslovanskih narodov v NOB, Tito–revolucija–svoboda–mir, Tito–Jugoslavija, Tito, hodili bomo po poti, ki si jo ti začrtal, Tito je naš – mi smo Titovi itd. Brez besed pa je iz solznih oči žarel ponos, izraz enotnosti, tovarštva in trdna volja in odločnost negovati in varovati pridobitve NOB, jih braniti in obraniti, če bi bile ogrožene, ter nadalje razvijati in utrjevati samoupravno socialistično skupnost bratskih in enakopravnih jugoslovanskih narodov in narodnosti.

K spomeniku padlih so položili vence. Po slovesnosti pri spomeniku pa so si udeleženci ogledali muzej odpornišva in NOB, ki je bil odprt lansko leto v obnovljeni osnovni šoli, ki jo je okupator požgal 13. marca 1943.

Tovariško srečanje na Kozjanah kakor številna druga srečanja in slovesnosti dokazujejo, da naše družbe ne moremo več ločevati na starejšo in mlajšo generacijo v psihološkoidološkem smislu. To lahko delamo le še – koledarsko. Ločujejo nas torej samo koledarska leta starosti, v vsem ostalem pa smo si tovariši, smo enotni, vsi želimo mir, bratstvo med narodi v svetu, svobodo in srečo vseh ljudi.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

TRBOVLJE

Dejavnost ZVVI

člani združenja zveze vojaških vojnih invalidov Zavrašek Sanda-Saše iz Trbovelj so se v ponedeljek, 18. marca 1980, zbrali na svoji redni konferenci in razpravljali o doseženih rezultatih svojega dela v minulem mandatnem obdobju pri izpolnjevanju nalog v zasnovah sistema splošne ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite, utrjevanju delegatskega sistema ter uvajanju pobud tovariša Tita za kolektivno vodenje in odgovornosti pri delu.

Po izčrpnem in vsebinskem referatu (poročilo o delu), ki ga je podal predsednik tega združenja, so prisotni spregovorili še o vrsti aktualnih vprašanj s področij socialnega in zdravstvenega ter invalidskopokojninskega zavarovanja, stanovanjske problematike, o stabilizacijskih ukrepih, negovanju in razvijanju tradicij in pridobitev NOB, o borčevskem informativnem glasilu TV-15, letošnjih jubilejih in še o marsičem drugem.

Po opravljenih volitvah (za predsednika je bil ponovno soglasno izvoljen Polde Petrič, so prisotni tovarišu Titu poslali pozdravno pismo.

V razpravi je bilo ugotovljeno, da se članstvo (največ zaradi umrljivosti) precej zmanjšuje, in da je prav zaradi tega potrebno še posebej posvetiti vso pozornost njihovem preventivnemu, pa tudi operativnemu zdravljenju. Prav tako je bilo ugotovljeno, da so žene in matere padlih borcev še vedno v nezavidnem položaju, kar zadeva njihove osebne prejemke (družinskih pokojnin in invalidnin), ker so le-te pod republiškim povprečjem in bo slej-koprej ta vprašanja potrebno urediti sistemsko. Nadvse pereča je tudi njih stanovanjska problematika, čeprav to posebej niso poudarjali.

Splošna ugotovitev je bila, da se lani kljub vsem težavam (ostarelosti, obolenosti in telesnim hibam za posledicami ran) – izredno zanimajo za vsa družbena dogajanja in da pri razreševanju vseh teh vprašanj in opravljenih še vedno radi sodelujejo in so zelo prizadevni, aktivni in uspešni.

Skozi vsebinsko in zelo pestro razpravo so člani združenja ZVVI Trbovlje sprejeli vrsto pomembnih zaključkov in si opredelili naloge v sedanjem in za prehodno obdobje.

RUDI MATKO

LJUBLJANA

Sestanek
ljubljskega aktiva
Jeseniskobohinjskega
odreda

Borci nekdanjega Jeseniškobohinjskega odreda delujejo in se sestajajo po aktivih. Pred kratkim se je v Domu JLA v Ljubljani sestel aktiv za borce te partizanske enote, ki prebivajo na področju Ljubljane ter vzhodno od tod. Udeležence, ki jih je bilo kar 33, je pozdravil Edo Zavodnik, predsednik aktiva, o delu odbora pa je poročal in govoril predsednik Ivan Leban. Povedal je, da je imel odbor od obstoja 60 sej. Zaradi lažjega sestajanja vseh borcev so po občinah na Gorenjskem in v Ljubljani organizirali aktivne, ki imajo predstavnike, tajnike in po tri člane, ki skrbijo za njihovo delovanje. Navzoči so soglašali s programom dela odbora in številnimi predlogi. Med njimi, da naj se ulice v Bohinjski Bistrici, Jesenicah in mor-da še drugod poimenujejo pa tej enoti. Tako naj bi se poimenovala tudi planinska postojanka na Uskovnici. Na vrhu Triglava naj se postavi spominsko obeležje v spomin in počastitev razviti zastave ob osvoboditvi Beograda 20. oktobra 1944. Navzoči so se strinjali s pobudo predsednika odbora Ivana Lebana, da naj bi se čim prej sestali vsi aktivni, potrdili skupen in sprejeli lastne programe dela ter poskrbeli za uresničitev sklepov. Vsem borcem, ki se lani niso mogli udeležiti občnega zbora v Bohinju, so izročili spominske medalje. V zvezi s tem so se dogovorili, da jih bodo tistim, ki jih doslej še niso prejeli izročili le-te na seji aktivov.

Na tem srečanju borcev sta bila tudi podpredsednik odbora Franc Jernejc-Milčec in Gabrijel Divjak, predsednik jeseniške občine, ki sta tudi sodelovala v razpravi ter prispevala predloge za uresničevanje nalog, gojitev tradicij te enote in sploh NOB ter drugo.

BRANKO BLENKUŠ

AJDOVŠČINA

Bivši aktivisti OF so
ocenjevali delo

V sredo, 19. marca, so prišli v Ajdovščino člani okrajnega odbora aktivistov OF za Vipavsko. Ocenjevali so predvsem dosedanje delo, o zbiranju in preverjanju gradiva za zgodovino OF, o zgodovinskih obeležjih, o predlogih za odlikovanje bivših aktivistov OF, o odnosih do socialno ogroženih, o proslavah v spomin dogodkov iz NOB. Nekatere od navedenih stvari ne potekajo zadovoljivo.

F. H.

Zmaga Štirinajste divizije na obronkih Velike gore

Spomini na boje pred bitko v Jelenovem žlebu

Bil je začetek pomladi med 23. in 26. marcem 1943. leta. Sneg je večinoma že pobralo. Tudi prvo cvetje je že naznanjalo pomlad. Gozdovi Velike gore so se prebudili in slišal si ptičje petje, čeprav so prekinjali glasove ptic in divjadi glasovi smrtonosnega orožja.

Pred tem so Cankarjeva, Šercerjeva, Tomšičeva in Gubčeva brigada bile težke boje z italijanskim okupatorjem in njihovimi pomagači: belogardisti, takojmenovanimi vaškimi stražami po Dolenjskem in Suhi krajini.

Po teh bojih so se oddolžili za krajši počitek v zavetju Velike gore. Brigade so krenile iz Suhe krajine preko Male gore in na Jasnici prečkale progo ter cesto Ljubljana-Kočevje-Brod na Kolpi. Železnica in cesta sta bili za okupatorja pomembna prometna vez, zato je sovražnik držal močne oborožene enote na tem področju. Kljub temu so partizanske enote dosegle svoj cilj in z Jasnice krenile v smeri vasi Rakitnica, Blate, Zadolje, Dane, Kot, Ravni dol na Novo Štifo in čez Mali vrh po cesti na Travno goro.

Italijani in belogardisti so zvedeli za premik partizanskih brigad, vendar niso vedeli, koliko je naših borcev. Naredili so načrt za napad na naše brigade. Frontna črta se je razvila od Rakitnice, Blat, Zadolja, Dan in Kota. Največji boji so se takrat odvijali v Kotu in Danah. Bilo je jutro, če se prav spominjam, 24. marca. Iz bližnje belogardistične postaje, ki je bila v

Brežah, so prihiteli belogardisti, oboroženi s starimi francoskimi puškami in grškim puškomitraljezom, ter začeli izza hiš, poslopij in gnojišč streljati v smer, kjer so se predvidoma premikale naše enote.

Dobro se spominjam, kako je zatajil belogardistu naboj in je moral večkrat repetirati, da je lahko sprožil. Pri tem je divje preklinjal. Ker niso od naših borcev dobili nobenega odgovora na njihovo streljanje, so se ti »vaški stražarji« podali na bližnji hrib nad vasjo, imenovani Koški hrib. Sosedje so jih ogovarjali, naj ne hodijo na hrib, da je partizanov kot listja in trave. Kljub temu so šli in padli v zasedo pobočnice, ki je ščitila pohod borcev brigad. Na hribu se je vnel srdit boj. Belogardisti so se pognali v panični beg. Kotalili so se po hribu navzdol. Skozi okno sem opazoval, kako se je kotalil puškomitraljezec. Borci zaščitnice so se pognali v juriš za njimi in vzklikali: Živel SKOJ. Bili so večinoma mladi skojevci, na titovkah pa so imeli zataknjene telohe. Jurišali so od hiše do hiše in pregledovali, če je kje skrit kakšen belogardist. Slutili so, da jih je moralo nekaj ostati v vasi, kajti iz vasi niso imeli časa zbežati. Zatekli so se v domove znancev, in tako so preživeli konec njihovega podviga. Na hribu so pustili štiri mrtve, ki so jih pozneje prinesli v vas in nato v svojo postojanko.

Takrat se je zadrževala v Jurjevici, sosednji vasi, italijanska enota, ki se je imenovala, če se prav spominjam, bataljon Ni-

za, vendar jim niso šli na pomoč. Verjetno so imeli drugo nalogo. Šele po končanem boju, ko so se borci umaknili iz vasi, so pridrveli v vas in takoj zasedli položaje na hribu nad vasjo, kjer je bila pomembna strateška točka. Italijani so se namestili po hišah v vasi. V naši hiši so imeli radiooddajnik, kateremu sva z bratrcem Tonetom Koširjem prisluškovala in dokaj razumela, kaj se pogovarjajo. Dajali so navodila v Ribnico, kjer so imeli artilerijo, in jim velevali, kam naj streljajo.

V Danah se je zadrževal bataljon Šercerjeve brigade. Italijani so dobili ukaz, da ga napadejo. Niso sicer vedeli za naše enote, samo to, da so v Danah »partidžani«. V vasi so mobilizirali voznika s konjem Jožeta Miheliča, ki jim je moral peljati strelivo. Nad naseljem Laz, kjer se prevesi proti Danam in na robu, kjer se začena redčiti gozd oziroma stelnik, se je razvil srdit spopad, kajti Šercerjevci so jih pričakali v zasedi. Italijani ponovijo tisto, kar so pred njimi belogardisti in se tudi oni poženejo nazaj v paničen beg. Iz stelnika je kar mr-golelo zelencev. Vpili so kot obsedeni, s seboj pa nosili na nosilih ranjene in mrtve. Sanitejci so prinesli težko ranjenega vojaka. Imel je odtrgano nogo nad kolonom. Odnegli so ga v našo hišo, mu nudili prvo pomoč. Nekaj časa je še stokal in klical mamo, nato pa izdihnil. Konj pa je pripeljal nazaj prazen voz brez streliva, kajti prevrnil se je in nekaj časa je konj vlekel voz kar po ročicah.

Tako se je končal napad Italijanov na prekaljene šercerjevce, ki so kljub utrujenosti od bojev po Dolenjski in Suhi krajini imeli moči in moralno, da so jih zavrnili. Italijani so se zopet utrdili v vasi po hišah. Na podstrešne sobe, kjer so bila okna obrnjena proti Veliki gori, so postavili težke mitraljeze.

Spominjam se, kako je italijanski oficir z daljnogledom opazoval cesto, ki se vije po vzpetini proti Travnici gori. Tam se je videl vsak premik po cesti, najsibo vozilo ali pešce. Ravno v tistem trenutku je šla skozi goličavje enota naših borcev. Gledal je skozi daljnogled in začuden mrmral in štel: una mula, due kavalli, tre »partidžani«, ko pa je zagledal kolono borcev, je začuden dejal: U mama mia.

Italijani so se sicer vsidrili na položaje po hribu nad vasjo in dejansko videli premike borcev, vendar so samo začudeno opazovali. Na pomoč so prišli tudi belogardisti iz Suhe krajine. Verjetno so jim sporočili »gobovci« iz brežke postojanke. Prišli so v vas. Spominjam se, da sem dobil od belogardista domačina brco v zadnjico, ravno tako bratranec Tone, ki mi je dejal: Beži, smrkavec partizanski. Suhokrajinski belogardisti so bili pripravljeni takoj napasti naše enote, vendar so verjetno Italijani dobili drugo povelje, zato jim je italijanski oficir zagrozil, da ne smejo streljati.

Tisti belogardist, ki nas je zmerjal s »partizanskimi smrkavci«, je dobil za služeno plačilo. Takoj ko

je prišel na položaj na vrhu hriba nad vasjo, mu je priletela krogla naravnost skozi usta in vrat, in je bil na mestu mrtev. Ko se je zadnja enota naših brigad bližala Travnici gori, so Italijani vžgali iz vseh vrst orožja proti Malemu vrhu, Novi Štifi in Travnici gori. Vsak štor jim je bil sumljiv, da je verjetno »partizan, ki počiva«. Težke brede so tolkle iz podstrešnih sob, da so se tresle hiše. Iz Ribnice so s topovi obstreljevali smer proti Travnici gori. Prvi streli iz topov so bili za Italijane usodni, saj so padale granate po njihovih položajih. Vsi prestrašeni so se morali umakniti iz svojih položajev in strelskih gnezd ter tako preplašeni počakati, da je radiotelegrafist sporočil v Ribnico. Vpil je na vse pretege, naj ne streljajo več, in da tolčejo po svojih. Pravega cilja ni zadela nobena granata. Po Lazih so se zarivale in odpirale jame ter uničevalno razgrajale po košenicah in gozdovih. Še danes so zarastline na debelih drevih. Marsikateri gozdni delavec, ki je podiral taka drevesa, je že klel, ko je prišel z žaginim rezilom na drobce granate, ki ga je zalila smola. Tako se je končal napak belogardistov in italijanskega okupatorja na obronku Velike gore. Brigade so se umaknile v njeno zavetje proti Jelenovemu žlebu, misleč na zaslužen počitek, vendar pa se je zgodilo nasprotno. Doživele so zgodovinsko zmago nad elitnimi enotami okupatorja, ki se jo vsi preživeli borci, udeleženci s ponosom spominjajo, kakor tudi mi mlajši, ki smo ne-

posredno doživljali ta dogodek.

Preživeli italijanski vojaki se gotovo z grenkobo spominjajo tega dogodka. Verjetno so še sedaj srečni, da so preživeli pekel, ki so si ga samo organizirali. Še sedaj so mi pred očmi, kako so po zlomu v Jelenovem žlebu razbiti po eden, dva ali več prihajali iz gozda pod Veliko goro, raztrgani, bos, brez enega ali drugega oblačila, brez orožja. Mladi smo s ponosom zrl v našo zmago in še z večjo zavzetostjo in poletom poprijetli za naloge, ki so nas čakale. V naši vasi je bila najmočnejša skojevska organizacija in se je po tem dogodku še bolj okrepila. Tudi odbor Osvobodilne fronte je bil številčno močan in učinkovit. Prepričan sem, da se marsikateri borec spominja vasice Kot pod Novo Štifo, predvsem pa zavednih vaščanov, ki so s svojo zagnanostjo in delom za osvoboditev naše domovine prispevali svoj delež.

Bralci, ki se spominjajo tega dogodka, in ki so se ga neposredno udeležili, naj mi ne zamerijo pomanjkljivosti, da nisem imenoval več sodelavcev, ker nisem hotel prezreti nobenega, ki je kakorkoli prispeval in bil aktiven.

Želel bi, da bi se skojevci tega področja srečali in se dogovorili za temeljitejši opis našega delovanja za časa NOV. Veliko imamo še opisati in dokumentirati. S tem bomo obogatili zgodovino naše polpreteklosti.

Franc Zaje

Vinko Trinkaus

NAJMLAJŠI

5

Nekdo mu je celo zabrusil, da ima telečjo pamet, ko je govoril, da se ne boji. Govoril je nalašč. Saj se je bal, vendar ne toliko, da bi trepetal pred bojem in se skušal skriti.

Prisluškoval je glasovom, vendar hrupa tovarnjakov ni slišal. Tudi redki glasovi na dvorišču, v hodniku mu niso razkrili nič nenavadnega, ker je bila to prva noč, ki jo je prebil v ječi.

Razporeženje v sobi je postalo kmalu drugačno kot včerajšnje. Vnesli so ga novi jetniki, ki so začeli razlagati, zakaj so jih le dvanajst pripeljali iz trboveljskih zaporov, druge pa so se pustili. No, to še ni bilo najhujše. Eden od njih je bleknil, da so hujša skupina, ki lahko pričakuje strožjo kazen. Kmalu so dognali, da bi jih pripeljali več, če bi pripravljali transport za koncentracijsko taborišče. Kako zbirajo jetnike za transport, niso vedeli, a tej razlagi so verjeli.

Potem so v dveh urah na dvorišče pripeljali še trije tovarnjaki. Kot so razbrali, jetniki, vendar nikogar niso pripeljali v celico.

»Zdaj se kopljejo, popisujejo jih,« se je oglašil jetnik. »Za Nemce je zelo važno, da si čist. Veliko dajo na higijeno,« se je spakljivo posmehnil mlajši, čakati jetnik, ki so ga pripeljali včeraj.

Stani je opazil Hribška, kako kradoma pogleduje proti njemu, kako nesrečen in prestrašen ne ve, kaj bi napravil. Nekako je moral zaslutiti, kaj se pripravlja, pa je revež trepetal. Stani je previdno potegnil iz žepa cigareto, jo pri jetniku prižgal, zadovoljno povlekel

nekaj dimov, potem pa izročil cigareto neučakanemu. Požugal mu je s prstom.

»Še bom dal v kolektiv, ampak če boste kadili vsi in mi vrnete čik.«

V sobi je nastalo novo razburjenje. Kadilci so se zbili v krog, štel dimi dima, kriknili vselej, če je kdo potegnil en sam dim več, kot so mu naračunali. Stani skoraj ni verjel, prinesli so mu še dovolj velik čik.

»Vsak povleče še enkrat,« je rekel, potegnil dim in previdno izročil čik naslednjemu.

Počasi se je približeval Hribšku, ki ni mogel prikriti nelagodnosti. Neka misel ga je hudo vznemirjala. Bila je v zvezi s Stanijem, zato se Hribšek dolgo ni mogel potolažiti. Izmikal se je Stanijevemu pogledu.

»Čuden fant si,« je naposled zbežan rekel Hribšek, ki se ni mogel otresti zadrege.

Hkrati pa je boleče, toplo gledal Stanija. »Oster, žaljiv, kot pa vidim, tudi dober.«

»Če me obsojaš zaradi včerajšnjega pogovora, si kri- vičen,« je rekel Stani. Hotel je biti odkrit, povedati, kar je mislil, vendar ga je nesrečni Hribškov pogled zadržal, da je sklep spremenil. Kaj bom z odkritostjo, če z njo povzročam bolečine? Raje bom lagal, dokler bo mogoče. Ali zmes laži in resnice. »Tudi mene je strašno imelo, da bi gestapovcem povedal, kar so želeli. Si lahko predstavljaš, z brzostrelkinim rafalom so mi zlomili kosti na roki. Pošastno je bolelo, ker so le prevezali. Potem so me že na policijski postaji mlatili, da bi hitro povedal, kdo nam je pomagal. Takrat bi skoraj

Deseti marec – praznik krajevnosti Borovnica

V spomin preserskim žrtvam

Desetega marca je praznovala Borovnica svoj krajevni praznik. Ta dan si je izbrala v spomin na padle žrtve, ki jih je okupator ustrelil 10. marca 1942 v Gramozni jami.

Ob tej priložnosti je bila odprta nova pošta v Borovnici in istega dne so šolska mladina in ostali krajan iz Borovnice in okolice obiskali Gramozno jamo, kjer je bila krajša svečanost. Predsednik ZB Borovnica je položil venec pred spomenikom. Nato so se vsi navzoči z avtobusi odpeljali še v Bistrio, kjer je na procelju gradu vzdana spominska plošča s šestnajstimi imeni padlih žrtev preserskega procesa. Popoldne je bila osrednja žalna svečanost v Borovnici. Preživeli obsojenci in njihovi domaći so na tovariškem srečanju, ki je potekalo v prisrčnem vzdušju, obujali spomine na čas pred osemindesetimi leti, ko so čakali na smrt in bili čez nekaj dni pomiloščeni. Prav je, da ob tej priložnosti obudimo spomine na tisto težko preteklost.

Ob razpadu bivše jugoslovanske vojske leta 1941 so bili edino komunisti tisti, ki niso izgubili glave. Zbirali so orožje, ki ga je odmetavala bivša jugoslovanska vojska, ga skrivali in zakopavali na skritih krajih v gozdovih. Kako prav je prišlo kasneje! Naš narod se je uprl. Pojavile so se že prve partizanske čete. Na ukaz glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet je bilo treba porušiti železniški most čez Ljubljano pri Preserju. Priprave za to akcijo so bile obsežne in zahtevne. Treba je bilo pripraviti dovolj razstreliva in ljudi. Razstrelivo je aktivist Jože Mravlje iz Podpeči nabiral pri sv. Trojici nad Rovtami, nato ga na vozu zamaskiral in tako pripeljal do Podpeči. Tam so ga prevzeli tehniki iz Ljubljane, ga pretehtali in napolnili kartonske škatle ter ga ponoči prenesli v gozdove pod vrhom Krma. Ko je bil določen dan razstrelitve mostu, so Bistričani pod vodstvom Toneta Vidmarja-Luke prenašali razstrelivo ponoči iz krimskih gozdov do kmeta Jurija. Dolga in nevarna je bila njihova pot, težko je bilo breme, ki so ga v trdi temi in v mrazu prenašali do Ljubljane in ga skrili nekaj v kozolec, nakaj pa so ga zamaskirali v grmovju. Pri napadu na most so sodelovali borci Rašiške, Kranjsko-Tržiške, Moravške čete in tehnične skupine iz Ljubljane.

Za napad na most je bila določena noč med 4. in 5. decembrom 1941. V mrzli decembrski noči je mirno spala pokrajina, tiho je tekla Ljubljana, le njeni valčki so prav rahlo šumeli. Pri Juriju pa so se zbirale temne postave. Skoraj

neslišno so nalagale na čolne razstrelivo. Med veslači sta bila tudi Lichtenbergova fanta, ki sta kasneje z izdajo tako usodno posegla v nadaljnje dogajanje. Na obeh bregovih Ljubljane se je oprezno pomikala četa pogumnih mož.

Načrt napada na most je bil do podrobnosti izdelan; ena skupina je napadla italijansko barako, druga pa je onesposobila stražo in tretja skupina je čim hitreje minirala most.

V baraki so italijanski vojaki brezskrbno spali. Usodni trenutek se je približeval, toda straža je zaslutila nevarnost in je začela streljati. Vnel se je krater boj. Odmevali so streli in kriki. Medtem pa so minerci opravljali svoje delo. Okrog ene ure ponoči je odjeknila močna eksplozija in zmotila nočno tišino. Toda zaradi zmrznjenega in mokrega razstreliva uspeh ni bil popoln. Poskusili so še enkrat – toda pravega uspeha ni bilo. Most se ni zrušil, bil je le poškodovan, da je bil železniški promet za nekaj časa onemogočen. Po napadu so se partizani brez izgub umaknili, na italijanski strani so šli štiri ranjeni in štiri mrtve.

To dejanje partizanov je italijansko vojsko prestrašilo in razbesnelo. Bili so

strahopetni, zato niso iskali pravih krivcev, pač pa so se posluževali zahrbtnih ovadb domačih izdajalcev in se začeli znašati nad nedolžnim prebivalstvom.

Decembra 1941 so italijanski orožniki začeli z množičnimi aretacijami v Borovnici, na Dolu in v Bistri. Vse moške so pobrali in jih odgnali na karabinjersko postajo v Borovnici. S pomočjo bratov Marjana in Herberta Lichtenberga so jih 67. odbrali in jih odgnali v Ljubljano. V mučilnici ljubljanskih zaporov se je pričela trnjeva pot nedolžnih ljudi. Svojci zaprtih vaščanov in vsi prebivalci borovniške doline so bili zaskrbljeni, kaj se bo zgodilo. Toda, bil je prav droben žarek upanja vseh – saj so bili nedolžni!

V mučilnici pa so krvniki nečloveško mučili aretirane vaščane, da so izmučeni, krvavi in zmrcvarjeni podpisovali izjave, ki so jim jih vsiljevali policisti. Med njimi sta se znašla tudi brata Lichtenberg, ki sta sklenila pogodbo z italijanskimi krvniki in sta bila glavni obremenilni prič. Ko so mučitelji imeli v rokah vse podpisane izjave nedolžnih, so sestavili obtožnico in jih predali voja-

škemu vojnemu sodišču.

Dne 25. februarja 1942 se je pričel proti njim sodni proces, ki je trajal deset dni. Zaslišanih je bilo 87 prič, obtožence je branilo deset odvetnikov, med njimi celo italijanski odvetnik iz Reke. Toda vse je bilo le slepilo. Nepomembne so bile izjave prič, nepomembne izpovedi obtoženih, da so bili prisiljeni podpisati izjave, nepomembni govori branilcev – saj je italijansko sodstvo že prvi dan zahtevalo polovico smrtnih obsodb. Ne prošnje nesrečnih žena in mater ne jok otrok – nič ni ganilo krvnikov.

Enajsti dan procesa, to je 7. marca 1942, je bila razglašena sodba; na smrt je bilo obsojenih osemindvajset obtožencev, 19 oproščenih, ostali pa na krajše ali daljše zaporne kazni. Po sodbi, predno so karabinjerji odpeljali obsojence v smrtno celico, se je na hodniku oglasila pesem:

»Zabučale gore, zašumeli lesi,
oj mladost ti moja,
kam odšla si, kje si?«

Sprva so obsojenci peli tiho in boječe, potem pa vedno bolj glasno, da je njihova pesem odmevala po jetniških hodnikih.

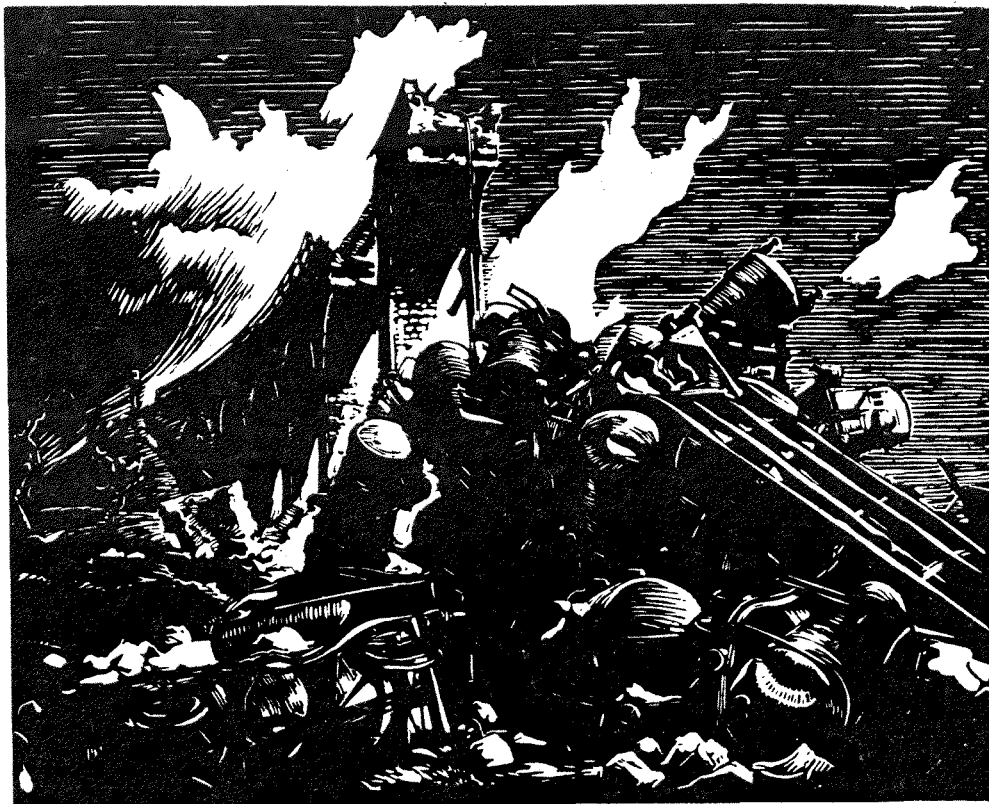
Obsodba je močno prizadela vso slovensko javnost. Začel se je boj za življenje na smrt obsojenih. Franka Zupanova je zbrala denar za odvetnike in odvetnik z Reke se je takoj odpravil v Rim iskat milosti. Branilec je poslal brzojavke italijanskemu kralju, Mussoliniju, armadnemu generalu na Reki in papežu. Ali bodo tudi oni krivični in neusmiljeni?

Deseti marec. Lepo, sončno jutro se je porajalo. Ob pol šesti uri zjutraj so vojaški naložili na kamione 16 mož. Sonce je posijalo izza hribov v zadnje slovo. Rahel veter jim je šepetal zadnji pozdrav. Na svoji poslednji poti so se obsojenci poslavljali od življenja: Ciril Gabrovšek, Ernest Godec, Franc Babšek, Janez Žigman, Vinko Ogrin, Franc Letonja, Jakob Krašovec, Anton Miklavčič, Martin Tomažin, Franc Vrhovec, Mihael Rihar, Anton Debevec, Franc Rihar, Alojz Palčič, Karl Ogrin in Ivan Debevec.

Zadnja postaja – Gramozna jama. V vrsto postavljene može in fante je pokosil mitraljez. Njihova kri je namočila zemljo. Končana je bila njihova življenjska pot.

Dvanajst na smrt obsojenih je bilo zadnji hip pomiloščenih. Njihova smrtna obsodba je bila spremenjena v dosmrtno ječo. Odpeljali so jih v italijanske zapore novim mukam, ponižanju in trpljenju naproti.

Dragica Turšič

Tihožitje, linorez 1944

klonil. Ne da bi hotel. Zaradi bolečine. Na smrt še pomislil nisem. Potlej, ko sem vse dodobra premislil: hudo, zate še huje. Ti si bil znan kot skrajno pošten človek! Se boš ravno zdaj umazal? In to – najhuje?»

Hribšek je kimal, da razume, hkrati pa ni mogel zadržati solz. Hudo je trpel. Molčal je nekaj minut, ko je dahnul Staniju.

»Kako je to hudo. Ljudje, naš boj – Nemci, prasice. Na drugi strani si sam, rad bi živel, imaš še ženo, dvoje otrok. Ne veš, koga imaš raje. Kaj zapuščas? Si ti Stani v komunistični mladini?«

»Sem!« je prikimal Stani.

»To je dobro. Mislim, tebi je lažje. Partijcem je lažje. Imajo svojo idejo, vedo, kaj hočejo tudi po vojni. Jaz pa, Stani, samo da izginejo Nemci, grobost. Saj me ne boš prav razumel, z vsakršnimi Slovenci bi bil zadovoljen.«

Stani se je nenadno napel. Posumil je, da Hribšek že plete majhne laži, majhna opravičila.

»Nisi veliko premišljal, Hribšek. Kaj pa, če bi pri nas obveljalo, kot imajo na Hrvaškem – ustaši? Če bi se naši domobranci spremenili v slovenske naciste, uveljavili grobost, kot jih poznamo. Hribšek, nemško znaš, jaz tudi.«

»Saj, saj,« je zbežal kimal Hribšek in premišljal. »Kar pametno govoriš, čeprav si mlad. Pripoveduj mi kaj, karkoli. Bolje, da ti govorim in jaz poslušam.«

Znova sta premlela vse fronte, ugotovila, da so zavzniki v prednosti, vendar se prepočasi premikajo

proti osrčju Nemčije. Ko jima je zmanjkalo podatkov, sta se spominjala rojakov. Pri tem sta se lepo dopolnjevala. Hribšek je bil precej stvarjen, v oceni zadržan, Stani pa je poskušal skoraj pri vsakem rojaku odkriti kakšno smešno, pogosto tudi slabo potezo, da je Hribšek pri tem nekajkrat zardel. V smeh ga pa ni pripravil.

Nenadno je zahrumelo. Na dvorišče so pripeljali tovrnjaki. Njihov hrup je v hipu presekalo vse razgovore. Zaporniki so se počasi premikali k oknu in skušali po glasovih razbrati, kaj se dogaja. Niso govorili, le spogledovali so se. Vendar je bilo iz njihovih pogledov mogoče razločiti strah, zbežnost, napeto pričakovanje, da bodo naposled natančneje zvedeli, kaj se dogaja.

V celico vest o Dorfmeisterovi smrti še ni prodrla. Čuvali so jo stražarji, ječarji, zaradi miru, morda tudi zaradi strahu, da bodo na nek način sodelovali pri usmrtni, ki je proti koncu vojne postajala vse bolj nesmiselna. Grozila je s posledicami, s kaznijo.

Zaslišali so veliko glasov, rezke klice na hodniku. Skupina se je prestavila k vratom. Tako so jih zalotili ječarji, ko so odprli vrata. Policisti s puškami so bili zgovoren znak, da jih bodo zastražene nekam odpeljali. Čudno, prav vse iz celice so poklicali.

Hribšek je na hodniku pomignil Staniju, da bi stopil k njemu. Nalašč je to spregledal. Prestavil se je na drugo stran, zraven fanta s čokati obrazom.

»Odpeljali nas bodo in ustrelili,« je šepnil fant.

Stani ga je pogledal. Potr, ne prestrašen. Jezljivo

vdan. Kot da to mora biti in ga ni strah.

Saj to ni bil strah. Tesnoba! Zoprn občutek, nekakšne slutnje, da se bo zgodilo nekaj bolečega. Najbrž to še ni pravo. Biti mora še huje, da človek tako trpi in trepeti.

»Velikega nemškega prasca so naši počili. Glavni v okraju. Nas bodo postrelili,« je šepnil Stani.

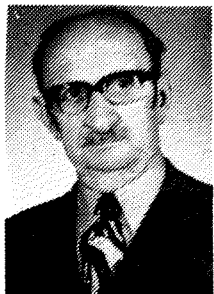
Jetnik je kimal, da razume. Ni bilo kesa na njegovem obrazu. Še prave žalosti ne. Bolj grenkoba, da je tukaj in ne drugje. Najbrž ga grize kot mene, zakaj nisem padel v nekem boju, zakaj nimam puške, da bi se lahko streljal, je pomislil Stani.

V veliki sprejemni sobi je bilo nagnetenih že nekaj desetnih zapornikov. Stali so precej tesno, drug ob drugem. Le spogledovali so se; nihče ni spregovoril. Napeti so čakali, da bodo naposled zvedeli, zakaj so v tej sobi, če jih res čaka najhuješe.

Milan, je udarilo v Stanija. Tudi on. Koliko cigaret sta skupaj pokadila, koliko dela sta opravila skupaj, ko so ju petnajstletna, rudniška učenca, poslali pod zemljo, da sta kopala premog. Milan mu je kimal. Stani je videl, kako se preriva proti njemu.

»Stani, kje se srečava?« je začuden rekel Milan. Pogled mu je za trenutek obstal na Stanijevi povezani levici. Milan je le stisnil usta, potlej pa zamrmral: »Dobili so me v uniformi nemškega podčastnika, z njegovo polavtomatsko puško. Precej so uganili, da smo bili v zasedi, da sem pri tem opravil več kot drugi. Zaradi puške.«

(Se nadaljuje)

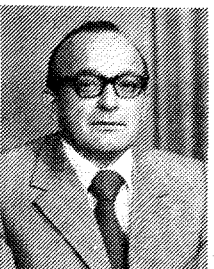
Tone Hlebs

V začetku letošnjega leta smo se na pobreskem pokopališču v Mariboru poslovili od tovariša Toneta. Rodil se je v Zgornji Hrušici pri Ljubljani leta 1892. Za NOG je delal vsa leta vojne.

Ljudmila Zelenko

Decembra smo v Dvorjanah pokopali staro partizansko mamico Ljudmilo Zelenko. Z OF je začela sodelovati leta 1944. Zaradi njene predanosti so si kurirji postavili TV 17 S izkopalni zemljanko, v kateri so bili varni vse do osvoboditve. Za zasluge je prejela medaljo zasluge za narod.

Jože Kos-Dušan

Rojen je bil leta 1925 v Idriji. Bil je med organizatorji protifašistične mladine v idrijskem okraju. V NOV je stopil leta 1942. Bil je nosilec več vojaških odlikovanj. Decembra smo ga pokopali na pokopališču na Žalah.

Franc Pungercič

Januarja je v 74. letu umrl dr. Franc Pungercič, dolgoletni zdravnik v Sevnici. Bil je član ZK od leta 1940 in udeleženec NOB od julija 1941 do konca vojne. Pokopali smo ga na pokopališču v Sevnici.

Marija Petkovšek

V petindevetdesetem letu starosti je umrla Molkova mama v Veliki Ligojni. Njen dom je bil že od leta 1942 gostoljubno zavetišče borcem in aktivistom. Vsa družina je bila vključena v delo OF.

Ivan Moreše

Sredi maja 1979 smo na Uncu pokopali tovariša Ivana iz Unca. Bil je zaveden Slovenec. V začetku ga je okupator preganjal, nato je postal borec Kozjanskega odreda, za kar je prejel dve odlikovanji.

Franc Jeras

Živel je v Češnjicah in dopolnil 70 let. Februarja smo ga pokopali na pokopališču v Spitaliču. Od leta 1942 je aktivno delal za NOB ter v gospodarski komisiji skrbel za hrano partizanov. Bil je tudi obveščevalec vse do osvoboditve. Prejel je dve odlikovanji.

Franjo Novak

V 84. letu starosti je umrl član ZB NOV in borec za severno mejo Franjo Novak. Z NOG je sodeloval vsa leta vojne, pred njenim koncem pa je z ukano sovražnika preprečil uničenje pomembnih objektov v Mariboru. Prejel je več priznanj in odlikovanj.

Stanko Vidmar

Tovariša Stanka smo januarja pokopali v Idriji. Rojen je bil leta 1922 na Otlici. Italijani so ga leta 1941 mobilizirali v vojsko in ga poslali na Sardinijo. Zavezniške čete so jih leta 1943 osvobodile in poslali so ga v Alžirijo. Stanko je takoj našel mesto med organizatorji za NOG. Vrnil se je v domovino, kjer je bil do deljen 1. četi 5. bataljona 2. dalmatinske udarne brigade. Po osvoboditvi je veliko pripomogel z udarniškim delom pri obnovi porušene domovine. Prejel je več odlikovanj.

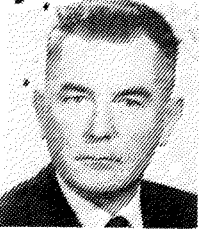
Marija Knific

Rodila se je leta 1903. Kot napredna kmečka gospodinja je že leta 1942 začela simpatizirati s pripadniki OF. Na njeni kmetiji so se ustavljali obveščevalci, terenci in kurirji, ki jih je obveščala o nevarnostih.

Marija Turk

Januarja smo se na pokopališču v Viševku poslovili od Marije Turk, doma iz Iga vasi v Loški dolini. Jeseni leta 1941 je postala članica terenskega odbora OF, leta 1942 pa je bila sprejeta v KPS. Delovala je tudi v odboru AFŽ vse do konca vojne.

Ciril Beltram

Oktober smo se na izolskem pokopališču poslovili od borca Cirila. Rodil se je leta 1914 v vasi Vogrsko pri Novi Gorici. Bil je vstopil v partizanske brigade od septembra 1943. Za hrabrost in poveljnost je dobil tri odlikovanja.

Jože Berglez

Na pokopališču v Podcerkvi v Loški dolini smo se februarja poslovili od Jožeta Bergleza, doma iz Starega trga pri Ložu. Po kapitulaciji Italije je vstopil v partizanske vrste in bil na komandi mesta Stari trg in nato v enotah Notranjskega odreda. Deloval je v sestavi sodstva na operativnem področju 7. korpusa Notranjskoribiškega okrožja.

Marija Šlibar

Umrila je stara 91 let. Bila je aktivna delavka in dolgoletna odbornica OF. Pokopali smo jo na pokopališču na Blejski Dobravi.

Zdravljenje v
Karlovih Varih

Na podlagi dogovora o izmenjavi gostov bo počitniški dom ZZB NOV Ljubljana Banjole tudi letos poslal svoje člane na zdravljenje v to češko zdravilišče. Enaindvajsetdnevnega zdravljenja se lahko udeleži 40 članov, prednost pa imajo borci NOV iz občin, ki so ustanoviteljice počitniškega doma v Banjolah.

Prva skupina bo odpotovala 11. maja do 31. maja, druga pa 1. junija do 21. junija 1980.

Člani ZZB NOV, ki čutijo, da so takšnega zdravljenja potrebni in upravičeni, naj pošljejo prošnjo na Mestni odbor ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7, najpozneje do 20. aprila 1980.

Vabimo
na proslavo

V petek, 28. marca 1980 ob 19. uri bo v Zadvoru tradicionalna vsakoletna proslava v počastitev spomina na boj 2. Stajerskega bataljona na Pugledu.

Proslava bo v zadržanem domu v Zadvoru s svečanim govorom in kulturnim sporedom.

Vljudno vabimo vse udeležence boja na Pugledu, borce 2. grupe odredov in vse krajanke, da se te proslave udeležijo v čim večjem številu.

Predsedstvo
borcev 2. grupe odredov
NOV in POS

Rabimo podatke

Ob dopolnjevanju nove izdaje dela iz NOB v Mariboru kljub vsemu pogrešamo v seznamu padlih nekaj podatkov.

Leon Gruden, rojen 1922 na Uncu, študent. Kje je padel?

Mihael Gruden, Leonov oče, zvaničnik na postaji Maribor. Ali je preživel koncentracijsko taborišče Mauthausen?

Ljubo Požar, rojen 1927 v Mariboru, dijak, ustreljen 23. marca 1945 v Spodnji Polskavi, kje je živel pred vojno, s kom je bil povezan?

Matilda Kobal, rojena 1907, preminila v taborišču Auschwitz. Kje je živela, kakšen poklic je opravljala, s kom je bila povezana?

Marija Mohorko, preminila prav tako v Auschwitzu. O njej ni nobenih podatkov.

Marija Kurent, rojena 1902, tudi preminila v koncentracijskem taborišču Auschwitz. Kje je živela, kakšen poklic je opravljala, s kom je bila povezana?

Herman Kosar, rojen 1899, nameščenec pri socialnem zavarovanju v Mariboru. Kje je bil rojen, kje je bil zaposlen pred vojno?

Ivan Parkelj, aretiran je bil 6. junija 1944 in preminil v koncentracijskem taborišču Auschwitz. Kje je bil rojen, kje je bil pred vojno in med vojno zaposlen?

Katica Kocbek, delavka, stanovala v Brezju, Dupleška št. Kdaj in kje se je rodila, v katerem taborišču je preminila?

Prosimo svojce in njihove tedanje sodelavce, da pošljejo podatke na naslov: Milica Ostrovska, Maribor, Maistrova 11.

Vabilo

Vabimo vas na spominsko slovesnost ob 38. obletnici herojske borbe partizanov Selše čete v Rovtu na Planici.

Slovesnost bo v soboto, 29. marca, ob 10. uri pri spominskem obeležju padlim partizanom na Planici.

Kulturni program bodo izvajali učenci osnovne šole Lucijan Seljak.

Za motorna vozila bo cesta iz Stražišča proti Pševem na dan slovesnosti odprta od 9.30 ure dalje.

Slovesnost bo ob vsakem vremenu.

Praporščake ZB NOV in ZVVI naprošam, da se slovesnosti udeležijo s praporom.

JOŽE MARJEK

Ustanavljanje sekcije

Po sklepu domicilnega odbora 17. SNOB Simona Gregorčiča organiziramo sekcijo tudi v Koprju za Obalo, Kras in občino Ilirska Bistrica. Zato vsi, ki ste bili kdajkoli v brigadi Simona Gregorčiča sporočite podatke in naslov na naslov: OO ZZB Piran, Levstikova 12 ali po telefonu na številko 73-780. Obvestite tudi tiste, ki vabila ne bi prebrali.

Janez Kralj

Poizvedba

Združenje borcev NOV Vipava je sklenilo, da letos 4. julija odkrije spominsko ploščo z vklesanimi imeni padlih borcev v nanoški bitki 18. aprila 1942 in tistih borcev NOV, ki so bili v tej bitki zajeti in 26. junija 1942 ustreljeni v Rimu.

Združenja borcev NOV in svojce padlih ali ustreljenih prosimo, da nam posredujejo podatke, to je: priimek in ime, rojstne podatke, kraj rojstva in naslove svojcev. Dosedaj smo dobili podatke, le za tri padle borce. Ti so: Milko Puntar iz Proseka, Leopold Papis iz Dol. Košane in Anton Vikič iz Neverk. Imamo tudi samo imenski seznam ustreljenih borcev v Rimu.

Da bi lahko realizirali naš sklep in se tako tudi oddolžili padlim in ustreljenim borcem, prosimo, da nam čimprej posredujete podatke in tako pomagate, da bodo imena padlih borcev NOV in ujetih ter pozneje ustreljenih vklesana v spominsko ploščo. Podatke pošljite na naslov: Zora Hrepevnik, Vipava 252, 65271 Vipava.

Popravki

Dve napaki sta nastali v tiskarni:

V TV-15, št. 10, 13. marca 1980, piše v besedilu žrtve presenečenja, da je štab 4. korpusa NOV vzdrževal stike s Trstom. Pravilno bi moralo biti, da je bil to štab 9. korpusa.

V TV-15, št. 11, 20. marca 1980, je na strani 9 izpadel nadnaslov pri članku Odločna med NOB in tudi danes. Ta se glasi: Predstavljamo rezervnega kapetana Angelo Bertoncely-Sonjo.

Članku Otroku so zaupali, objavljenem v 11. številki TV-15, se je v prvem odstavku vrnila napaka: Napad na Lož je bil namreč 19. in ne 17. oktobra 1941. V spomin na to dogodke praznuje cerkniška občina svoj občinski praznik. Najzaslužnejši občani pa prejmejo vsakoletna priznanja občine Cerknica Listino 19. oktober.

Sestega marca 1980 je pod št. 9 tednika TV-15 izšel članek Redna letna konferenca v Jerjavu. V njem se glasi odstavek: Zato so bili borci mnenja, da je upor na Koroškem zanetila 14. udarna divizija spomladi, ko je prišla na Koroško.

Ta odstavek naj bi se praviloma glasil takole: Zato so bili borci mnenja, da je borbeni upor na Koroškem zanetila 14. udarna divizija spomladi 1944, ko je prišla na Koroško.

Obrazložitev: Vsak človek na Koroškem ve, da je prva partizanska četa prišla na Koroško iz Zasavja v jeseni leta 1942. Da je ta četa skupno s političnim vodstvom prezimila zimo 1942-1943 v skalah Pece nad Toplo. Da je spomladi leta 1943 bil ustanovljen 1. koroški bataljon, ki je uspešno izvedel napad na Mežico 3. aprila 1943. Da je bila 12. maja 1943 prva konferenca okrožnega komiteja KPS za Koroško na Belpeči. Manj izrazite pa so bile v letu 1943 borbene poteze. Večji del so bili vsi borci, ki so prišli k partizanom v letu 1943, odpotniki v druge enote, kot na Pohorje in drugod.

V resnici pa so se na Koroškem pričele večje vojaške akcije po prihodu 14. udarne divizije na Koroško in po ustanovitvi Vzhodnokoroškega odreda spomladi leta 1944.

Takšnega mnenja so bili tudi borci na svoji letni konferenci v Jerjavu. Prosim, da mi oprostite te neljubne napake!

Ignac Zdovec

V SPOMIN

Gamsi na plazu

Pri založbi Borec je leta 1974 izšla druga izdaja spominov koroškega prvoborca, partizana in političnega aktivista tovariša Karla Prušnika-Gašperja s simbolnim naslovom Gamsi na plazu. Ista založba je leta 1958 izdala knjigo, ki je že takrat vzbudila veliko zanimanje pri nas in na Koroškem.

Prušnik v uvodni besedi tenkočutno primerja usodo koroških Slovencev z gamsi na plazu: »V domovini gamsov vedno drče plazovi. Toda gamsov rod se drži kljub plazovom-razen tistih gamsov, ki preslišijo materin žvižg in se ločijo od neugnanega, ponosnega, vsem viharjem in plazovom kljubujočega tropa.«

V obliki spominov je Gašper opisal svojo mladost in življenje do leta 1945, rast in zorenje v moža in borca za narodne in socialne pravice. Knjiga je bogat in zanimiv zgodovinski prikaz in zapis o življenju koroških Slovencev med obema vojnama, predvsem pa koroškega partizanstva.

Borci s Svinške planine

Skoraj ne bi verjel, da se bomo tako hitro znašli! Še včeraj smo plezali po strmih gorskih stezah in ležali na smrekovih ležiščih, danes pa se nam je zdelo povsem samoumevno, da uradujemo v pisarnah, da se vozimo z avtomobili in legamo na bele rjuhe. Povsod pred našimi uradi, odbori OF in vojaškim poveljstvom se je trlo ljudi. Vse je bilo, kakor da bi se že mesece pripravljali na to novo življenje. Največja celovška tiskarna je kar čez noč začela bruhati naš Slovenski vestnik in Einheit.

Že smo tudi odločili čas in mesto za volitve v pokrajinski narodnoosvobodilni odbor. Dne 16. maja pa je bil v celovški gimnaziji plenum pokrajinskega odbora. Dvorana je bila nabito polna voljenih delegatov, ki so navdušeno odobraval in pozdravljali govore. Dvorana je bila okrašena s slovenskimi in avstrijskimi zastavami. Avstrijski protifašisti so nosili na rokah rdeče-belo-rdeče trakove z zvezdami. V pokrajinski narodnoosvobodilni odbor smo izvolili dvanajst Slovencev in sedem Avstrijcev.

Uradi tega odbora so bili v banki na Kolo-dvorski cesti. Komaj pa smo prostore opremili, že so prišli angleški vojaki s strojnimi in se postavili ob naše partizanske straže... Takoj po volitvah v PNOO sem slekel svojo partizansko uniformo, orožje pa oddal jugoslovanski armadi v varstvo. V civilni obleki sem se nekaj dni počutil prav nerodno.

Kmalu zatem sem se srečal z borci s Svinške planine. Nekateri od njih so že slekli partizansko uniformo, drugi pa so se, ker so bili iz jugoslovanskega dela Koroške ali iz Slovenije – že umaknili na jugoslovansko mejo. Opisali so mi borbe, opisali dan slovesa. Nemele sem in nemočna solza mi je zdrknila z lica.

Šele tedaj sem zaslutil vso veličino poguma, upanja in idealizma, ki je gnala te fante, same mlade protifašiste, verujoče v pravičnejše življenje delovnega ljudstva, da so vzdržali v neenaki borbi. Čujmo Mirka in Luca, kako sta pripovedovala o zimski epopeji...

»Naši so padli... Povsod so ležale njihove kosti in cela Svinška planina je bila oškropljena z njihovo krvjo. Zapadlo je dva metra snega. Bili smo brez vsega, nismo imeli hrane, manjkalo nam je municije. Esesovci so bili na smučeh. Sleherni dan ofenzive smo bili vedno v bolj brezupnem položaju. Bili smo lačni, raztrgani, umazani, pomanjkljivo opremljeni. In bilo je dva metra snega in trideset stopinj pod ničlo. Premagovali smo nečloveške napore. Toda naše oči so žarele. V njih je bil ogenj, ki se ni dal pogasiti z ofenzi-

vami, s stradanjem in mrazom. Pri nas je bil ogenj, ki se je dal pogasiti samo s svobodo.

Prezirali smo vse človeške dobrine, prezirali smrt in si utirali pot skozi policijske regimente, pot do svobode. Izdržali smo najhujše. Prišla je pomlad. Prešli smo v ofenzivo. Tolkli smo jih na vsakem koraku in kjer smo jih dosegli. Razbijali smo jim postojanke, rušili ceste, napadli kamione in jim tako končno nagnali strah v kosti. Ljudje so nas z veseljem sprejemali in se nam čudili, od kod takšna moč in volja. Čudili so se in pravili, da je naš napor nadčloveški. Mi smo se jim nasmehnili in jim dopovedovali, da nikakršno trpljenje za svobodo ni preveliko.

In prišel je dan svobode. Bili smo svečano razporejeni. Nikdar se nam ni zdelo življenje tako lepo in veličastno in nikdar še niso bila naša srca tako vesela kot takrat. Koroška se je oddahnila. Pozdravljala nas je koroška zemlja, naša Svinška planina, pozdravljali so nas ljudje. Gospodovski zvon je oznanjal svobodo. Sklicali smo zbor. V kratkem nagovoru in ob zvokih godbe smo se spomnili padlih tovarišev. Nad sto naših najboljših borcev počiva na Svinški planini. Naša godba je zaigrala pesem Bratje, le k soncu, svobodi! in žalno koračnico Žrtvam. Solze so nam stopile v oči ob spominu na padle in še enkrat smo v duhu prekleli fašiste in prisegli boj vsakomur, kdor bi nam hotel kratiti pravice.

Odšli smo s Svinške planine. Vsuli smo se v doline in zasedli Djekše, Grebinj, Vovbre, Putrico, Štriholče in Gospo Sveto. Ljudje so nas povsod radostno sprejemali in nam nudili vsega, kar so imeli. Tako smo preživeli prve dni svobode.

Dne 22. maja je prišlo povelje za umik. Za nas je bil strašen dan. Nihče si ne more predstavljati, kako hudo nam je bilo pri srcih. Tega nismo mogli razumeti mi, borci, ki smo se dve leti in še več borili za svobodo te zemlje, ki je do zadnjega kottička prepojena s krvjo naših padlih tovarišev. Toda komaj je zadihala svoboda in sprejela kosti stotin in stotin mrtvih junakov, že smo morali iti. Odhajali smo in jokali. Da, jokali, mi, ki smo več let z nasmehom vsak dan zrl smrti v obraz. Ko smo med ofenzivo na Svinški planini gladovali dva meseca in ko nam je v najhujši zimi zmanjkalo streliva, tedaj nismo jokali. Norčevali smo se iz mraza in smrti. Ali je lahko pripraviti v jok človeka, ki je toliko pretrpel? Sram nas je bilo mrtvih, ki smo jih morali pustiti.

Šli smo. Dolga je bila vrsta.

Stiskal sem zobe in puško, zadrževal solze in buljil v tla. Če bi smeli, bi zdrobili vse. Šli bi z golimi pestmi na tanke. Nihče nas ne bi mogel zadržati...

Ženske, naše kmetice, so jadikovale...

»Ne hodite od tod! Tu ostanite...«

Smrkale so v svoje robce. Motorji pa so brneli. Kolona se je premaknila. Zrli smo na Svinško planino, kjer smo pustili Boja, Pol-deta, Jozija in še desetine njih...

Mirko je med pripovedovanjem zastal in tiše dodal:

»Takrat sem si želel, da bi bil skupaj z njimi... z mrtvimi...«

Zamislil sem se nad njihovim pripovedovanjem. Izbojevali smo svobodo, izbojevali smo protifašistično borbo, zanetli upor naprednih ljudi v Avstriji. Vsa dolga leta so bile oči trpečih in tlačanih avstrijskih in slovenskih protifašistov v upanju uprte v partizanske borce. Dvigali smo duha napredka in socialistične misli. Oznanjali smo vero v boljšega človeka, v demokracijo, v socializem.

In vprašal sem se: ali smo po svojih močeh, mi in vsi ti fantje s Svinške planine in naši avstrijski soborci pošteno in požrtvovalno izvršili tisto, kar je terjalo napredno človeštvo od nas? Ali smo morda komu prizadejali krivico? Tudi to se je pripetilo. Toda, prizadevni in delovni kosec v potu obraza med

zamahom poškoduje tudi kdaj mlado, nedolžno drevo. Toda v glavnem, če sem tenko-vesten, opravili smo svojo dolžnost. Prisluhnili smo o pravem času zgodovinskim dogajanjem, žrtvovali mladost, zdravje in kri in izbojevali bitko za napredek, za delovno ljudstvo, za mir.

Kdo lahko terja več od generacije ljudi, ki je mladost preživela v okovih?

Snidenje

Zdi se mi, da se moram ob koncu z nekaj skromnimi vrsticami oddolžiti še tistim, ki so mi v vsej dolgi borbi tudi dajali poguma in opore.

Julija se je kot blisk razširila po Celovcu novica, da so se vrnili izseljenci.

»Kje so moji?« je treščilo vame in hitel sem po glavnem trgu, ki se je pred kratkim imenoval še Hitlerjev trg, in se smejal, kakor da bi bil zmeden.

Našel sem jih v porušeni poslopji zbombardirane jezuitske vojašnice, ki je bila pod vodstvom angleške okupacijske vojske. Jeza me je grabila. Prerival sem se med stražami, ki so bile sami tuji, neznani, surovi ljudje, razni belogardisti in četniki ter drugi bengunci. Tem tujcem sem moral pojasnjevati, da sem bil partizan, da imam med izseljenci svoje ljudi... Moral sem se celo legitimirati. Škripal sem z zobmi in se tresel po vsem životu.

Ali so za to trpeli v izgnanstvu, da jih zdaj stražijo tuji dvomljive preteklosti? Ali so naši izseljenci zaslužili tak sprejem?

Ko sem se slednjič preril skozi labirint umazanih, kamnitih stopnic in skozi neštete mrke straže do zgornjih nadstropij, sem našel naše drage v umazanih, temnih sobah. Stopil sem na stol in jih pozdravil v kratkih stavkih. Besede so se mi s težavo trgale iz ust:

»Dobrodošli, ljubi rojaki... Dobrodošli v domovini... s krvjo vaših sinov osvobojeni Koroški...«

Mudilo se mi je. Kje so oče, mati, sin? Še nikoli se mi ni tako mudilo. Mater sem našel, kako je sedela na svoji culi, ki je bila podobna ciganski bisagi. Padla sva si v objem in skozi mokre oči sem komaj spoznal njen obraz. Bil je ves ostarel. Nekdaj sivi lasje so bili čisto beli. Znova sem stisnil njeno glavo na prsi. Skušal sem se nasmehniti skozi solze. Nato sem objel še očeta. Toda kje je Vladimirče?

»Bil je izmučen,« je odvrnila mati, »in pustili smo ga pri teti Marici v Brncih.« Potem pa je odločno dvignila glavo in srdito rekla:

»Veš, Kori, kaj takega pa še ne. V Beljaku so nas ti vrage hoteli peljati nazaj...«

Kadar je mati uporabljala take besede, potem je že moralo biti nekaj strašnega. In res so vsi izseljenci začeli ogorčeno pripovedovati, kako so jih v Beljaku sprejeli surovo, tuje in kako so jih hoteli vrniti nazaj v Nemčijo.

Planil sem na motorno kolo in zdrčal po asfaltni cesti proti Beljaku, da vidim še Vladimirčka, da stisnem k sebi svojega otroka. Dodajal sem plin, da sva bila z motornim kolesom kakor zdvijana žrebca.

Vladimirčka sem našel kot zrelega desetletnega fanta. Na harmoniko mi je zaigral poskočno koračnico, sam pa sem ga gledal, gledal in poslušal. In ko je opazil solze v mojih očeh, je možato pripomnil:

»Vsi trije, mama, ati in jaz, smo vedno govorili: če padeš, bomo vsaj vedeli, da si padel za nas...«

Dragi tovariš
Gašper!

Sedemnajst let je imel, ko se je vključil v ljudsko prosvetno delo in napredno delavsko gibanje. Takrat je postal član socialistične mladinske organizacije in od takrat je bila njegova misel predana delavskemu gibanju in narodnostnim pravicam koroških bratov. Zgodaj je postal član Komunistične partije – leta 1934, v okviru katere je nato vse svoje življenje imel tovariše in sodelavce v boju za socialne in nacionalne pravice. V tem boju je črpal moč iz ljubezni do domače Koroške, iz slovenske pesmi, vzpodbujalo ga je trpljenje in težave delovnih ljudi. Preganjanja nacistov, obsodbe gestapa, zapori, diskriminacija, preganjanje družine, nič ga ni moglo zaustaviti v trdni odločenosti, da z bojem nadaljuje do zmage.

Ni čudno zato, da se je takoj priključil partizanskemu boju, saj je bil ta samo nadaljevanje boja za pravice koroških Slovencev in za odpravo socialnih krivic. Tako je že leta 1942 postal slovenski partizan. Ponosen, hraber, skromen, ves prevzet od ideje, prepričan o potrebi oboroženega boja za zmago slovenskega naroda, je bil v prvih vrstah boja za osvoboditev vseh Slovencev in za novo življenje v demokratični skupnosti.

Odločen kot borec partizan, prepričljiv in priljubljen kot politični delavec, je bil eden najuspešnejših in najvidnejših organizatorjev narodnoosvobodilnega boja na Koroškem. Partija in OF sta mu zaupali najodgovornejše naloge. Oktobra 1943 je bil izvoljen za sekretarja komiteja KPS za okraj Veli-kovec in že decembra istega leta je bil vključen v Pokrajinski odbor OF slovenskega naroda za Koroško. Štiri mesece kasneje ga je IO OF Slovenije imenoval za sekretarja Pokrajinskega odbora OF za Koroško. Že leta 1944 je postal tudi član oblastnega komiteja KPS za Koroško. S temi odgovornimi nalogami je dočakal zmago svobodoljubnih sil nove Evrope. Iz mladinskega naprednega aktivista je dočakal zavezniško zmago kot zrel, izkušen in odgovoren voditelj koroških Slovencev.

Skupno z nami je bilo ob tej veliki zmagi njegovo srce prepolno radosti in velikih upov. Zato smo po vojni težko doživljali koroškim Slovencem nemilo usodo. Vendar naš Gašper ni obupal. Njegova vera v pravičnost je bila neomajna in nadaljeval je boj za pravico koroških Slovencev v novih pogojih. Neuklonljivost in pa sposobnost ocenjevanja stvarnih razmer in okoliščin za nadaljevanje političnega boja sta mu omogočili, da je ostal v vrstah naprednih in vidnih borcev za demokratične pravice. Ugled in zaupanje, katerega si je pridobil v pravičnem boju proti nacizmu in za demokratične in nacionalne pravice njegovih Korošcev, sta bila velika vzpodbuda tudi drugim koroškim partizanom in Slovincem nasploh.

Kot predsednik Zveze koroških partizanov je povezan z vsemi demokratičnimi Slovenci in demokratičnimi silami republike Avstrije postal vnet zagovornik uresničevanja demokratičnih določil avstrijske zakonodaje in mirovne pogodbe, posebno seveda tistih določil, ki so zagotavljale pravice koroškim Slovencem. Istočasno je kot živa vest svaril pred vedno grožnim oživiljanjem nacistične nevarnosti.

Njegovo ime in njegov lik ostajata še naprej za vse nas, partizane in Slovence, simbol pravičnega boja koroških Slovencev za njihove pravice.

(Iz poslovnega govora
Janka Rudolfa na Žalah)

Mara Letonja-Pograjc

Dolga je bila pot

4

Posebne oblike uničevanja

Kakor je bilo umivanje in tuširanje zaželeno pri vseh internirankah, tako je bil velik življenjski davek za vsak takšen dogodek. Opišem naj le enega.

Dne 6. decembra 1942 so napravili razuševalno akcijo. Ta dan nismo odšle na delo. Že zgodaj popoldne so nas odpeljali v moški oddelek, kjer je bila stavba z napravami in prostori za ta namen. Takoj pri vходу smo se morale sleči do golega, naše obleke so zamotali in jih poslali v parilnico pri izhodu iz te stavbe. Nas so med parjenjem oblek postrigli, spustili naprej v savno. Tu smo morale ostati tako dolgo, da je v curkih tekla pot po telesih, nakar so nas potisnili v veliko dvorano z mrzlimi tuši. Obrsati se ni bilo v kaj. V sosednjem prostoru so nam že delili preparirano obleko, iz katere se je para še kar kadila. Vlažno obleko smo oblekle na mokra telesa. Nogavic nam niso dali. V vlažnih oblekah in obute na boso nogo v lesene cikle so nas postavili pred naš vhod. Naprej nismo smele, dokler ni bilo opravljeno razkuževanje in razuševanje barak. To je trajalo nekaj ur in bila je že pozna noč. Decembrski mraz je neusmiljeno pritiskal in naše obleke so bile kar omrznjene. Da bi nas manj zeblo, smo se stiskale v gručo, masirale ena drugo po hrbtih in rokah, z nogami pa tolkle ob tla. Spet se je pojavil šepet kot že tolikokrat: "Ne bodo nas hudiči, tudi to bomo vzdržale". Toda posledice vseeno niso izostale. Naslednji dan je vročica napadla več Slovenk, ki se je niso več znebile, dokler niso omahnile v smrt. Razočaranje pa je bilo toliko večje, ko smo drugi dan ugotovile, da nas uši spremljajo naprej.

Druga posebna oblika načrtnega uničevanja internirancev so bili apeli (preštevane internirancev) – dvakrat dnevno. Jutranji apeli so bili opravljeni še kar v rednem času, ker so morale delovne kolone na delo. Zvečer, v mrazu, dežju in na splošno v slabih vremenskih razmerah so apeli trajali po več ur. Zmucene od dela, lačne in pozimi tudi prezeble, smo stale na apelu večkrat tudi do enajstih zvečer in še le nato smo dobile večerjo. Pozimi in poleti smo ob siju zvezd legale k počitku in še niso ugasnile poslednje, ko smo morale spet vstati. Poleti smo vstajale običajno že pred četrto uro zjutraj.

Poleti, ko je bila najhujša vročina, je komanda taborišča ob nedeljah ukazala centralne apele. Že zjutraj smo se morale postaviti v kolone pred svoje barake. Nato je kolona za kolono odhajala na širono polje izven taborišča, dokler nista bila moški in ženski oddelek taborišča popolnoma izpraznjena. Na tem polju so nas sproti razvrščali in postavljali v večje skupine, vse v vrsto podolgem in počez. To je trajalo po več ur, da smo bili vsi postrojeni. Nato so nas nekajkrat presteli in spet pustili dalje stati. To je trajalo ves dan – bili smo brez hrane, vode pa itak nikoli nismo dobili. Na takšnem celodnevem apelu jih je na stotine omahnilo v smrt.

Občasno so izvedli tudi racije. Ko smo se zvečer vračali v kolonah z dela nazaj v taborišče, smo morale od glavnega vhoda preteči kakšnih 50 metrov skozi hodnik esesovcev. Če katera ni mogla teči, so jo s palico potegnili iz vrste in jo z udarci prisilili, da je po hodniku prišla v določen blok, kjer so jih zaprli.

Drugi dan so jih spravili na kamione in odpeljali v plinske celice in dalje v krematorije. V glavnem so lovili Židinke, zgodilo pa se je tudi, da so zajeli druge interniranke. Spominjam se, da so enkrat zajeli tudi dve Slovenki. Takoj, ko smo prišle v barako, smo na čelu s Stefko Stiblerjevo odločno protestirale pri starešini bloka in uspele, da je interveniral pri komandi taborišča in jih tako rešila skorajšnje smrti.

Ob takšnih situacijah so se odigravale prave tragedije. Nemaokrat se je zgodilo, da so ob takšni raciji ločili mater in hčer ali sestre. Grozljivi kriki in fizično spopadanje ločenih internirank z esesovci je imelo za njih strašne posledice. Običajno so jih tako pretepali, da so na kraju podlegle, ali pa so nanje naščuvali razjarjene pse, ki so kot lačni volkovi planili na žrtev in jo živo raztrgali. Pri vsaki takšni raciji so jih zbrali več sto.

Stalen pojav je bila usmrtnost celotnih transportov. Transporti 40 do 50 vagonov so bili uničeni v enem dnevu. Da so jih brez težav strpali v plinske celice, so jim rekli, da se bodo tuširali, in zato naj se v predprostoru vse slečejo. V plinskih celicah so bili po stopu res montirani tuši, vendar brez vode. Bile pa so rešetkaste odprtine, skozi katere so spustili plin, čim je bila celica polna (kar velika soba). Ljudje so strašno trpeli, ko so se dušili in mnogi so si pregrizli vse žile na rokah, da bi bili prej rešeni groznih muk. To nam je povedal neki Hrvat, ki je bil v SS kot prostovoljec. Pravil nam je, da so dobili stražarji ob plinskih celicah vse, kar so želeli, vendar bi imel rajši, da bi ga zaprli za teden dni v bunker ob kruhu in vodi, kot da bi moral še enkrat poslušati in gledati ljudi, ki se dušijo v plinskih celicah. Grozote, ki so se pričele upirati že njim samim.

Imeli pa so tudi posebne mučilnice – bunkerje, kamor so zapirali kaznovane internirance brez hrane in vode, vse vlažne in brez ležišč. Veliko žrtev so zahtevali razni medicinski poizkusi. Za te podvige so izbrali najbolj zdrave interniranke. Dogajalo pa se je tudi, da so eksperimentalno na bolnikih, ki so prihajali v ambulantno. Zato smo se ogibali ambulate, kolikor se je največ dalo. Kljub vsemu pa so v ambulantno dnevno pripeljali po petsto in več bolnikov in to tistih, ki so med apalom ali delom od izmučenosti in splošne slabosti padali ali pa se že iz postelje niso mogli dvigniti.

Tudi mene so nekega dne v septembru 1942 odvlekli v ambulantno. Že več dni se mi je bledelo od vročine. Da me ne bi kakšna kontrola ujela in poslala v krematorij, so me kolegice podpirale vodile s sabo na delo in me tam skrile pred stražo. Ko sem se zjutraj na apelu onesvestila, so me potegnili iz skupine in me odpeljali v ambulantno. Imela sem visoko temperaturo. Takoj so me odpeljali naprej v karanteno, kjer so bili vsi bolniki skupaj. Blok je bil prenatrpan kljub veliki vsakodnevni umrljivosti. Ležale smo po dve na vsakem pogradu, katerega širina je komaj zadoščala za enega – ena na eno stran, druga pa obratno. Od tu je navadno vodila pot le v krematorij. Kdor si sam ni mogel po hrano k vходу bloka, je pač ni dobil, zato so tudi od lakote umirali. Bolničarji so delili vsem enaka zdravila – tablete, če bi se temu lahko reklo »zdravila«. Ko sem zaužila prvo tableto sem čutila, kako so mi otrpnile noge, zato sem vse nadaljnje tablete, ki sem jih dobila skrivaj spustila za pogradom na tla. Skrbela sem, da sem dobila hrano, ko pa mi je temperatura nekoliko padla, sem iz karantene pobegnila v svoj blok. Nekaj dni so me sointerniranke že zjutraj skrile pod slamarico, tako da so prek mene postlale posteljo prej, kot so odšle na delo. Nahratile so me zjutraj in zvečer, čez dan pa sem mirno ležala. Po nekaj dneh sem se že zopet priključila delovni koloni.

Tudi delo je terjalo vsakodnevne žrtve

Brez dela ni smel biti nihče, vsaj videti ga niso smeli. V taborišču so čez dan lahko ostali samo interniranci, ki so imeli delo v taborišču in to: delovne skupine Židinj, ki so pospravljale mrlične, skupine, ki so čistile taborišče ali delale v skladiščih obleke, odev, zlatnine in drugih dragocenosti in materiala, ki so ga interniranci, največ Židi prinesli s sabo, in pa delovne skupine, ki so delale v kuhinji. Vse druge smo hodile na delo v tovarne, na polja, gradile ceste, rušile in pospravljale ruševine na pol porušeni stavb, gradile ribnike, pripravljale gradbeni material in drugo. Včasih smo hodile na delo po dve uri daleč. Delale smo skozi vse leto, razen v zimskih dneh, če je temperatura padla pod minus petindvajset stopinj. To pa ne zaradi nas, temveč zato, ker je bilo premrzlo za stražarje in njihove pse, posebno če je bilo delo na krajih, kjer ni bilo možno kuriti ognja.

(Se nadaljuje)

Kurirčkova pošta spet na poti

Letošnja kurirčkova pošta je krenila 22. marca v petih smereh

Svet zveze pionirjev Slovenije in komisija za razvijanje in ohranjanje tradicij NOB, ki je v sestavu sveta, vsako leto pripravljata vrsto dejavnosti na temo razvijanja in ohranjanja revolucionarnih tradicij. Pionirji spoznavajo najrazličnejše oblike partizanskega vojskovanja, organizacijo ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju, sodelujejo pri pripravah mitingov itd. Leto za leto se vrstijo take prireditve, vse od osvoboditve dalje, in tako so postale že tradicionalne. Duh patriotizma rase iz njih, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Pionirji spoznavajo kraje naše domovine, njihove ljudi, spoznavajo, kako morajo tu ali tam skrbeti za svoj kruh, za svojo kulturo, skratka za življenje. Medčloveške vezi, ki nastajajo ob prireditvah za gojenje tradicij, so naprednejšega pomena za sam obstoj naše domovine in za nadaljnjo izgradnjo našega samoupravnega socialističnega sistema.

Med najbolj množične in najbolj priljubljene akcije slovenskih pionirjev prav gotovo sodi Kurirčkova pošta. Letos je krenila na pot že osemnajstič po vrsti. Vsako leto sodeluje na tej akciji okrog 180 tisoč udeležencev. Med njimi je več kot tri četrtine pionirjev. Seveda pa sodeluje še veliko število odraslih. Ohranjanje tradicij NOB in vzgoja pionirjev v patriotskem duhu je namreč naloga celotne družbe, zato že v odborih za pripravo Kurirčkove pošte sodelujejo predstavniki različnih organizacij: zveze borcev, zveze socialistične mladine, zveze komunistov, socialistične zveze delovnega ljudstva, zveze rezervnih vojaških starešin, zveze sindikatov, družbene organizacije, društva in drugi. Na medobčinski ravni vsak pionirski odred prevzame obvezo, da bodo njegovi člani pionirji varno nosili pošto po enem od odsekov občinske trase. Pravzaprav se cela akcija vrti okrog ene osnovne naloge pionirja kurirja: varno in brez zastojev prenesti zaupno sporočilo do naslednje javke, kakor so to počeli partizanski kurirji med narodnoosvobodilnim bojem. Nič starejši kot naši pionirji danes so neštetokrat doživljali hude trenutke, trenutke, ko je šlo za biti ali ne biti, ko jih je le korak ločil od smrti. Toda bili so pogumni in zavedali so se, da so od njihovega sporočila dostikrat odvisni uspehi partizanskih akcij in življenje partizanskih enot. Za sedanjega pionirja pomeni sodelovanje v tej akciji nakakšen preizkus samega sebe, svoje iznajdljivosti in sposobnosti, saj morajo s svojo pošto mimo »nevarnih sovražnih zasid« ob njihovi poti. Dokazali naj bi, da so vredni naslednikov svojih vzornikov – kurirjev iz NOB.

Kaj pa pravzaprav prenašajo v svoji torbici? To je čestitka vseh slovenskih pionirjev tovarišu Titu za rojstni dan. Pionirji jo preberejo na vsakem mitingu, proslavi ali kaki drugi prireditvi v krajih, kjer se ustavi. Voščilo je zbir milijonov lepih želja slovenskih pionirjev svojemu dragemu tovarišu Titu, ki jih na ZPMS zbirajo od prvih korakov Kurirčkove

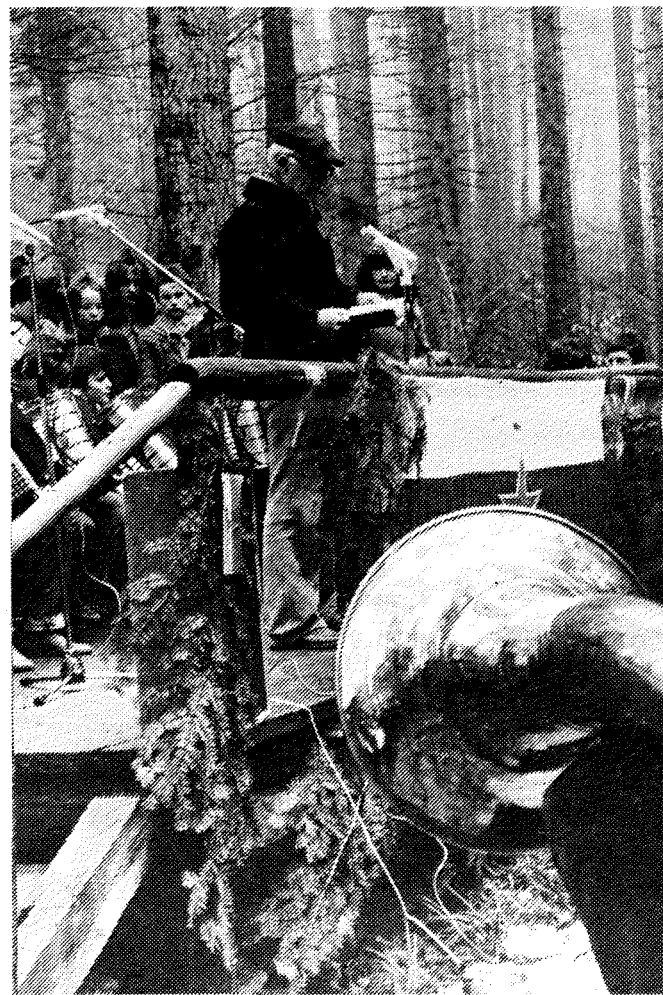
pošte pred osemnajstimi leti dalje. Poleg voščila pa je v torbici še dnevnik, zemljevid, pisalni pribor in papir, na katerega vsak pionirski odred odtisne svoj žig. Kako zanimivo bi bilo listati po takem dnevniku, v katerega pionirji vpisujejo čas in kraj predaje pošte pa še celo vrsto zanimivih dogodivščin ob poti. Na zemljevid, kjer je označena glavna smer kurirske poti, pa mali kurirji sami dorisujejo vse steze na poti k cilju.

Eno pa mora veljati: kurirčkova torbica mora potovati iz rok v roke, brez uporabe kakršnegakoli prevozne

odnesli pošto iz Gančanov, kjer je padel idejni vodja narodnoosvobodilnega gibanja v Prekmurju Stefan Kovač-Marko. V Gančanih se obenem začne planinska transverzala kurirjev in vezistov Slovenije.

K – Koroška. Z geslom Poljane-Prežih (tudi ostale smeri imajo vsaka svoje geslo) je Kurirčkova pošta odšla na pot iz Poljane. Tam so se bili zadnji boji v drugi svetovni vojni v Evropi.

Republiški program, ki ga pripravi komisija za razvijanje in ohranjanje tradicij NOB pri svetu ZPS, je načel in vsebuje le osnovne

ga sredstva. Štiri do pet tisoč kilometrov dolga pot ni majhna razdalja. Pionirji pa imajo zanjo na razpolago komaj mesec dni in pol. Da bi omogočili sodelovanje vsem slovenskim pionirjem, je kurirčkova pošta razdeljena na pet smeri, ki so poimenovane po slovenskih pokrajinah:

P – Primorska. Slovesen začetek so pripravili v Ajdovščini, kjer praznujejo letos 35. obletnico ustanovitve prve slovenske vlade.

TV – Dolenjska. Kurirčkova pošta je krenila na pot iz Baze 20. Obenem je bilo to opozorilo na propadanje tam ohranjenih barak in vzpodbuda za akcije pionirjev ter mladine za obnovo tega spomenika NOB.

G – Gorenjska. Na Gorenjskem so za izhodišče izbrali Kranjsko goro. Tak začetek je posvečen zadnjim bojem Jeseniško-bohinjskega odreda in 4. armade JLA. Borci dveh enot so tu prekočali Korensko sedlo in pomagali osvobajati Koroško. Š – Štajerska. Kurirji so

usmeritve akcije. Pionirji iz vseh občin pa sodelujejo na najrazličnejše načine: včasih pišejo proste spise na temo narodnoosvobodilnega boja, drugič zapisujejo pogovore z borci, pa spet raziskujejo zgodovino naše revolucije in graditve. Letos so odkrivali zgodovino slovenske organizacije v svojih krajih.

Poleg republiškega programa so še občinski, ki izražajo tradicije NOB domačih krajev in širok spekter aktivnosti pionirjev med akcijo.

Kurirčkova pošta je vsako leto posvečena dnevu mladosti, poleg tega pa vsem jubilejem tistega leta. Letos bo proslavila zaključne boje v 2. svetovni vojni in osvoboditvi naše domovine. Sicer pa, že zasnova Kurirčkove pošte ni taka, da bi tradicije NOB obujali le v spominih in jih prenašali na mlajše. Gre tudi in predvsem za to, da postanejo te tradicije del mladega človeka in se živo razvijajo v njem ob vseh sodobnih dogajanjih, kako ohraniti obstoj človeške družbe v primeru vojne ali elementarne nesreče.

Živa Drole

Dragemu Titu iz otroških src:

Tito, ti si pravičen človek. Boriš se za svobodo in mir. Takšen človek si, kakršnega si želi ves svet.

JANI

Zelo mi je hudo, ko tako trpiš v bolnišnici.

ALEN

Vem, da si hudo bolan in ti želim, da bi hitro ozdravel ter še naprej vodil našo lepo domovino.

BOJANA

Vsak dan poslušam po radiu, kako ti je težko. Tito, imam te tako rad, da brez tebe ne morem živeti.

PETER

Ko bi ti mogla darovati zdravje!

BERNARDA

Bodi še dolgo med nami. Saj si naš, mi pa smo tvoji.

JOŽICA

Tito, ti si pravičen človek. Želim, da bi še dolgo vodil Jugoslavijo.

ZVONKO in HINKO

Zmeraj smo veseli, če slišimo, da se ti je zdravje izboljšalo.

ANITA

Le eno željo imamo: da bi nas še naprej vodil v svobodni Jugoslaviji. Zdrav in srečen kot doslej!

NATALIJA

Vsi te spoštujemo, vsi te ljubimo in ti želimo, da bi čimprej ozdravel.

ROBI

Tito, naš si. Radi te imamo!

MARCEL

Tovariš Tito ima zelo rad otroke. Zato ga imam rada tudi jaz.

BRANKA

Vsi komaj čakamo, da boš prišel iz bolnišnice, dragi naš Tito.

BRANKA

Dragi Tito, tako rada bi vas obiskala!

ANDREJA

Bodi še dolgo naš voditelj in naš vzor!

DARINKA

Obljubljam ti, da bom dobra pionirka in se bom pridno učila!

INES

Tito, tebe imam najrajši. Ti si največji borec za mir in neodvisnost na svetu.

UROŠ

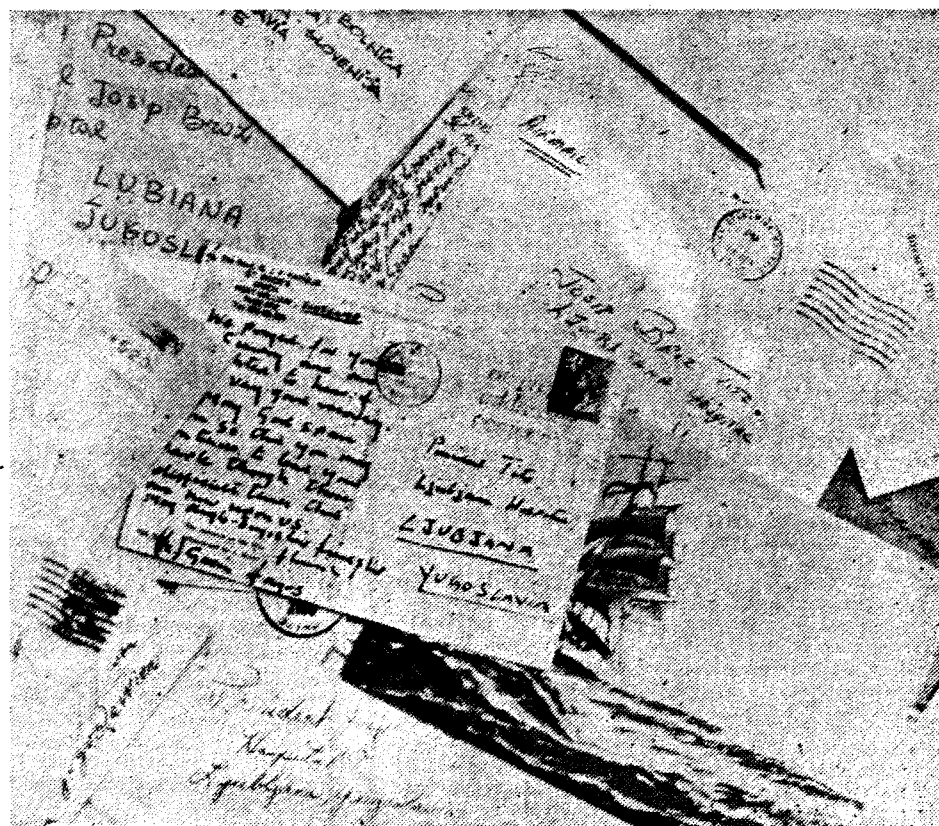
Bliža se tvoj rojstni dan. Želim, da ga dočakaš zdrav in vesel.

IRMA

Ce vidim tvoj nasmejani obraz na televizijskem ekranu, se tudi jaz nasmehnem. Čimprej se vrni med nas, dragi tovariš Tito!

DUŠKA

Učenci osnovne šole Pameče

Izrazi spoštovanja, ljubezni in odločnosti – vse za tovariša Tita

Osvoboditev Gorice

»V Renčah pri Novi Gorici sem se rodila. Tam sem učila otroke v partizanski šoli. Ob osvoboditvi Primorske smo se zbrali vsi vaščani od pionirjev do starejših sredi vasi. Še pred tem je mladina pripravila zastave iz belega blaga. Po barvali so jih rdeče in modro, na sredino bele barve pa so narisali rdečo zvezdo. Iz nabranega cvetja smo naredili šopke in jih privezali na palice, na katerih so visele zastave. Sledila je povorka z zastavami na čelu. Ljudje so se na poti pridruževali. Krenili smo v Gorico. Bil je srečen dan. Nič več trpljenja in strahu. Prepevali smo partizanske pesmi in klicali Titovo ime.« Tako je pripovedovala tovarišica Dostama Dodič.

DENIS ŠALGAJ
OŠ. Janko Premrl-Vojko
Koper

Pot k svobodi

Bilo jih je na tisoče.
In šli so korak za korakom...

Stokrat, tisočkrat, milijonkrat!

Borili so se za pravico,
svobodo, enakopravnost, za nas...

A prišel je čas,
ko so začeli obnavljati domovino!

Takrat je preko širnih poljan, vasi in mest
kakor cvetoča pomlad stopila v našo
deželo
svoboda.

KATJA HALER, 7. a
novinarski krožek
OŠ Artiče

Spomini moje babice

Partizani so se radi oglašali v hiši moje babice. Tako so prišli tudi tistega zimskega večera, 24. decembra 1944.

»Bili smo v kuhinji, ko smo zaslišali v bližini strel. Pogasili smo luči in odšli spat. Kmalu so nas zbudili terenci in nas prosili za pomoč. S seboj so pripeljali ranjenca. Skrili smo ga na skedenj in mu obvezali rano, naslednje jutro pa naj bi ga prepeljali v Pavčkov bolnišnico. Žal ranjenec ni dočkal jutra. Njegova smrt nas je globoko pretresla.«

Partizan Maks Repas je bil ta, o katerem mi je pripovedovala babica. Njegov grob je v gozdu prav blizu mojega doma. Nanj nosim cvetje in večkrat prižgem svečko.

BOŠTJAN URSEJ
4. razred
OŠ Pameče

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Naša delovna srečanja

Polovica šolskega leta je že zdrsnila mimo nas, kot da dnevi prehitevajo eden drugega. Saj še ni dolgo, dragi mladi dopisniki, odkar smo bili skupaj v Krškem. Še tako živi so spomini na prijetna kramljanja in sklapljanja novih tovarištev. Pa že tečejo priprave za dvanajsto srečanje pionirjev dopisnikov. Letos bo oktobra v Trbovljah. Zveza prijateljev mladine Slovenije in Pionirski list sta že razpisala priznanja in nagrade za vse pionirske in šolske liste, ki bodo izšli v šolskem letu 1979/80.

Pa še eno srečanje želimo pripraviti letos v našem uredništvu; srečanje, katerega bi se udeležili predstavniki mladih, ki najbolj zvesto sodelujete z našim časnikom. Samo še datum moramo določiti, tak, ki bo vsem nam najbolj ustrejal.

Še nekaj, kar vas gotovo zanima, je tekmovanje v znanju TITO-REVOLUCIJA-MIR na temo Trideset let socialističnega samoupravljanja v Jugoslaviji. Prva tekmovanja v osnovnih in srednjih šolah ter osnovnih organizacijah ZSM v OZD in KS so večinoma zaključena. Devetindvajsetega marca pa bodo občinska tekmovanja. Sodeluje morda tudi kdo izmed vas? Trideset do štirideset ekip bo v Črnomlju, Cerknici, na Ohridu, v Dubrovniku, Somboru in Nišu, več kot dvajset pa jih bo v Žalcu, Lendavi, Murski Soboti, Radljah ob Dravi, Trbovljah, Kragujevcu, Kraljevem, Kruševcu, Subotici, Sisku, Kolašinu in Zrenjaninu. Najštevilneje so se prvega tekmovanja udeležili pionirji in mladinci iz Borra. Kar osem tisoč jih je bilo.

Vsem želimo, da bi pokazali čim več znanja o naši socialistični domovini, saj je to cilj tekmovanja in obenem cilj vzgoje mladih samoupravljalcev, ki bodo vzeli v roke vajeti za jutrišnji dan naše domovine.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Na svoji zemlji sam svoj
gospod

Kotlje, marec 1980.

Kakšen meter visok cerkveni zid, obzidje, škarpa. Znotraj tega so stisnjeni križi in križci, imenitni in manj imenitni nagrobni spomeniki, vaška cerkvena, zvonček otožno klenka. Na levo od vhoda, v prvi vrsti Kuharjevi in Prežihovi. Med njimi Voranc. Še naprej, v drugi vrsti, Rožankovi. In tako naprej.

Lipa pri vhodu. Dva odrasla bi jo težko objela. Na obzidju oglasna deska. Dva lista, pripeta s porjavelim žebeljčkom. Borci, borčevska ambulanta je odprta... prihajajte po tem in tem vrstnem redu...

Ob vhodu stoji možakar, stoji in se skorajda ne gane. Sivkasto dobrotne oči malodane zakriva zelenkast klobuček. Zakmašna obleka nekako ne stoji najboljše na suhljatem neznanecu. Iz vse njegove postave veje spoznanje, da je vse življenje dajal prostor drugim. Da je garal in hlastno štel cvenke, dan za dnevno, noč za nočjo.

Tonijeva gostilna. Mož butne vaze kozarec, toplo objame znanca, prijatelja, sovaščane, kot da bi se opravičeval: zdaj, vidite, moram iti. Nekaj pomembnega se je zgodilo. To pot bodo mene nekaj pobarali.

Streljaj nad Kotljami. Praznikova hiša. Štirje otroci napolnjujejo hišo: enaindvajsetletni Jožek, osemnajstletna Irena, trinajstletni Andrej, venček zaključuje petletni Matejko, razvaječek. Tu nekje mora stati beseda SREČA. Možakar hoče povedati vse v eni sapi. Preskakuje, pozablja, žena popravlja, otroci pozorno slede pripovedi: vse to, kar oče govori neznanecu, že vedo. Dopolnjeno z živimi Vorančevimi besedami pomeni sveženj življenjskih resnic. Na mizi leži tisočkrat prelistana, iz vihre v vihiro varovalna knjižica. Koledar za leto 1940. Sled neke usode. Dnevi koroškega hlapca, meseci, leta partizana Jožeta, borca Prve jugoslovanske brigade, ustanovljene v Sovjetski zvezi.

Boren, nadvse skop scenarij Praznikovega življenja. Skica skromnosti.

Ob lipi:

»Oče so bili kmetič, v Stražišču, tam pri Prevaljah.

Deset nas je bilo. Ko so mati umrli, komaj štiri leta sem bil star, smo bili že štirje, najmanjši je bil na

svetu sedem mesecev. Ni kazalo drugače, oče so se vdrugo poročili.

Z osemnajstimi leti sem šel k Ulceju, na Zelenbreg, služiti. Skoraj štirinajst let sem garal kot črna živina. Ko se je svetlo delalo poleti, ob štirih,

Jože Praznik

sem zlezal iz postelje. In ko so me že vse kosti bolele, napojena je bila že žvad in postorjeno, kar zahtevata kmetija in zemlja, sem padel v posteljo.

Ničesar nisem slutil. Mislim sem na zemljo, na žvad, delo. In drajsal v cokolah, navit ko ura, za delom, dokler me niso vzeli Nemci v vojsko. Ni kazalo drugače, prej bi bilo treba misliti. Pol leta so me vlačili okoli, dokler nisem padel v rusko ujetništvo.

Na Praznikovini:

»Drugega pol leta so nas Rusi vadili, potem pa smo odšli v Prvo jugoslovansko brigado, ustanovljeno osmega decembra 1943.«

V dnevniku:

Brigada je bila ustanovljena pri Kolomni, mestecu, kakšnih sto dvajset kilometrov oddaljenem od Moskve. Tam smo se mi zbirali do zadnjega junija 1944. Tistega dne smo se odpravljali od Kolomne proti naši domovini. Četrtega septembra smo prestopili mejo pri Turn Severinu, prešli Donavo in prišli v Negotin. Ne znam vam povedati, kaj vse smo videli, ko smo prišli v Negotin. Čakale so matere, objokane žene, ki so se že sprijazni-

le s tem, da so njihovi sinovi mrtvi, da so ostali kdove kje... Sedaj so nekateri njih stali pred nami živi, zdravi, presrečni. Poljubljale so nas, solze sreče so nas kropile.

A vsega še ni bilo konec. Hodili smo in hodili. V Kragujevac smo prikorakali teden dni po strahotnem zločinu, ki ga bo še pomnil svet. Ljudje so bili oblečeni v črno, solze so visele na trepalnicah, mesto je žalovalo. Ne morem prav zapisati vsega, kar sem videl tukaj, le kje bi, neuki, vzeli besede. Vem pa, da bi tisti grobovi lahko v solzah utonili.

Ko smo prodirali proti Gornjemu Milanovcu in Čačku, smo se udarili s sovražnikom in v treh dneh bojov imeli precejšnje izgube. Veliko jih je bilo tudi ranjenih. Štiriindvajsetega decembra sem prišel na sremsko fronto. A povem: veliko je bilo jurišev, veliko mrtvih tovarišev preden sem prišel domov, v ljubljeno mi Slovenijo. Tudi je prav, da zapišem, da nas je bilo v Prvi jugoslovanski brigadi, odhajajoč iz Sovjetske zveze, okoli tritisočpetsto, ostalo pa nas je le dvestosedemnajst in to podčrtam. Danes nas je seveda še manj (pisano pozneje!).

(Lista po koledarčku. Zapisni pisarniške brkljarije nevajene roke. Šesti maj 1945 - ranjen skozi ramo. V bolnišnici v Čazmi in Novi Gradiški. Prvi avgust 1943. Prišel v Brjansk (SZ). Enatridesetega v Makajevko. Šestega februarja 1944 prikorakali v Krasnogorsk. Naslovi soborcev. Komisar brigade Rade Žigic. Komandant Petar Kuprešanin. Lovrenc Tič iz Tinja. Franc Černoša iz Vornarij. Feliks Krajnc Oplotnica. Alojz Žnidarič Iljaševci pri Križevcih. Tunjo Gajdašić iz Kujcevcev).

Pod tepko, ki raste ob hiši:

»Tri leta po vojni sem odraščal na delo v raven-sko železarno. Čez štiri leta sem kupil tole hišico. Vedno sem si želel, o, kako želel, sam svoj biti. Kdor je bil kdaj hlapec, to dobro ve. Družinica mi je v veliko srečo in zdrav sem.«

Sosedje v Tonijevi gostilni:

»Praznik je, fejš, možakar, priden da je kaj!«

Milenko Strašek

Prispevek k
stabilizaciji

Vse več je zglednih primerov o tem, da prostovoljno delo kmalu ne bo več zgolj domena mladine. Zlasti v akcijah za čiščenje okolja sodeluje čedalje več tudi starejših občanov. Vse to spominja na leta povojne obnove, ko smo gradili z udarniškim delom ceste, proge, vodovode, domove, vasi in mesta. Takrat ni bilo zaščitnih rokavic, orodja, strojev in še marsičesa ne in vendar smo veliko naredili.

Vse to mi je prišlo na misel ob prostovoljni akciji čiščenja na zelo prometni železniški postaji v Postojni. Organizirala sta jo tozda za promet in transport Postojna. Med prostovoljci - udarniki - sta bila tudi direktorja obeh tozd. Ne le, da je bila akcija železniških delavcev v Postojni koristna za lepše in zdravo okolje, marveč je tudi eden izmed vse pogostejših primerov, da nadaljujemo tradicijo prostovoljnega - udarniškega dela, kjer koli je mogoče. Tudi to je prispevek k stabilizaciji.

KOMUNIST - 21. marca 1980

Koristna pobuda iz
Radenc

Veliko pomanjkanje steklenic je vzrok, da je zdravilišče v Radencih povabilo šole v Sloveniji in sosednji Hrvaški, da se vključijo v akcijo organiziranja zbiranja praznih steklenic za mineralno vodo. Da bi bila akcija čim bolj privlačna, za učence in šole, so se v Radencih odločili za vsako prazno steklenico plačati po 1,5 dinarja. Razen tega zdravilišče obljublja najboljšim zbiralcem - šolam - več drugih nagrad: potovanja, izlete, kompletne športne opreme.

To je vsekakor koristna in lepa akcija, ki bo - zaradi težav v proizvodnji steklene embalaže - omogočila Radencem izpolniti letošnji proizvodni načrt. Stalno in organizirano zbiranje tako imenovanih sekundarnih surovin je prava pot, saj je znano, da Jugoslavija dane dosti sredstev (deviznih) za uvoz odpadkov.

V vsakem primeru je dobro, ker so »prve lastovke« proizvodjalci. Led, kakor da se je premaknil...

DUGA - 10. marca 1980

Dejanja

Naravnost »blešči« pa primer delavcev Autoservisa iz Nikšića. Ko so zvedeli, da so preteklo leto sklenili z okoli dva in pol milijona dinarjev primanjkljaja, niso za nadomestitev iskali družbene pomoči. Celotno zavrnilo so jo, saj jih je bilo sram, da bi to breme prevzeli na ramena delavcev železarne ali pivovarne. Oni niso nič krivi, so si rekli. Zatem so vsi - vozniki, mehaniki, strokovni delavci, direktorji in čistilke - soglasno sklenili, da bodo primanjkljaj nadomestili sami: en mesec bodo prešli samo zajemčeni osebni dohodek. Menili so namreč, da je nemoralno in nekomunistično eno govoriti, drugo pa delati. Sklepe partijske, da se je treba boriti za stabilizacijo, da morajo biti komunisti pri teh naporih v ospredju, da se besede in praksa ne smejo razhajati, so ti delavci iz Nikšića razumeli dobesedno.

7D - 22. marca 1980

Krik

Dokler ne preberem naslova, ne vem ali gre za zakon, resolucijo, deklaracijo, uredbu, samoupravni sporazum ali statut. Začeli smo pisati vse težje zakone, težje v pomenu načina izražanja in načina pisanja, stilu, besedah, ponavljanjih. Takšni teksti niso norme, mar-

več deklarativni pristop k problemom, ki nosi s seboj potrebo po naknadnem normiranju oziroma dograjevanju tega, kar je bilo utrjeno z zakonom.

Gornji odlomek je prosto navedeno mišljenje strokovno in politično kvalificiranega človeka, izrečeno v nedavni razpravi o načrtu pomembnega zakona. To je uvodni del zaključnega (brezuspšnega?) krika: pišimo zakone, ki so zakoni, a ne neke splošne in težko razumljive deklaracije.

Res je, naš politični jezik je zavozlan in težko razumljiv. Takšen, kakršen je, je kaj težko sredstvo sporazumevanja politikov (naj mi oproste uporabo tega izraza; vem, da želimo, kakor se to reče, deprofesionalizirati politiko) z ljudstvom.

Zlo je, ker takšen robot in neprebavljivi jezik prihaja iz »sestankarske« komunikacije tudi v zakone. Zakoni pa bi morali biti, predvsem, kristalno razumljivi. Vemo tudi to, da vlivanje nove vsebine v stare odnose išče tudi nove odgovarjajoče izraze. In to, da naš jezik ni ravno najbolj primeren za uvajanje novih besed, ki bi kratko izrazile spremenjeno vsebino. Zaradi tega se je tudi zgodilo, da je ustava vsem razumljivo besedo »privatnik« zamenjala z opisom, ki ima dvanajst besed: delovni človek, ki z osebnim delom in s sredstvi v lastništvu državljana samostojno opravlja dejavnost.

Jeziku dnevne politike je treba preprečiti vstop v zakone. Pa tudi jezik dnevne politike bi morali hitro poslati v popravilo.

VJESNIK - 18. marca 1980

»Stabilizacija« na
dva načina

Težko pričakovana slovenska izvirna kramlajoča televizijska oddaja v živo v soboto zvečer je postregla s stabilizacijo na dva načina: Ves večer sta gostitelja razpravljala oziroma predstavljala le dva sogovornika. Toda pri pripravljanju oziroma predstavljanju oddaje na TV niso bili tako skromni. Kljub temu, da je gost, pilot povedal, da leti predvsem na domačih, bližnjih progah, se je televizijska ekipa odločila, da ga ne bo prikazala na »navadnem«, jugoslovanskem nebu, marveč si je za pomenek z njim in prikaz kabine izbrala progo Dubrovnik-Rim. Ni kaj, zares originalna zamisel, ki naj v stabilizacijskih časih dviguje optimizem, saj potlej zares ni vse tako črno, kot nekateri govorijo...

KOMUNIST - 21. marca 1980

Na začelju

V beograjski občini Stari grad ali, na primer, na področju Savskega venca, je več prodajalnih časnikov kot skupaj v 3853 naseljih v Srbiji, v katerih živi 2.554.484 prebivalcev, kar je več kot polovica prebivalcev te republike (brez pokrajin). Stanovalci središčne beograjske občine prehodijo nekaj sto metrov, pa že pridejo do kioska. Tisti iz vzhodne Srbije, Sandžaka, Šumadije in drugih krajev ne morejo priti do kioska, če ne prehodijo na desetine kilometrov.

Tudi v drugih republikah položaj ni mnogo boljši, nekeje je celo slabši.

Izhajamo iz tega podatka, da bi lahko vsaj do neke mere pojasnili, zakaj je Jugoslavija na začelju dežel po branju časnikov. Z 90 primerki na tisoč prebivalcev smo predzadnji v Evropi, za nami je samo še Albanija, v kateri samo 50 tisoč prebivalcev vsak dan kupi časnik.

Ce že omenjamo tiste, ki so na začelju, imenujmo tudi tiste z vrha te liste. Več kot 500 primerkov dnevnih listov na tisoč prebivalcev imajo Švedska, Finska, Velika Britanija, Nemška demokratska republika, Norveška, od zunajevropskih je med vodilnimi samo Japonska. Največ evropskih dežel je v skupini, v kateri se časniki prodajajo v več kot 300 primerkih na tisoč prebivalcev oziroma, kjer najmanj en od treh prebivalcev vsak dan kupi časopis.

NIN - 9. marca 1980